

România literară

Apare săptămînal sub egida
Uniunii Scriitorilor

Editor:
Fundatia România literară
Director general
Nicolae Manolescu

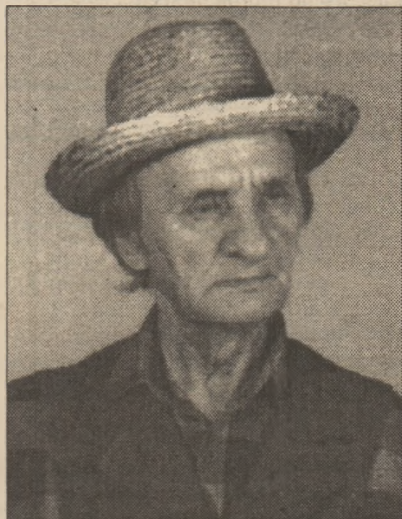
14-20 mai 1997

(Anul XXX)

19

EDITORIAL

de Nicolae
Manolescu

Stefan BĂNULESCU

Elegii la sfîrșit de secol

(pag. 12-13, 14-15)

Dialog Ginsberg - Sorescu

(pag. 20-21)

Despre polemici

(pag. 3)

O NOUĂ RUBRICĂ:

**Revista revistelor
interbelice**

(pag. 7)

Martha Bibescu și epoca ei

(pag. 22)

Memoriile lui Nichifor Crainic

(pag. 10)

**În
taiga**

(pag. 2)

Poezii inedite de Mircea Ciobanu

(pag. 8)

Confuzia criteriilor

CEA MAI MARE dificultate cu care se confruntă cultura românească de după 1989 este, fără îndoială, confuzia criteriilor. Nu e necesar să stăruim asupra faptului că dispariția cenzurii, libertatea creatoare, înmulțirea contactelor și a mijloacelor reprezintă tot alțea cîștiguri certe ale epocii de tranziție. Toată lumea e de acord în această privință. Dar, pe de altă parte, devin evidente anumite neajunsuri care pot fi socotite și un revers al medaliei, cum se spune, adică o consecință a "liberalizării" bruște a sistemului. Exemplele ne stau la îndemînă. Numărul publicațiilor a crescut simțitor, al celor politice, mai ales, însă calitatea lor e nesatisfăcătoare. Producția editorială (traducerile, îndeosebi) este incomparabil mai mare și mai diversă decît cu opt ani în urmă, dar cine a calculat procentul de cărți submediocre sau de-a binelea imbecile care umplu tarabele? Același lucru îl putem remarca în materie de spectacole, televiziune, concerte, expoziții etc.: progresul cantitativ este incontestabil. Cît privește calitatea, și în măsura în care pot face o apreciere generală, trebuie să spun că sînt foarte sceptic.

Lipsește, evident, din cultura actuală, orice sentiment al valorii. Cantitatea pare să fi biruit calitatea. Bucuria de a avea de toate acoperă insatisfacția de a nu ști ce să alegi. Din toată istoria noastră modernă, nu cunosc o epocă mai lipsită de spirit critic. Singurul criteriu luat de regulă în considerare este succesul. Valoarea aproape nu contează. Consecința este o deprofesionalizare continuă și masivă. Nu mai există specialiști: orice impostură este posibilă. Peste noapte, ne trezim cu mari scriitori ori cu mari artiști de care abia dacă auzisem înainte. Semnături pînă mai ieri derizorii au căpătat (prin fraudă, aș zice) însemnătate socială: sute de mii de cititori, ascultători sau telespectatori așteaptă verdictele culturale (mă refer și la cele politice, economice, religioase, morale, nu doar la umanioarele clasice) ale unor oameni fără pregătire, fără merite probate în vreun fel, fără, măcar, acea minimă charismă intelectuală care ar trebui să-l "distingă" pe liderul de opinie. Nu mai spun că unii dintre acești lideri de ocazie vorbesc greșit românește și ar cădea la cel mai sumar examen de cunoștințe din chiar domeniul în care, mă rog, oficiază.

Confuzia criteriilor e vădită în aproape toate show-urile televizate, care promovează pseudo-valori, în numele unor criterii de succes care n-au nici o legătură cu talentul. Cu puțină șansă, oricine poate cîștiga un milion ori mai multe răspunzînd la întrebări prost formulate, stupide și, în orice caz, fără sens din punct de vedere intelectual. E normal ca amatorii de bani nemuncați să dea buzna la telefonul miraculos. Nimeni nu face vreo distincție între adevăratele evenimente culturale și pleava de împlîmări editoriale, publicistice sau mediatice azvîrlite zgomotos în urechile și în ochii unor oameni nevinovați, creduli și lesne influențabili. Paginile culturale ale ziarelor sînt în genere modeste; se vede bine cîtă atenție le acordă chiar aceia care le scriu. Emisiunile literare ale televiziunilor pun de obicei laolaltă scriitori de toată mîna. Poeti valoroși n-au apărut însă niciodată pe ecran. Destui mediocri, în schimb, sînt abonați săptămînal. Inși școliți pe jumătate își dau cu părerea despre cărți și spectacole. Cine pe cine judecă? Cine pe cine să creadă?

CONTRAFORT

de *Mircea Mihăilescu*

ÎN TAIGA

CEEA ce o droaie de politicieni și un ciopor de jurnaliști au denunțat violent drept o gafă a premierului Ciorbea - declarația că, odată cu demisia lui Virgil Măgureanu, România intră în epoca dezaghebizării - este, în realitate, un excepțional test al stării națiunii. N-ai merge atât de departe încât să spun că toți cei care l-au atacat pe dl. Ciorbea sunt ei înșiși kaghebiști. Dar puțin atinși de morbul bolșevic tot sunt. Dacă am înțeles corect, primul ministru a vrut să spună că, în fine, există toate șansele reorientării politicii românești exclusiv spre Occident.

Că îi place sau nu, că e adevărat sau nu, dl. Măgureanu a făcut doar un mic și timid pas în a rupe cu trecutul. Nici nu știu de ce fel de pas e vorba, dacă mă gândesc la ecurile strării pe care le avem în continuare în telefoane, la febrilitatea cu care lucrători ai S.R.I.-ului încearcă și azi, în 1997, să recruteze turnători chiar și în școlile generale, ca să nu mai vorbesc de licee și facultăți. Prea multe lucruri s-au desfășurat în spatele cortinei de fum întreținute abil de fostul director al serviciului secret pentru a accepta că ne aflăm în fața unei cu totul alte instituții decât aceea moștenită de la Feliks Djerjinski, via Drăghici, Iulian Vlad și alți corifei ai democrației.

Nu știm nimic despre sursele de finanțare ale S.R.I.-ului, nu știm absolut nimic despre activitățile sale economice, despre legăturile politice ale unora din capii săi, nu știm unde e granița dintre legalitate și ilegalitate în activitatea sa. Declarația stupefiantă a unui membru al comisiei parlamentare de supraveghere a activităților instituției ne-a dezvăluit că așazisul control asupra S.R.I.-ului amintește mai degrabă formalitățile vamale din țările civilizate decât o activitate democratică: nimic de declarat! Vigilenții parlamentari nu fac decât să dea aprobator din cap în fața unor hârtii prezentate, când și cum vor, de conducătorii enigmatice instituției.

Firește, peste tot în lume serviciile secrete sunt un fel de stat în stat. S.R.I.-ul, având în vedere proto-istoria sa, nu putea face excepție de la regulă. Însă tocmai în numele acestei moșteniri ar fi trebuit să fim de o sută de ori mai vigilenți decât sunt, la ei acasă, francezii ori americanii. Acele instituții au fost imaginare pentru a apăra valorile democrației și ale libertății. Cu ocazia plecării, dl. Măgureanu a reamintit că pe un triumf faptul că din vechii securiști formează în noul S.R.I. doar treizeci la sută. Adică doar unul la trei. Se ridică cel puțin două probleme. Cea dintâi: chiar și păstrarea unui singur securist care l-a slujit pe Ceaușescu și regimul de brutală reprimare fizică și mentală e un lux pe care n-ar fi trebuit să ni-l permitem. El explică multe dintre catastrofele vieții economice și sociale ale ultimilor șapte ani.

A doua chestiune e de strictă aritmetică: să admitem că declarațiile d-lui Măgureanu sunt corecte. La urma urmelor, domnia sa a menționat un raport între numărul angajaților vechii Securități și cel al angajaților S.R.I. Dar aici lucrurile se complică. Dacă, să spunem, Securitatea avea opt mii de membri (o cifră vehiculată cu insistență), iar S.R.I.-ul are douăzeci de mii de membri (să mă corecteze dl. Măgureanu!), cei treizeci la sută din securiștii rămași în serviciul de tip occidental bricolat de ex-director reprezintă, de fapt, sută la sută (minus pensionările și alte acte de grație) din mult laudat profesionalism.

Așadar, într-o chestiune extrem de serioasă, ba chiar vitală pentru națiune, operăm în continuare cu declarații neverificabile și cu promisiuni sfârșitoare. Fără să pot aduce argumente sută la sută relevan-

te, constat doar că la Timișoara securiștii care se ocupau de cultură până în 1989 sunt bine-mersi în funcții (nu știu dacă și în grade), și că nu s-au prea sinchisit de cifrele vehiculate de fostul lor șef. Dar poate că Timișoara e o excepție și că în restul țării lucrurile stau chiar așa cum le-a prezentat dl. Măgureanu.

Personal, mă cam îndoiesc de spusele ex-directorului S.R.I. Nu din cauza naturii mele suspicioase, ci pentru că, deși se lauda cu o memorie prodigioasă, domnia sa ne-a dat un exemplu uluitor de disfuncțiune a acesteia. Întrebat de incisivul redactor șef al „Adevărului” în legătură cu semnarea angajamentului de turnător la Securitate, dl. Măgureanu a răspuns cu seninătate că nu-și mai amintea că a semnat un asemenea act! Incredibil, de trei ori incredibil! E greu să cataloghezi o astfel de declarație - făcută în văzul și auzul națiunii, în fața unor ziariști despre care se poate spune orice, dar nu că sunt naivi. Acceptând că dl. Măgureanu chiar nu a dat importanță hârtiei pe care a semnat-o, totuși rămâne suspiciunea de nesimțire: cum adică, pactul cu diavolul nu a lăsat în conștiința sa chiar nici o dâră, oricât de subțire, de insignifiantă? Orice ar spune dl. Măgureanu, un angajament la Securitate nu e același lucru cu semnarea unei chitanțe pentru cămășile date la spălat!

Nu mă refer acum la informațiile care au circulat în legătură cu gradul real al d-lui Măgureanu în instituția represivă a lui Ceaușescu. Dar dacă n-a avut nici un contact cu serviciile secrete, dacă, după semnarea (hai să zicem, rămasă fără consecințe) a angajamentului de informator, „profesorul” și-a văzut de cu totul alte activități, cum de a pogorât asupra domniei sale, precum un har divin, talentul de a re-forma (cu atâta strălucire!) serviciile secrete române? Chiar să nu fi avut dl. Măgureanu pic de atracție în această direcție?

În aceste condiții, cred că tot ce a spus și a făcut dl. Măgureanu trebuie privit cu multă circumspecție - ca să nu spun de-a dreptul cu suspiciune. Că domnia sa e principalul vizat de declarația avântată a premierului, nu e nici un mister. Or, cred că, cel puțin în această împrejurare, dl. Ciorbea știa exact ce spune. Nu dau doi bani pe teoriile care susțin că România și serviciile secrete s-au dezaghebizat încă de pe vremea lui Ceaușescu. Asta ar însemna să acceptăm orbește teza independenței totale a stejarului din Scomicești. Care Independența s-a văzut cu ocazia furtului de tehnologie din vest de către spionajul românesc, imediat transmisă spre punere în practică de către frații din taiga. Și care s-a văzut și cu ocazia evenimentelor din decembrie.

A accepta orbește că România e dezaghebizată înseamnă a admite că Gorbaciov n-a avut nici un amestec (ba nici măcar habar) în răsturnarea lui Ceaușescu și că discursul din dimineața lui 22 decembrie 1989, înaintea fugii lui Ceaușescu, i-a fost insuflat pe căi paranormale. Înseamnă a crede că cincizeci de ani de îndobitocire bolșevică nu au lăsat nici o amprentă asupra stilului de lucru din poliție, servicii secrete și armată. Înseamnă a ne iluziona că suntem iarăși fruntea Europei și a lumii, când, în realitate, nu suntem decât o nefericită nație aruncată de istorie la marginea celei mai sinistre stepe mentale care a existat vreodată.

În concluzie: aflătorii în treabă care s-au revoltat că gura păcătosului Ciorbea a spus, în fine, și un adevăr, sunt, vorba poetului, fie smintiți, fie - ceea ce cred, mai degrabă, că e cazul - mișei.

POST-RESTANT

de *Constanta Buzea*

EPURĂ întâmplare că *Spovedaniei unui nostalgic*, densă, bine și cu umor articulată ca parodie, i-a venit rândul la lectură și răspuns tocmai de Duminică Tomii? (*Toma Chivărușu*, București) ● Câte-o mostră, două, din creația fiecărui an, începând cu 1990, când lirismul înregistrează optimism și bun nivel artistic în *Cântec pentru Soare*, și până anul trecut, când textele devin tot mai triste versificații neglijente și confuze, conforme cu o deznădăduită cadere interioară suferită de autor. (*Cireșel-Dragoș Dumitrescu*) ● Să fie el începutul, acest poem intitulat *Visând la o oază cu meri*, debutul care să vă oblige la mai multă atenție și la mai mare rigoare, talent având din belșug, dar, Doamne, lângă versuri teribile, șocante, sunt și dintre acelea care destramă buna părere! „și sigur te strecori în suflet/ ca raza de soare/ prin scutul de frunze/ înroșind mărul pe dinafară/ innegrindu-i semințele lăuntrice/ visuri verzi de toamnă/ șiroindu-și sufletul/ plouă cu aur/ plouă cu solzi de șarpe/ rătăciți în paradis/ dulce lumină a păcatului// un fulger ca o gheară poleită/ a păsării cerului/ ca limba șarpelui/ te-nvalue în coșmaruri cu semințe albe/ dormi/ și nu-ți dai seama/ că pupilele tipă în spatele pleoapelor/ durute de întunerice/ festivalul viselor s-a încheiat/ doar el/ coșmarul cu semințe albe/ îți adumbrește traiul/ absorbind ultima moleculă a gândului/ ducându-se la capătul nicăierului/ iar acolo/ o oază cu copaci/ o insulă de meri”. (*Iulian Cimpoeșu*, Suceava) ● La noi lucrurile stau astfel. Avem cu miile poeți buni, poeți de podiș înalt, dar care nu răzbesc toți, din varii pricini. Dar sunt poeți de platou înalt. Inconsecvenți însă, părând nereseriosi, eșuând în alte meserii aducătoare de pâine. Cu numai doi-trei de acest calibrul, în altă parte, pe alte meleaguri, s-ar întemeia o cultură. La noi sunt cu miile și de aici, poate, se naște o subtilă dramă. O situație în fals a situației reale. Căci nu a poeziei este criza, ci a publicului nici măcar ingrat, căruia nu-i poți pretinde, când se moare de foame și publicațiile literare se impuținează, să cadă în extaz citind poezie. Dar întotdeauna au existat la noi, oricare ar fi fost condițiile, mii de poeți, pe care eu i-am numit poeți de podiș înalt. Măcar să ne bucurăm aflând că ei există! Fiecare singur în colțul său, fiecare arzând și stingându-se prea puțin știut, visând și chinându-se sub îndoială și deznădejde, critica noastră privind numai în sus, așteptând parcă vârful să se arate de la sine în câmpul ei vizual. Încercați să înțelegeți cât de greu și cât de nedrept este. Ce cusur are poezia scrisă de un analist programator în vârstă de 30 de ani, care se adresează rubricii Post-restant cu o modestie exemplară? Iată câteva mostre, ca să ne ridice și să ne susțină moralul, și nouă, și autorului: „Privind/ marea sau poate oceanul/ ființele de aer dens/ izbucnesc/ speriate în răs./ Violenta/ decupează/ mici panouri de pânză/ din trupurile uscate de tăcere/ ale tinerilor./ Pânza foșnește/ decolorându-se în aerul rărit.” (*Revoluție*); „Fluturii nocturni se zbat în ochii cailor/statui. / Subsua ta macină discret oasele imaginilor/ opte pe retina mea./ Fetița cu cerul/ desface madauă vântului/ în siluete de nervi optici./ Nervii mei adulmecă laptele crud./ Îl beau cu sânge rece.” (*Sânge rece*); Miroase a praf, a ulei./ Urmărit de ochii ei./ Cauza iubirii - vocea./ Pateismul demonstrației./ Hohote mici.” (*Argument*); „Gura de ceară a toamnei/hăpăie lacom/mici cașete de sânge/decolorat./ Îți legeni soldurile pe drumul/dintre spațiile interzise./ Globurile dulci/ale memoriei/devin lipicioase - semn/al erorii./ Al erorii./ Nu al înșelării.” (*Drum*). În fine, acest superb *Desen*: „Între treaptă și galbena ploaie/gâtul tău fragil./ Înlocuire./ Traheea uscată/orbecăie/printre lacrimile anticarului orb./ Pliere./ Între degetele tale/retina mea se prefăce/în albastră foiță de țigare./ Recurs./ Fumul expirat/distorsionează/premoniția simetriei.” (*Lucian Rares*) ● Scriind în alt registru decât o face cu bune rezultate colegul L.R., cu farmec debordant dar cu surse și resurse diferite, cu vizibil aplomb care însă nu vestește nici delicatețea și nici verva energică, textul pe care i l-am dedicat vi se potrivește și dv. ca o mânășă. Îmi puneți la dispoziție *iluziile cele mai rezistente*. Scrisoarea, încântătoare în întregime, vă arată lucid și neîmpăcat, stilul epistolar, pentru care aveți aplecare, dar mai ales considerațiile exacte și nemiloase pe marginea propriei creații vă arată spiritul sănătos și autocontrolul. Acordul meu este total, nimeni nu vă cunoaște mai bine betesugurile și umorile, fazele sublime, entuziasmele și precauțiile față în față cu ființa fabuloasă a poeziei. Alcatuiți-vă cartea, lăsați manuscrisul pe masă, la vedere, fără sumar deocamdată, textele să poată migra dintr-un loc în altul, primind noutățile care se produc între timp, dar nemeaie eliminând vreun titlu odată hotărât. Citiți-o până la epuizare, urăți-o și extaziați-vă de ea, dar lăsați-o pe masă, la vedere. (*Liviu Dascălu*, Baia Mare).

România literară

Editată de:

- **Fundația "România literară",** cu sprijinul **Fundației Soros** pentru o **Societate Deschisă.**

Director: Nicolae Manolescu

Redacția: Gabriel Dimisianu - director adjunct, Alex. Ștefănescu - redactor șef, Mihai Pascu - secretar general de redacție, Constanța Buzea (poezie, proză), Adriana Bittel (externe), Nina Pruteanu (corectură).

Colaboratori permanenți: Marina Constantinescu (teatru), Ioana Pârvolescu (critică), Cristian Teodorescu (publicistică), Eugenia Vodă (cinema), Ruxandra Dinu, George Șipoș (corectură).

Correspondenți din străinătate: Gabriela Melinescu (Stockholm), Dumitru Radu Popa (New York), Tudor Olteanu (Amsterdam), Leons Briedis (Riga).

Tehnoredactare computerizată: Fundația "România literară" - Anca Firescu (secretar de redacție), Mihaela Ivan. Introducere texte: Geta Gheorghiu.

Administrația: Fundația "România literară", Calea Victoriei 133, sector 1, cod 71102, București, Of. poștal 33, c.p. 50, cod 71341. Cont în lei: B.R.D., filiala Pipera, 4072996100089. Cont în valută: B.R.D., filiala Pipera, 1520796100089. Mihai Pascu (director executiv), Elena Raicu (contabil șef), Corneliu Ionescu (șef serviciu difuzare, tel. 650.33.69.), Andriana Fianu (corespondență și difuzare în străinătate), Elena Hurducaș (secretariat), Ionela Stanciu (asistent difuzare), Mihai Minculescu, Victor Ciupuliga (fotoreporter).

E-MAIL: romlit@buc.soros.ro și romlit@romlit.sfos.ro

HTTP://ROMLIT.SFOS.RO
HTTP://WWW.SFOS.RO/NEWS/ROMLIT
HTTP://WWW.KAPPA.RO/NEWS/ROMLIT

Despre polemici

ACĂ după '90 polemicile au reapărut fără o preluști în publicistica de la noi, tot atunci au apărut și atacuri la persoană botezate pamflete, îndeobște însă murdării de presă care musteau și mustesc de afirmații calomnioase. În principiu, o polemică e un spectacol remarcabil atunci când e dusă cu mijloacele argumentației inteligente, iar efectul ei poate fi acela de nuanțare a unor puncte de vedere și chiar de rafinare a unor noțiuni. Adeseori, în ultimii ani, polemicile s-au transformat în dezbateri de interes larg, deoarece au atins subiecte esențiale pentru atitudinea scriitorului și, în general, a omului de cultură din această perioadă.

Una dintre polemicile care au durat ani în șir și a inclus puncte de vedere dintre cele mai diverse a fost aceea despre implicarea sau neimplicarea scriitorului în politică. Dincolo de confruntarea între punctele de vedere opuse, aflate în polemica propriu-zisă, chestiunea a prilejuit o dezbateră în urma căreia au ieșit la iveală atitudini interesante nu numai prin soluțiile pe care le cuprindeau, ci și pentru psihologia scriitorilor români din această perioadă. Astfel încât, la această oră, dincolo de cele două opțiuni inițiale, care între timp s-au nuanțat și ele, s-a vorbit despre o politică a operei, despre o politică a comentării politicii și, frecvent, despre importanța exprimării unui punct de vedere etic față de acțiunea politicianilor. Această dispută a depășit paginile revistelor de cultură pentru a fi găzduită în ziare de mare tiraj. Susținătorii ideii de implicare a scriitorului în politică n-au făcut asta doar pentru a explica propria lor alegere, dar și pentru a lămurii de ce scriitorul, intelectualul în general ar trebui să facă politică. Și dacă acum avem descrieri precise ale situației politice în care s-a găsit și se găsește România începând din 1990, datorită acestor descrieri și îndemnuri la implicare în politică scriitorilor angajați în această polemică. Astfel că ideea potrivit căreia politica trebuie lăsată politicianilor, idee care, la prima vedere, pare de bun simț, a fost demonstrată piesă cu piesă și i s-a dovedit lipsa de valabilitate. Căror politicieni trebuia să li se lase politica? Celor care au făcut politica regimului comunist înainte? Numai reprezentanților partidelor istorice? Tuturor celor care au înființat după '90 cite un partid de tip SRL, alergând după sedii și subvenții de la buget? Prezența scriitorului și îndeobște a omului de cultură în politică era și e necesară din motive care se văd cu ochiul liber și acum. Dacă influența partidelor extremiste în rândurile alegătorilor s-a diminuat în ultimii ani, meritul e și al scriitorilor care au dezvăluit riscurile pe care le presupune audiența de care se bucură aceste partide. De altfel, nu întâmplător, în gazete apărute în primele luni ale anului 1990, scriitorii erau atacați la fel de virulent ca și politicienii. Cine are curiozitatea să examineze numerele din acel an al unor foi precum defuncta *Democrația* sau încă în viață *România mare* va observa că scriitorii, chiar dacă

mulți dintre ei încă nu făceau politică propriu-zisă, erau țintele predilecte ale condeiilor de la gazete de acest fel.

O polemică nu mai puțin semnificativă despre această perioadă a fost aceea referitoare la existența sau inexistența manuscriselor de sertar. Subtextul acesteia, venit din partea celor care afirmă că asemenea manuscrise nu există, era de a afirma că, de fapt, scriitorul român nu scria pentru sertar deoarece nu avea motive s-o facă sau, altfel spus, relațiile sale cu fostul regim nu erau unele de contestare, ci de complicitate. După cum se știe opere de sertar au apărut, nu numai texte de ficțiune sau, mai exact, nu în primul rând texte de ficțiune, ci jurnale, memorii, dintre care unele au apărut în 1990, iar altele în anii următori, la fel cum sînt și cărți care urmează să apară. De asemenea nu trebuie uitate cărți care au scăpat de cenzură în perioada comunistă și care au o certă importanță pentru o parte semnificativă a opiniei publice de la noi.

Cînd s-a dovedit că aceste cărți, manuscrise de sertar au existat, cam aceleași persoane care au lansat ideea inexistenței lor s-au grăbit să afirme că ele sînt fie irelevante literar fie că ar fi putut apărea și în timpul cenzurii fostului regim. Această manevră, prin care s-a urmărit dezbinarea scriitorilor, nu fără unele reușite asupra cărora nu mă opresc aici, n-a izbutit în general, din pricină că afirmația referitoare la blîndețea cenzurii a provocat numeroase răspunsuri polemice semnate de scriitori, mărturii îndeobște despre cît de cumsecade era de fapt cenzura de obicei. Grație acestor răspunsuri există numeroase mărturii despre conflictele autorului cu cenzura, dar și despre existența unor cenzori care au avut curaj „să dea drumul” unor cărți care au provocat ulterior vii reacții în rândurile opiniei publice.

Rediscutarea critică a clasicii, operațiune începută din primele luni ale lui 1990 a stîmrit și ea mari valuri polemice, cu opinii contra, de la cele prin care erau acuzați de blasfemie cei care îndrăzneau să pună în discuție opera și biografia unui Sadoveanu sau Călinescu, pînă la cele care puneau această rediscutare pe seama unui complot antinațional, dar și cu opinii nuanțate, prin care acuzatorii înverșunați erau invitați să cerceteze cu mai multă atenție atît opera cît și biografiile acestor clasici, înainte de a-i blagoslovi cu așa-numitele „etichetări”. Polemica sau, mai propriu, polemicile pe tema colaborării unora dintre scriitorii noștri - cu nou instalatul regim comunist - de prim rang care își făcuseră un nume pînă în 1947 în literatura română, a dus, treptat, la reciproce nuanțări de care un viitor istoric al literaturii române se poate folosi atunci cînd se va ocupa de perioada anilor '50. Ceea ce găsesc că e important în această polemică în afară de acuzații și de apologii e că ea a dus la apariția a numeroase mărturii despre scriitorii în discuție precum și a mult mai numeroase

puncte de vedere asupra fiecărui caz în parte, unele pro, altele contra, lucruri peste care nu se va putea trece și cu ajutorul cărora autorii care își vor încerca puterile în monografiile ale clasicii controversați vor putea ajunge la o imagine cuprinzătoare asupra acestora. Sînt întrebări grave despre acești scriitori venite atît din partea celor care-i acuză cît și din partea celor care-i apără. Ce-ar fi însemnat dacă acești scriitori ar fi rămas insensibili la avansurile noului regim? se întreabă cei care îi acuză. Cine ar mai fi fost cei care au continuat tradițiile literaturii române dacă scriitorii acuzați de colaboraționism nu și-ar fi luat acest rol? se întreabă, cu îndreptățire apărătorii lor. Oricum, biografiile *cine ira et studio* trebuie scrise pentru folosința tinerilor cititori de mine care nu din pamflete sau din apologii s-ar cuveni să reconstituie imaginea acestor scriitori.

Un capitol special al polemicilor acestor ani e cel al articolelor publicate de dl. Paul Goma în diverse reviste de cultură din țară. Cum despre dl. Goma s-a scris și s-a vorbit din belșug în ultima vreme, să trecem mai departe.

S-a consumat multă cerneală despre relațiile oficiale ale scriitorilor contemporani cu defunctul regim. Aici polemica s-a purtat în două variante, una cu răspunsul celor vizați, iar cealaltă fără. Trebuie să spun că tăcerea unui D. R. Popescu mi s-a părut demnă de tot respectul, cu atît mai mult cu cît autorul *Vînătoareii regale* și al *Leului albastru* are un condei suficient de ascuțit pentru a putea răspunde la atacuri. Poate că punctul meu de vedere e marcat de faptul că D. R. Popescu mi-a dat timp să scriu și m-a ajutat să scap de condiția nu tocmai prielnică de navetist, avînd destulă bătaie de cap din acest motiv, totuși mă îndoiesc că sensul tăcerii sale, care durează de aproape opt ani, poate fi considerat mai puțin respectabil de un observator obiectiv. Vorbesc aici de tăcerea sa publicistică, firește.

DESPRE cazul poetului Adrian Păunescu nu are rost să reamintesc, deși pînă să devină un soi de portavoce a regimului ceaușist dl. Păunescu are cel puțin meritul de a se fi luptat pentru un film ca *Reconstituirea* într-un moment cînd își putea vedea pielea în saramură din acest motiv. Totuși polemicile pe care le-a stîmrit revenirea sa nu numai în prim planul vieții publice, ci și în cel al politicii, ar putea fi o interesantă sursă de meditație pentru istoricul preocupat de ciudățile acestei perioade.

Consecuția dintre D. R. Popescu și Adrian Păunescu e, din punctul meu de vedere, una de strictă notorietate, cu imensele deosebiri știute între cei doi.

Una dintre polemicile pe care și azi le consider zadarnice a fost aceea care s-a produs după excluderea din Uniunea Scriitorilor a lui Eugen Barbu. După o intensă colaborare cu Securitatea, după cum o arată Cartea Albă a acestei instituții și după ce publicația pe care o conducea la sfîrșitul lui '89, *Săptămîna*, a suferit un faliment moral, Eugen Barbu deschide în '90 o altă publicație, *România mare*, care pornește un război folosind mijloace cu desăvîrșire reprobabile împotriva scriitorilor și oamenilor de cultură români. Dar și împotriva unor direcții politice pe care, ulterior, Corneliu Vadim Tudor, redactorul șef al acestei publicații, le va recunoaște drept viabile. Din nefericire, moartea acestui scriitor cu mari păcate, e drept, dar care lasă ceva în urmă, chiar dacă nu se știe cît, în literatura română, a fost primită de-a dreptul murdar de un istoric literar și ziarist care l-a tăvălit postum în noroi pe Eugen Barbu. Dl. Ion Cristoiu a jubilat penibil la moartea acestui scriitor care oricîte rele ar fi făcut, și a făcut destule, nu se cuvenea aruncat în troaca de lături. Cu bune și mai ales cu rele Eugen Barbu a însemnat mai mult decît dl. Ion Cristoiu în literatura română și, în treacărt fie spus, meritul supraviețuirii nu e același lucru cu ultimul cuvînt.

În sfîrșit, una dintre polemicile nou-nouțe e aceea despre trebuința, n-am găsit alt cuvînt mai potrivit, așa-dar, trebuința întoarcerii scriitorilor de la politică la vechile lor instrumente. Această idee, venită după o schimbare politică majoră, are ceva din invitația pe care au primit-o scriitorii din partea reprezentanților sau oficioșilor fostei puteri de a se ocupa de literatură. Mă tem că răspunsul la această invitație va fi unul de tip „a se slăbi”, deoarece nu politicienii i-au determinat pe scriitori să se amestece în politică, ci absența, de cele mai multe ori, a sensului politic de viitor din acțiunile acestora. Iar toate aceste polemici, unele dintre ele strict literare, la prima vedere, au un sens profund, pe care politicienii îl pricep mai greu, cînd nu fac parte din această lume a scriitorilor în care politica de zi cu zi are ecou în posteritate.

Cristian Teodorescu

România literară 3

MIC DICȚIONAR

de Mihai Zamfir

1 MAI

APARIȚIA intempestivă și pitorescă a grupului de vreo mie de bătrîni furioși pe străzile capitalei în ziua de 1 mai i-a surprins pe trecători, evocîndu-le amintiri mai degrabă penibile: la urma urmei, nu-i chiar așa de mult timp de cînd ziua de 1 mai însemna, an de an, coșmarul scolarilor la ora 4 dimineața, mărșăluirea prin praf și căldură pînă după prînz, întoarcerea acasă, pe jos, epuizat. Coșmarul părea uitat, cînd - iată, indivizii agitați își fac apariția pentru a ne avertiza, involuntar, că el s-ar putea repeta.

Cele aproximativ o mie de edecuri comuniste ce mărșăluiau sub steagurile roșii au căpătat brusc, în lumina primăverii, valoare de simbol: reprezentau dimensiunile reale ale oricărui partid comunist român, trecut, prezent ori viitor. O mie în București, cîteva mii în toată țara, vreo cinci mii față de 23 de milioane, adică exact 0,02%: iată proporția reală a comunismului profund din țara noastră. Atîția erau cînd sovieticii încă nu ne ocupaseră, atîția au rămas acum, cînd sovieticii nu ne mai ocupă. S-ar zice că e vorba de o proporție eternă!

Fără îndoială că organizații manifestatei lansaseră invitații și către comunistii din alte partide; putem jura că scrisori mieroase poposiseră cu cîteva zile înainte pe birourile tovarășilor Ion Iliescu, Corneliu Vadim Tudor, Tudor Mohora și alții, în speranța unei acțiuni «unitare». Numai că aceștia au preferat să stea deoparte - și cu asta ajungem la o altă trăsătură originală a comunismului românesc: simpatizanții săi, atîția

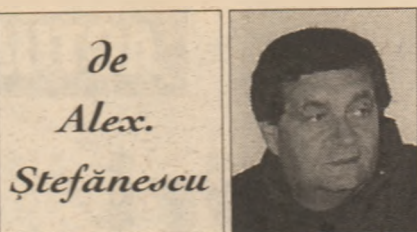
cîți există, sînt extrem de discreți, ies la iveală doar cînd o ceva de cîștigat, nu de pierdut.

«Primul 1 Mai liber» - decenii la rînd propaganda de partid ne-a spart urechile cu această formulă menită să amintească manifestația comunistă de la 1 mai 1945, ținută deja în umbra tancurilor sovietice. De fapt, abia acum cîteva zile am asistat la «primul 1 Mai liber», adică la primul 1 mai unde au venit doar cei care țineau neapărat să o facă. Rezultatul l-am văzut cu toții.

Unicul personaj căruia manifestația i-a suris cu adevărat pare să fi fost dl. Ilie Verdeț. Era pentru prima oară în viața sa cînd se afla de 1 mai în stradă și nu la tribună, experimentînd probabil senzații inedite. Se va fi consolatat însă cu gîndul că, de astă dată, nu mai exista tribună oficială.

Cu această ocazie, domnia sa a spus cîteva cuvinte bine simțite, explicînd sensul manifestației. Ilie Verdeț apare mult prea rar la televiziune și e păcat: să nu uităm că acest om a fost responsabilul economiei românești timp de peste 20 de ani și prim-ministru alți cîțiva ani. Un regim politic în care asemenea personaj a putut ajunge prim-ministru se recomandă de la sine: nu trebuie altă specie de *memento* pentru a ni se aminti explicit ce înseamnă comunismul, decît prezența periodică la televiziune a lui Ilie Verdeț, viu și în natură, pronunțînd cîteva fraze în sintaxa lui inimitabilă.

de
Alex.
Ștefănescu

O carte cu mult oxigen

DUMNEZEU nu procedea-ză echitabil când le distribuie oamenilor calitățile. Unora le dă tot ce se poate da, iar altora - nimic. Un beneficiar al acestei inechități divine este tânărul literat Cristian Bădiliță. El are: o inteligență strălucită, un remarcabil talent literar, o vastă și febrilă erudiție și un curaj nebun de a denunța răul din lume. Fiecare din aceste însușiri, luată separat, ar putea face din cineva o personalitate.

În plus, Cristian Bădiliță mai este și foarte activ. Nu de mult, în colaborare cu Paul Barbăneagră, a realizat un volum de interviuri cu și despre Mircea Eliade, intitulat *Întâlnirea cu sacralul*. Apoi a tradus, cu artă, două texte dificile aparținând lui Evagrie Ponticul *Tratatul practic* și *Gnosticul*. Pentru ca în prezent să se afle în librării o nouă carte a sa, *Sacru și melancolie*, pe care și-o definește singur astfel: „*Sacru și melancolie* este un triptic vertical, ale cărui volete *urcă* de la sfera politicului brut și a generaționismului de modă veche, trecând printr-un paradis livresc (deci artificial) până la mărturiile melancolice despre câteva întâlniri cu sacralul.”

Cartea cuprinde eseurile publicate de extraordinarul tânăr în diferite reviste (sau citite la radio) în ultimii ani. Ca să le înțelegem, trebuie să ne aducem aminte cum se comportau liceenii și studenții (printre aceștia se număra și Cristian Bădiliță) care s-au ridicat împotriva lui Ceaușescu în decembrie 1989 și care în lunile următoare au ocupat Piața Universității, contestându-l pe Iliescu. Se comportau ca și cum *ar fi știut foarte bine ce este de făcut*. Aparent, nu-i învățase nimeni că se poate trăi și altfel decât în comunism. Născuți cu toții în timpul lui Ceaușescu (și unii *din cauza* lui Ceaușescu, care a interzis la un moment dat, cu un voluntarism primitiv, avorturile), supuși unei acțiuni insistente de spălare a creierelor și agresată și fizic, prin frig și foame, ei puteau fi consi-

derați - și așa îi și considera multă lume - inexistenți din punct de vedere uman, un fel de zombi cu plete și blugi. Iată însă că atunci când a venit ceasul, tinerii s-au dovedit a fi clarvăzători și iluminați, ca și când s-ar fi antrenat îndelung pentru renunțarea la comunism. Aveau un aer decis, care îi intimidă pe maturi. Din punctul lor de vedere era evident că merită să-ți dai și viața numai ca să nu mai trăiești în umilință, că adevărata cauză a răului o constituie, dincolo de dictator, sistemul comunist însuși, că țara nu poate fi condusă în noile condiții de foști comuniști etc.

Acest stil energic și rezolut, acest elan curat, pe care nimeni nu-l poate ironiza, întrucât nu ține de naivitate, ci de o competență superioară, inaccesibilă maturilor, această, în sfârșit, intransigență firească, fără nimic ranchiunos și săcăitor, îi sunt proprii și lui Cristian Bădiliță, în ipostaza sa de eseist. Noi, maturii, chiar și cei care ne-am făcut din simplitate un mod de a fi, ne simțim sofisticați și desueți când luăm cunoștință de simplitatea esențială practică de tânărul autor. Ne-am obișnuit prea tare cu un aer poluat și, când respirăm oxigen, înainte de a-i înregistra efectul binefăcător, amejim.

Inteligente critice de mare autoritate s-au mobilizat la vremea apariției *Jurnalului* lui Miron Radu Paraschivescu pentru a justifica și elogia duplicitatea acestui Procopius al lumii comuniste, pentru a-i descrie „drama” și chiar pentru a evidenția „riscul” pe care el și l-a asumat scriind pe ascuns diatribe împotriva regimului. Cristian Bădiliță nu se lasă deloc impresionat de persuasiva exegeză avocătească: „M.R.P. nu are dreptul la memorie într-o cultură la a cărei prăbușire a contribuit în mod direct în perioada ocupației sovietice și mult timp după aceea. Delator fără scrupule, spirit mediocru, individ măcinat de o puzderie de complexe, în plus și nevropat - iată calitățile celui care ne este propus

acum, în 1994, nu în 1944 sau '64, ca model moral și intelectual!”, „Se vorbește (toți criticii au înghițit hapul așa-zise dizidențe fără nici un pic de ezitare!) de *trezirea* lui M.R.P. Nici vorbă de așa ceva! E o afirmație contrazisă de fiecare pagină din *Jurnal*. Acest comunist încremenit în crezul său, conștient că «a pierdut trenul istoriei» și că alții, mai bine orientați, i-au ocupat deja postul ministerial la care tânjea cu îndreptățire, văzându-se așadar marginalizat de propriii camarazi, răbufnește în imbecile tirade marxiste, acuzând tocmai «gena putredă» românească de eșecul revoluției bolșevice.”

Textul are un titlu memorabil - *O sinucidere postumă* - care dovedește că avântul Cristian Bădiliță poate folosi cu virtuozitate într-o luptă orice armă, inclusiv ironia rece și tăioasă.

Ar fi o greșeală să se înțeleagă că el se ridică împotriva „celor dinainte”. Nu o face și chiar dezaprobă importanța care se dă la noi *înlocuirii* fiecărei generații de o nouă generație, dintr-o nostalgie a „rotației cadrelor” promovate de partidul comunist. Ca dovadă, enumera adeseori „bătrâni” care reprezintă foarte mult pentru el - Petre Țuțea, Mircea Vulcănescu, Mircea Eliade ș.a. - sau se distanțează energic de tineri care au căzut „victime” influenței nefaste exercitate de Ion Iliescu: „Am folosit ghilimele (pentru cuvântul «victime», n.n.) pentru ca nu cumva să fim ispitiți a crede că, într-adevăr, am avea de-a face cu niște bieți păcăliți, duși de nas de o Putere perfidă. «Victimele» noastre sunt, dimpotrivă, cele mai voluntare, cele mai cooperante și mai recunoscătoare cu putință. Evident, nu le lipsesc instinctul slugărniceii și rânjetul protocolar. Dau un singur exemplu: «victimele» lui Eugen Simion. Există un grup de ratați genetic, de prostuți cu aere marțiale, care deja se impune în «viața literară» românească cu o incredibilă nesimțire. Cultura lor nu depășește orizontul celor câteva cărți de critică școlarească ale mentorului lor. Într-o societate normală asemenea indivizi n-ar fi trecut nici bacalaureatul; iată însă că «împrejurările favorabile» i-au scos la suprafață. Bineînțeles, timpul îi va mătura (oare!). Gestul lor însă va rămâne ca o pată imensă și urâtă pe obrazul generației noastre.”

După cum se vede, nu este vorba nici pe departe de acel rasism al vârstei, pe care îl profesează unii tineri, nerăbdători să se afirme. Cristian Bădiliță este însă un *om de atitudine*; el extirpă exact și fără ezitare orice zonă cangrenată din cultură.

Tot ceea ce scrie Cristian Bădiliță, de la amintirile despre Piața Universității și până la reflecțiile asupra creștinismului, de la pledoaria pentru democrație în opoziție cu ochlocrația („*ochlos*”-ul înseamnă mulțime dezorganizată, adunătură, lumpenproletariat, categorie ce nu poate fi integrată în nici o clasă socială”) și până la pamfletul împotriva celor care defăimează monarhia are un sens anticomunist. De altfel, anticomunistă este însăși ținuta sa, de intelectual de elită. Așa stând

Cristian Bădiliță
SACRU ȘI MELANCOLIE

Editura Amarcord

Cristian Bădiliță, *Sacru și melancolie* (Jurnal de generație), Timișoara, Ed. Amarcord, seria „Eseu, istorie și critică literară”, 1997. 200 pag., preț neprecizat.

lucrurile, este aproape sigur că el (ca și H.-R. Patapievici, ca și Răzvan Codrescu, ca și alte inteligențe remarcabile care au mai apărut după 1989) va deveni în scurt timp ținta unor atacuri furibunde din partea stângii. Rămâne de văzut ce anume vor mai inventa reprezentanții stângii, care urăsc structural valoarea, pentru a încerca să-l compromită pe un om de valoare - evidentă, greu de suportat - a lui Cristian Bădiliță.

P.S.: În revista *Timpul* din Iași (nr. 4 din aprilie 1997), într-un lung articol, Al. Andriescu mă acuză că, scriind în *România literară* despre eseurile lui Dan Botta și comparându-le cu un mausoleu, am „băgat în mormânt o epocă de extraordinară dezvoltare din istoria noastră culturală” și anume epoca dintre cele două războaie mondiale. Nu-mi vine să cred că Al. Andriescu nu înțelege ce citește și de aceea sunt aproape sigur că exemplarul din *România literară* care i-a căzut în mână avea unele fraze acoperite de o pată de cerneală tipografică. Mă grăbesc să reproduc frazele respective:

„În această atmosferă, mulți scriitori și filosofi (unii de primă mărime, ca Lucian Blaga sau Mircea Vulcănescu) reflectau asupra specificului românesc și încercau să-l definească. Națiunea - calmă, mulțumită - se uita în oglindă. Nu există, poate, indiciu mai sigur al bunăstării unui popor decât narcisismul său.

Preocuparea îi este proprie și lui Dan Botta, cu precizarea însă că lui îi lipsește priza la realitate, că nu vede decât ceea ce își propune să vadă. Metafizicianul Lucian Blaga avea o intuiție de poet care îl pune în legătură, direct și fin, cu lumea înconjurătoare (o empatie în raport cu ființa etnică, s-ar putea spune). Mircea Vulcănescu, la rândul său, se baza și pe o solidă pregătire de economist în evaluarea stilului de viață autohton. Dan Botta, în schimb, cârturar de un idealism rigid, nu reușește să înregistreze efluviiile realității românești. Iar cât privește competența economică, o detestă.”

După cum se vede, nu este vorba de nici o „băgare în mormânt” a perioadei interbelice, ci doar de ierarhizarea unor valori. Al. Andriescu poate să se liniștească, alarma a fost falsă. Oricum, cultura română l-a înregistrat ca pe posibilul ei salvator în momente de primejdie și contează pe el.

Cărți primite la redacție

- ◆ Alexandru Paleologu, *Despre lucrurile cu adevărat importante*, Iași, Ed. Polirom, 1997 (eseuri). 252 pag., preț neprecizat.
- ◆ Constantin Loghin, *Istoria literaturii române din Bucovina, 1775-1918*, Cernăuți, Ed. Alexandru cel Bun, 1996. 360 pag., preț neprecizat.
- ◆ Mihai Moraru, *De nuptiis Mercurii et Philologiae*, București, Ed. Fundației Culturale Române, col. „Fundamente”, 1997. 416 pag., 15.000 lei.
- ◆ *Zona*, prozatori și poeți timișoreni din anii '80 și '90, o antologie de Viorel Marineasa și Gabriel Marineasa, Timișoara, Ed. Marineasa, 1997. 536 pag., preț neprecizat.
- ◆ Mircea Marian, *Cine a găsit scrisoarea pierdută? (Coca cola 38°)*, Baia Mare, Ed. Gutinul, 1996 (proză satirică). 192 pag., 8000 lei.
- ◆ Viorel Dianu, *Înălțarea*, roman, București, Ed. Viitorul Românesc, 1996. 320 pag., preț neprecizat.
- ◆ I. Saizu, *Eminescu - cât veșnicia*, Iași, Ed. „Noel”, 1997. 176 pag., 3000 lei.
- ◆ Ramona Măduța, *Cântărețul de jazz*, versuri, cuvânt înainte de Ana Blandiana, Rm. Vâlcea, Ed. Conphys, 1996. 84 pag., 3300 lei.
- ◆ Mircea Motrici, *Crăiasa minei*, București, Ed. Arc, 1996 (carte pentru copii). 16 pag., preț neprecizat.
- ◆ Bogdan-Cristian Drăgan, *Revolta de pe urmă a Evei Braun*, piesă într-un act, cu o postfață de Ion Cepoi, Târgu-Jiu, Ed. Centrului Județean al Creației Gorj, 1997. 46 pag., 3000 lei.
- ◆ Florentin Smarandache, *Emigrant la infinit*, versuri americane, Târgoviște, Ed. Macarie, 1996. 120 pag., 5000 lei.
- ◆ Ion Câmu, *Zbori la mine, primăvară!*, versuri pentru copii, Piatra Neamț, Casa de editură Panteon, 1996. 36 pag., 2500 lei.

POETUL SI MOARTEA

TEMA centrală, aflată la suprafață ori îngropată în subtext, a poeziei lui Cezar Ivănescu o alcătuiește moartea. În calitate de simbol, aceasta e ambivalentă, fiind nu doar distrugere, ci și speranță a unei vieți noi, prin resurrecție, o eliberare a forțelor spiritului: *mors ianua vitae* (moartea, poartă a vieții). Trăirea ei într-o amărăciune, durere și groază nu reprezintă decât o fază a inițierii, un rit de trecere, trebuitor schimbării ascensionale a ființei: „Profanul trebuie să moară ca să renască în viața superioară pe care i-o conferă inițierea. Dacă nu va muri pentru starea lui de nedesăvîșire, nu va izbuti să facă nici un pas înainte pe calea inițierii” (Oswald Wirth: *Le Tarot des Imagiers au Moyen-Age*, Paris, 1966). De unde energia (siguranța) poetului nostru, pusă în evocarea imaginilor macabre, paradoxala vitalitate cu care își țese pinza indoliată a bocetelor, împodobită cu figuri familiare (casa, fratele, calul, oglinda, lumina): „cu Gîndul Morții ca un frate geamăn/ tu casa tu nu ți-o mai părăsești/ și gîndul Morții-î ungi cu gura/ un cal bolnav privindu-se-n oglindă/ capul culcîndu-ți pe grumazul lui/ plîngi Gîndul Morții ca un frate geamăn/ cu Gîndul morții ca un frate geamăn/ simți că enorma-i locuință/ iar tu nu ești vreun Cavaler de Preț/ și Gîndul Morții-ncet/ va stinge lumina” (*Gîndul*). Aspectul de *bocet* se accentuează într-o largă parte a producției, prin adoptarea formală a acelei despletiri folclorice, a acelei jelanii izvorite din vremi imemorabile, avînd ca obiect o concepție a vieții pămîntești ca etapă tranzitorie, în care omul „nu e nici viu nici mort”, în nădejdea luminii regeneratoare pe care o va întîlni, a înălțării „Soarelui” spiritual: „!singele îmi plînge-n singe/ fiindcă trupul meu mă strînge/ nu-s nici viu și nu-s nici mort/ dar mă strînge trupul tot/ nu-s nici viu și nu-s nici mort/ dar mă-nchide trupul tot!” (*Doina*). Moartea poate fi un instrument al solidarizării patetice a oamenilor cu Dumnezeu: „!rogu-mă, rămii aici,/ Doamne, nu pleca/ la cer să nu te ridici/ Doamne, nu pleca/ că stă peste noi Moartea,/ Doamne, nu pleca” (*Doina*). Ori un mijloc al transfigurării ritualice a trupului, care, prefăcut în apă, se spală pe sine: „!adu noaptea și cer noateas,/ Moarte, rogu-te, ruga-te-aș!!! !mi-am făcut trupul ca apă/ să-și spele cu mine pleoapa” (*Doina*). Așadar un soi de narcisism cuivis.

DE REMARCAT genul feminin al morții. Bachelard vorbea despre maternitatea ei onirică, socotind-o o naștere inițiată, iar Jung sublinia caracterul matern, uterin, al mormîntului. Prin versurile lui Cezar Ivănescu străbate suflul unei morți femeiești, stihie caldă, ocrotitoare, deopotrivă iubită și iubitoare: „ci mințuie-ne tu precum o Mumă/ și păcătoși și

fără de păcat/ loviți de groaza morții fără urmă/ ne îmbubam de ură nencetat!!! !Marie-a vieții mele blindă foarte/ ispită aurie și Grație și Moarte!?” (*Rosarium*). Împletirea thanatosului cu erosul dobîndește calitatea unui motiv productiv, a unei texturi complicate de amintiri, speranțe, aluzii afectiv-fiziologice. Iubirea nu e tratată ca o contrapondere, ca o opoziție la moarte, situație curentă în inventarul liric, ci ca o similitudine a ei („cu moartea asemeni”). Întîlnim o *trăire* a morții, o experimentare a ei *avant la lettre*. Cu atît mai acută, cu cît factorul trupesc, senzoriul, e mai precis figurat, drept captare existențială, victorioasă corporalizare a nonexistenței: „!ată-n această dimineată o formă feminină ivită/ din față: ovalul ei e exact, or merge împleticit, lent,/ cu siguranța lucrurilor moarte - ca un soare placid închizîndu-se-n boltă, - dezvirginarea ei s-a întîmplat/ în noaptea care a trecut și gura ei întredeschisă/ dezvăluie ferocitatea și albeața dinților/ carnea ei a simțit cu acuitate în delirul masculului/ exactitatea și răceala unui sicriu ca o compactă formă/ în aer” (*Copilul bătrîn*). Emoția crește din chiar echivocul intimității, deopotrivă romanțioase și funebre, din aceea înfrigurată asociere a *pierderii* sentimentale și a celei absolute, prin stingere, pe care le încearcă ființa, transa celei dintîi dobîndind ea însăși pecetea morții, deci reflexul absolutului. Jefuind faptura îndrăgostitului, osîndînd-o la solitudine, pătîmirea erotică e un fascinant spectacol, precum o repetiție generală a dispariției finale: „!len, din libertate pură, - a suferinței/ i-am dat chiar Morții numele ce-l porți/ m-am jefuit de ultima speranță/ !len, apropie-te, nu vei mai găsi vreodată/ bărbat atît de singur cum sînt” (*La Baaad*). Capodopera acestei zone de lascivitate ce se mistuie la porțile transcendenței e următoarea fabulă eroticească, prevăzută cu o morală abisală: „!Mil, vino la fereastră, să ne uităm în jos/ pe stradă trec acum femeii cu șold frumos,/ pe stradă trec acum femeii cu șold frumos!!! !hai, vino, Mil, odată, să ne uităm în jos/ pe stradă trec acum femeii cu sin frumos/ pe stradă trec acum femeii cu sin frumos!!! !ți fac loc la fereastră, să ne uităm în jos/ pe stradă trec acum femeii cu păr frumos/ pe stradă trec acum femeii cu păr frumos!!! !să coborîm îndată, să ne rugăm sfios:/ fă, Doamne, ca să-mi ridă acea cu ris frumos/ fă, Doamne, ca să-mi ridă acea cu ris frumos!!! !și-așa seară de seară, unul mai norocos,/ o să-nîlnească Moartea - acea cu ris frumos/ o să-nîlnească Moartea - acea cu ris frumos!” (*Jeu d'Amour*).

ODATA însușită această perspectivă a morții bivalente, ca nimicire și recuperare în veac, ca o tensiune universală între două forțe antagonice care se sprijină reciproc, poetul o transpune în cifra unei imagistici cu o deschidere generoasă. Nici moarte, nici viață, nici moarte nici iubire ca atare, ci un amestec pasional-

dureros, un flux al unei senzualități purificate de efemer, esențializate, precum o lege cosmică, în răsfrîngerii solemne, somptuoase. Frumusețea nu e o formă ci o stare, trecînd peste carnea nudă aidoma unui vînt ce înroșește obrazul pal al unei prezumtive defuncte, iubirea e mai pură decît o suferință, trupurile îndrăgostiților, de untdelemn curat, lucesc asemeni unor tronuri vecine, izbutînd a armoniza absența și omniprezența cea mai sfidătoare ș.a.m.d. Prin intervenția masculinității irepresibile, moartea poate fi dezvirginată (*Prima fecioară a omului*). În sensul acelei străvechi nostalgii ce vizează unificarea principiului masculin cu cel feminin, spre a împlini plenitudinea omenească, dar și pe cea cristică, autorul își mărturisește, candid-interogativ, o asemenea experiență: „e vreo deosebire-ntr trupul meu fraged/ culcat în frunze pîndind apariția/ unui alt trup, de față, să treacă/ pe-alături să mă pot hrăni/ cu iluzia singurătății ei dulci și parfumate/ și trupul meu gol într-o raclă subțire/ hrînindu-se cu iluzia morții?” (*Copilaria lui Ario Paradis*). Un element distinct îl reprezintă simțămîntul de damnare al poetului (formă asumată de mortificare, probă pe drumul descășării spiritului). Încrustată, firește, în materia thanatică suverană aci, damnarea e, într-o primă ipostază, delirantă, megalomană, *à la* Nerval, cu un adaos de cruzime față de model (*Turn*). Apoi e o damnare în stilul psalmilor arghezieni, prin constatarea lipsei de bunăvoință din partea divinității: „!la Tine, Doamne, vin doar cu o floare-n mîini/ dar Tu nu mă primești, Tu vecinic mă amîni” (*Către discipoli*). În fine, avem postura cea mai caracteristică a damnatului valah: autoacuzarea pitorească, sentimentală și arțăgoasă: „!m-am vîndut pe treizeci/ treizeci de arginți/ să avem ce pune/ ce pune sub dinți// azi mi-i bine doar la deal/ să urcu și plîngu/ doar un boț de carne roș/ ca în Maică pruncu?” (*Către discipoli*). Aci regăsim, în cea mai largă măsură, sufletul meridional, aprig și sarcastic chiar și-n umilitate, al lui Cezar Ivănescu. O expresie a energiei temperamentale brute ajunge astfel a se opune exercițiului inițiat al morții, precum o formă înversunată de manifestare a instincțului înclăștat în fenomen. Creatorii de acest tip sînt înclinați a percepe transcendența ca pe-o simplă permutare a imanenței, văzînd tărîmul de dincolo mobilat cu lucrurile de aci, adăpostînd aceleași dispoziții și pomiri (Arghezi și Voiculescu ilustrează categoria).

AVÎND o conștiință orientată, în pofida materialismului temperamental, către ezoterism și inițiere, e normal ca poetul în discuție să nu fi fost atras de modernitatea formală. Aidoma ruralilor din generația '60, dar utilizînd cu totul alte mijloace (aceia apelau la formule, în bună parte prefabricate, derivate din Blaga, Arghezi, Voiculescu, Pillat, ortodoxiști), Cezar Ivănescu sondează trecutul cel mai îndepărtat al ființei omenești,

acea eră a nașterii miturilor și a simbolurilor ce l-a atras și pe Mircea Eliade (de unde interesul lui față de autorul *Istoriei Religiiilor*, din care a și tradus). Ambiția poetului e un arhetip spiritual. Spre a-l sugera, inovează neașteptat, reabilitînd un limbaj poetic aparent dezafectat, din zorii creației noastre poetice culte. E o inovație *à rebours*. Curios, I. Negoiescu n-a perceput tocmai subtilitatea discursului poetic vechi, impregnat cu miresmele noi ale reluării sale inteligent-sensibile. Nu Bolintineanu e prezent în astfel de texte, ci un prototip retoric, menit a evoca un prototip interior: „! mă mir de steauă, steaua cum străluce/ de unde ia lumina, unde-o duce...?/// ! mă mir de neauă și de trupu-i vergur/ cînd trupul meu de supărare-i negru...!/// ! mă mir de tine pururea Fecioară,/ de unde poți să plîngi, a cita oară...?/// !cu mîna-ți atingîndu-mă mă mîntui,/ mirosul ei de Moarte Bună sfîntu-i...!/// ! mă mir de steaua, miră-se de mine/ că stă fără folos să mă lumine!/// ! mă mir de steauă, miră-se de mine/ că stă fără folos să mă lumine!” (*Rosarium*). Cu atît mai potrivite scopului vizat se arată a fi tiparele poeziei orale, acele tonalități zgrunțuroase, întunecoase, ale bocetului și descîntecului, din care am oferit mostre mai sus. Dar metoda cea mai substanțială de provocare a vechimii ni se pare a fi muzicalitatea. Bardul, cu structură de trubadur băstinaș, își compune adesea textele în temeiul intenției de-a fi cîntate. Ritmul apăsător, în felurite variațiuni percutante, repetițiile, culoarea lexicului crează impresia unei gustoase barbarii melice, matcă a unei exaltări trupesti difuze. Întîm învaluite în sunet de tobă, stihurile întruhidează un acompaniament erotic, însă și o jovialitate echivocă, o incantație dionisiacă, răsînd pînă-n zările teluric-mistice ale lumii: „! cînd am plecat, bătrîna mea, oho,/ Soarele-n față ne bătea, oho,/ dar noaptea ce s-a întîmplat/ că din pămînt n-am mai plecat, oho,/ dar noaptea ce s-a întîmplat/ că din pămînt n-am mai plecat, oho?” (*Jeu d'Amour*). Baladesc sumbru și galant, dar și tangent la un soi de *negritude* autohtonă, poetul își marchează astfel una din cele mai caracteristice trăsături. Arhaicul sensibilizat, muzicalizat, constituie orgoliul său de căpetenie, transpersonal precum un certificat de noblete.

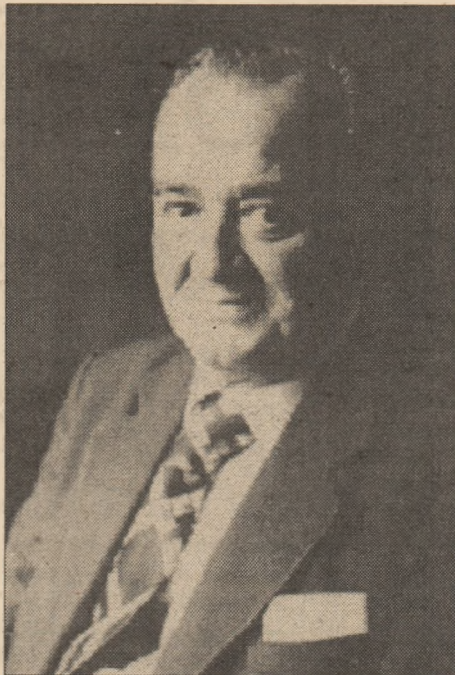
ÎNTRUCÎT îl prețuim pe Cezar Ivănescu ca pe unul din cei mai originali și mai tulburători poeți români dintotdeauna, cu atît mai intrigați sîntem de postfața ce și-a acceptat-o, semnată de un zelator păunescian, ce încearcă a-i pune creația la remorca național-comunismului, vorbind despre „europenismul transnațional” ca „variantă occidentalizată a cominternismului”, laudînd „teoria protocronistă”, apreciînd că prăbușirea regimului comunist în România ar fi dus la „un eșec comparabil cu invazia sovietelor” etc. Oare de ce?

Actualitatea culturală

Traian Iancu

A murit, cu puține zile înainte de a împlini 74 de ani, Traian Iancu, omul care, mai bine de patru decenii, a slujit cu abnegație interesele obștii scriitoricești. Născut în 8 mai 1923, la Făget, județul Timiș, a făcut liceul la Lugoj și studii de medicină, neterminate, la București. Din 1951 lucrează la Uniunea Scriitorilor, mai întâi ca funcționar iar apoi ca director administrativ și director al Fondului literar. Inimos, săritor la necazurile confrăților, priceput la gospodărirea bunurilor Uniunii, se poate spune că a fost, vreme îndelungată, sufletul acestei instituții. A scris și poezie, în manieră tradiționalistă, apelând deseori la motive și ritmuri folclorice. Este și autorul unor librete de operetă: *Plutașul de pe Bistrița*, *Tîrgul de fete* (muzica de Filaret Barbu), precum și al unor scenarii de filme documentar-artistice: *Plutașii*, *Tenorul Grozăvescu* ș.a. Scriitorimea română îi va purta lui Traian Iancu o frumoasă amintire. (R.I.)

Sezonul festivalurilor

Luna mai este luna în care numărul festivalurilor de teatru atinge o cifră record: șase. Programele sînt tentante dar, în același timp, (și din motive pecuniare, să nu uităm la ce prețuri a ajuns un bilet de tren) este foarte greu să participi la toate. De la începutul lunii și pînă la sfîrșitul ei s-a putut și se poate merge la *Euromarionete* (Arad), la Festivalul *Don Juan* (Iași), la Festivalul *Teatru-Imagini* (11-18, Satu Mare), la a doua întîlnire a școlilor teatrale (10-20, Chișinău), la Festivalul Internațional de Teatru de la Piatra-Neamț (22-31), Bienala teatrului *Eugen Ionesco* (24-30, Chișinău).

Multe dintre aceste întîlniri au tradiții,

s-au impus prin profesionalismul selecției și al organizării, ambiția fiind să ofere publicului spectacole valoroase din țară și din afară. Eforturile obișnuite, pentru acei organizatori care sînt conștienți de importanța unei astfel de manifestări, sînt dublate și chiar triplate de cele de a obține fonduri suplimentare, sponsorizări, ș.a.m.d. Slalomurile pe care trebuie să le facă directorii festivalurilor, oamenii de cultură în general, în această perioadă extrem de dificilă din punct de vedere economic, întrec cu mult o imaginație normală, atingînd zona *Dosarelor X*. Pînă vom discuta și despre calitate, le urăm succes și felicitări tuturor! (M.C.)

Dialog cultural Suedia-România

În momentul cînd închidem ediția au început la București manifestările din cadrul *Dialogului Cultural European: Suedia-România*, desfășurat sub egida Fundației Culturale Române și a Institutului Suedez, cu sprijinul Ambasadei Suediei în România. La deschidere au rostit cuvîntări Augustin Buzura, președintele Fundației Culturale Române și Ragnar Ångeby, ambasadorul Suediei la București. Au fost de față Per Sörbom, directorul Institutului Suedez și cei zece scriitori din Suedia, printre care și

Gabriela Melinescu, sosiți în România pentru a participa la manifestări. În cadrul *Dialogului*, la București, Sibiu și Cluj, se vor organiza mese rotunde pe teme culturale și de cultură politică, lansări de carte, spectacole, gale de filme, expoziții, concerte, seri de poezie. Fundația Culturală Română va lansa *Antologia de poezie română și suedeză*, realizată de Dan Shafran, iar Editura Univers romanele *Regina străzii* de Gabriela Melinescu și *Hoțul* de Göran Tunström.

Premiile literare ale Societății Scriitorilor Bucovineni

La Suceava a avut loc festivitatea de acordare a Premiilor literare pe anul 1996 ale Societății Scriitorilor Bucovineni.

Juriul, prezidat de criticul literar Mircea A. Diaconu, a atribuit următoarele premii: Premiul pentru critică și istorie literară - *Adrian Dinu Rachieru*, pentru volumul *Poeți din Bucovina*; Premiul pentru poezie - *Ion Cozmei*, pentru volumul *Tâlcuitorul de semne*, și *Florin Bratu*, pentru

volumul *Ar fi zis arborele*, Premiul pentru proză - *Constantin Arcu*, pentru romanul *Omul și fiara*, Premiul pentru publicistică - *Dumitru Covalciuc* (Cernăuți), pentru *Almanahul literar „Țara Fagilor”*, Premiul pentru debut - *Gabriel Daliș*, pentru placheta de versuri *Semnele de sîmbătă*.

Premiile au fost înmânate de poetul *Ion Beldeanu*, președintele Societății Scriitorilor Bucovineni.

CALENDAR

14.V.1901 - s-a născut *Mihail Maghiari* (m. 1983)

14.V.1915 - s-a născut *Nicolae Corlăteanu*

14.V.1920 - s-a născut *Ursula Bedners*

14.V.1937 - s-a născut *Ion Segărceanu*

14.V.1954 - s-a născut *Klaus Hensel*

14.V.1957 - a murit *Camil Petrescu* (n. 1894)

15.V.1881 - s-a născut *Nicolae N. Beldiceanu* (m. 1923)

15.V.1884 - s-a născut *Octav Botez* (m. 1943)

15.V.1907 - s-a născut *Emil Gulian* (m. 1943)

15.V.1912 - s-a născut *Salamon Ernő* (m. 1943)

15.V.1920 - s-a născut *Marosi Peter*

15.V.1925 - s-a născut *Savin Bratu* (m. 1977)

15.V.1926 - s-a născut *Venera Antonescu*

15.V.1926 - s-a născut *Aurel Martin* (m. 1993)

15.V.1931 - s-a născut *Sonia Larian*

15.V.1933 - s-a născut *Domnica Gârneafă*

15.V.1938 - s-a născut *Horia Pătrașcu*

15.V.1952 - a murit *Paul Bujor* (n. 1862)

16.V.1864 - a murit *Simion Bărnuțiu* (n. 1808)

16.V.1905 - s-a născut *George Boldea* (m. 1934)

16.V.1912 - s-a născut *Hans Mokka*

16.V.1919 - s-a născut *Vasile Iosif*

16.V.1922 - s-a născut *Gavril Scridon*

16.V.1930 - s-a născut *Titus Popovici* (m. 1994)

16.V.1938 - s-a născut *Florin Costinescu*

16.V.1939 - s-a născut *Constantin Cubleșan*

16.V.1944 - a murit *Aurel Marin* (n. 1909)

16.V.1980 - a murit *Marin Preda* (n. 1922)

17.V.1886 - s-a născut *Emil Isac* (m. 1954)

17.V.1895 - s-a născut *Constantin D. Ionescu* (m. 1950)

17.V.1901 - s-a născut *Pompiliu Constantinescu* (m. 1946)

17.V.1920 - s-a născut *Geo Dumitrescu*

17.V.1939 - a murit *Ion Moldoveanu* (n. 1913)

17.V.1940 - s-a născut *Valeriu Pantazi*

17.V.1944 - s-a născut *Efim Tarlapan*

18.V.1888 - s-a născut *Eugeniu Speranția* (m. 1972)

18.V.1921 - s-a născut *George Nestor*

18.V.1921 - s-a născut *Horia Panaitescu* (m. 1986)

18.V.1928 - s-a născut *Domokos Géza*

18.V.1937 - s-a născut *Laszloffy Aladar*

18.V.1940 - s-a născut *Eugen Seceleanu* (m. 1979)

18.V.1940 - s-a născut *Francisca Stoenescu*

18.V.1968 - a murit *Oscar Lemnaru* (n. 1907)

18.V.1976 - a murit *George Boitor* (n. 1934)

18.V.1982 - a murit *Șerban Nedelcu* (n. 1911)

18.V.1983 - a murit *Alexandru Bădăuță* (n. 1901)

18.V.1991 - a murit *Areta Șandru Popa*

18.V.1993 - a murit *Aurel Covaci* (n. 1932)

19.V.1893 - s-a născut *H. Bonciu* (m. 1950)

19.V.1939 - s-a născut *Vasile Galaicu*

20.V.1920 - s-a născut *Mara Giurgiuca*

20.V.1926 - s-a născut *Virgil Sorin*

20.V.1930 - s-a născut *Geo Șerban*

20.V.1974 - a murit *Ion Pas* (n. 1895)

20.V.1980 - a murit *Nicolae H. Dimitriu* (n. 1902)

21.V.1855 - s-a născut *C. Dobrogeanu-Gherea* (m. 1920)

21.V.1880 - s-a născut *Tudor Arghezi* (m. 1967)

21.V.1914 - s-a născut *Franz-Johannes Bulhardt*

21.V.1924 - s-a născut *Constantin Popovici*

21.V.1932 - s-a născut *Ileana Vulpescu*

21.V.1932 - s-a născut *Henri Zalis*

21.V.1933 - s-a născut *Horia Zilieru*

21.V.1933 - s-a născut *I.D. Șerban*

21.V.1964 - a murit *Tudor Vianu* (n. 1897)

21.V.1985 - a murit *Neculai Barbu* (n. 1921)

22.V.1816 - s-a născut *Andrei Mureșanu* (m. 1863)

22.V.1906 - s-a născut *Profira Iaru*

Sadoveanu

22.V.1908 - s-a născut *Ion Constantin Chițimia*

22.V.1919 - s-a născut *Dumitru Ignea*

22.V.1927 - s-a născut *Ilie Maduța*

22.V.1928 - s-a născut *Márki Zoltán*

22.V.1935 - s-a născut *Romulus Lal*

22.V.1942 - s-a născut *Vasile Andru*

22.V.1944 - s-a născut *Dan Munteanu*

22.V.1949 - s-a născut *Mihai Bărbulescu*

22.V.1957 - a murit *George Bacovia* (n. 1881)

22.V.1985 - a murit *Ion Lotreanu* (n. 1940)

23.V.1871 - s-a născut *G. Ibrăileanu* (m. 1936)

23.V.1902 - s-a născut *Vladimir Streinu* (m. 1970)

23.V.1909 - s-a născut *Dorina Rădulescu* (m. 1982)

23.V.1913 - s-a născut *Olga Caba*

23.V.1937 - s-a născut *Octavian Georgescu*

23.V.1940 - s-a născut *Elena Vătamanu*

23.V.1946 - s-a născut *Valeriu Armeanu*

24.V.1812 - s-a născut *George Barițiu* (m. 1893)

24.V.1871 - s-a născut *Vasile Gr. Pop* (m. 1912)

24.V.1923 - s-a născut *Victor Felea* (m. 1993)

24.V.1931 - s-a născut *Christian Maurer*

24.V.1954 - s-a născut *Florin Iaru*

Regele Mihai I la Librăria Humanitas

Cartea *Convorbiri cu Regele Mihai I* apărută într-o nouă ediție la Editura Humanitas (și reunind într-unul singur cele două volume precedente realizate de Mircea Ciobanu) a fost lansată miercuri, 7 mai, la „librăria din fundul curții”. Nu a fost o lansare obișnuită: prin prezența Regelui însuși ea s-a transformat în eveniment. Cu toate că știrea vizitei regale a fost anunțată la radio în ultima clipă, în jurul Regelui s-a strîns imediat un public numeros. După cuvintele rostite de dl Gabriel Liiceanu și de „personajul principal” al cărții, după aplauzele emoționante, a avut loc o întîlnire a Regelui cu membrii Grupului de Dialog Social într-o sală devenită (e ușor de presupus) neîncăpătoare.

Noutatea vechilor noutăți

În căutarea timpului pierdut...

SE SPUNE că articolul de ziar trăiește o zi, că gazeta e o efemeridă. „N-aș sfătui pe nici un tânăr intelectual să facă gazetărie. Voi spune altundeva și altădată de ce” scria gazetarul Mihail Sebastian, dar explicația (mărturisesc: m-ar fi interesat în cel mai înalt grad și cred că nu era una banală) n-a mai venit. Însăși hirtia ziarului trăiește mai puțin decât cea a cărții. În bibliotecile lumii colecțiile vechilor ziare nu pot fi consultate decât pe microfilme, pierzându-se astfel tocmai calitățile concrete, cele care fac bucuria inconfundabilă a cititorului de gazete: deschiderea aripilor tipărite, foșnetul familiar, netezimea mătăsoasă și mirosul de hirtie. Luate în mână după zeci de ani, ziaarele vechi se fărâmițează adesea ca plantele presate.

Dacă gazetăria e un gest sacrificial, probabil că există o compensație a lui și oricine a lucrat într-o redacție, sub presiunea ceasului, a evenimentului de ultimă oră, a ordonării anotimpurilor după numărul gazetei, a strădaniei săptămânale (sau zilnice sau lunare) de a închide o pădure de evenimente (literare sau nu) în bobul de ghindă al celor câteva pagini, al devorării ultimului număr aburind deși ai asistat la fabricarea lui, al hazului și necazului greșelilor de tipar știe că meseria aceasta „păguboasă” are în ea mai multă viață ca oricare alta. Mai multă dragoste. Scrii săptăminal când simți afecțiune pentru cititorul tău. La rîndul său, cititorul unei cărți poate fi înțimplător, spunea un prozator, director de săptăminal interbelic, într-un editorial, cititorul unei gazete literare e întotdeauna un îndrăgostit, de aceea nu sînt niciodată foarte mulți. Iar scriitorii noștri, de la cei din secolul trecut și pînă la cei din anul 1997, de la poeți la critici sau esești și-au „pierdut timpul” făcînd gazetărie.

Rubrica aceasta pomește „în căutarea timpului pierdut” și va încerca să vadă dacă gazelele trăiesc într-adevăr numai o zi. Cred că un articol își redobîndește toate dimensiunile doar în contextul primei lui apariții. Pentru cei care îl vor fi citit, foarte tineri, acum vreo 60 de ani, va fi o rememorare. Pentru cei foarte tineri acum, va fi, să zicem, o teleportare în Bucureștiul literar interbelic. Pentru mine a fost o uimitoare experiență. Încep cu România literară, dacă nu rudă de sînge, măcar rudă „prin alianță” cu cea de astăzi.

În strada Pietății, la no. 28...

REVISTA nu are casetă redacțională. În numărul 53 (18 februarie 1933), care marchează un an de la apariție, Liviu

Rebreanu, de obicei absent din paginile gazetei, îl pomeneste numai pe poetul Camil Baltazar care „și-a pus toată energia în slujba *României literare*. Străduințele sale entuziaste au întretinut rivna colaboratorilor și au ridicat elanul șovăitorilor”. Revista este tinăra. Nu are rubrici fixe. Conține însă cronică de carte românească semnată de obicei de Octav Șuluțiu sau Mihail Sebastian la pagina I sau III, „Cronică dramatică” (Cicerone Theodorescu), pe ultima pagină, alături de „Imagini pe ecran”, o rubrică cinematografică semnată Mélanque (este vorba de pseudonimul lui Barbu Florian, născut în 1896, colaborator între altele la *Integral* și *unu*). Se publică extrem de rar proză sau poezie. Motivele expuse de C. Baltazar nu sînt cu totul inactuale: „Ne conducem apoi și după un termometru al interesului și cerinței publicului care ne cetește. Ei bine, acest public nu cetește nuvela, schița sau poemul. Nu le cetește, pur și simplu. Și dacă mai adăugăm pe lingă aceste sincere declarații încă una, vom spune că literatura de eseu și critica sînt la un nivel care ne convine poate mai bine decât literatura pur și simplu de creație pe care o face un anumit tineret care ne cultivă. Să ne explicăm: în eseu și în critica chiar atunci cînd

România literară. Gazetă săptămînală de critică și informație literară, artistică și culturală. Director: Liviu Reboreanu. Redacția și administrația: București, Strada Pietății, 28. Telefon: 201.09. Prețul unui număr: 5 lei. Abonamente pe un an: 300, 500 și 1000 de lei. 4 pagini format mare, numerotate cu cifre romane.

n-ai talent, ai idei sau articolul se umple de ozonul pur al inteligenței.(...) Ce te faci însă cu o pleiadă de neosămănătoriști, poeți și prozatori, cari într-un secol de viteze și modiciități tehnice mai umblă cu diligența? Multe polemici în paginile *României literare*. Un „Curier literar” (actualitate) colocvial, cu titluri „tari” (*Fecioare la licitație*, *Preludiu sentimental*, *Proces literar și social în jurul „Răscoalei”*) și nu de puține ori malițios. Uneori cronică plastică, carte străină, eseu, vară interviuri, listă cu noutăți „încă de vinzare” în librării, reclame, desene și caricaturi. Nimic anchilozat. Încercarea de a fi nu la zi, ci cu un pas înainte, de un pas în viitor. Puternica senzație de sinceritate și directete: lucrurilor li se spune pe nume, nu prin aluzii sau parabole. Limbajul esopic, cu deliciae și plictiselile lui, n-a fost încă inventat. În *România literară*, cititorul fidel îi va găsi pe Eugen Ionescu, Mihail Sebastian, Camil Baltazar, Octav Șuluțiu, Dan și Emil Botta, Eugen Jebeleanu, Petru (Petre) Comarnescu, Petru Manoliu, Camil Petrescu, George Călinescu, Anton Holban, Emanoil Bucuța etc.

Eugen Ionescu, „asasin cu inteligență și vervă”

IN PRIMUL număr al *României literare* din 1933 (no. 47, sîmbătă, 7 ianuarie) Octav Șuluțiu face bilanțul abia încheiatului an 1932. Cu mici excepții, concluziile lui scrise la cald, cînd numele pomenite de el erau departe de a avea rezonanță de astăzi, rămîn valabile.

Revistele: „...au fost multe și opuse”. Dintre cele vechi *Gîndirea*, „și-a pierdut strălucirea”, *Viața românească* „a agonizat”, *Adevărul literar* „cu toate cele câteva numere dragi a rămas tot peșteaua familistă de cenaclu, condusă de un cap fără creier”, *Viața literară* „a aruncat în ceață două pilpiiri”, *Floarea de foc* a produs vilvă și-a murit. Dintre revistele „generației celei mai nouă” sînt amintite *Discobolul*, *Azi* (a lui Zaharia Stancu) și, desigur, *România literară*.

Critica: este socotită cel mai important compartiment literar al anului 1932, nu numai prin cărțile publicate, ci și prin foiletoanele de gazetă. Pe locul I este pusă *Viața lui Mihai Eminescu* de George Călinescu (fusesse elogiată în paginile revistei de Mihail Sebastian), apoi e amintit Paul Zărfopol ca editor al lui Caragiale (vol. III). Vianu este și el pomenit cu deferență, în timp ce *Anarhismul poetic*, cartea lui C. I. Emilian „rămîne doar ca un exemplu de opacitate dirză, de lipsă de simț estetic bun, precum și ca un faliment al punctului de vedere didactic în critică”. Un loc aparte în lumea „ideilor pure” au Blaga, cu *Eonul dogmatic* și Mircea Eliade cu *Soliloqui*. *Homo Americanus* este „un frumos raport asupra unei societăți în evoluție scris de Petru Comarnescu”. Iată-i acum și pe criticii gazetari: „Șerban Cioculescu, polemic și ascuțit, Pompiliu Constantinescu, analitic și stilistic, Mihail Sebastian, substanțalist, Perpessicius, amabil și vast informat și Ion I. Cantacuzino, ideologic. În afară de aceștia, făcînd figură de monstruos asasin al tuturor valorilor cunoscute, Eugen Ionescu a exercitat o inteligență și o vervă care adeseori au fost singura justificare a distrugerilor lui categorice”.

Poezia: „mai slabă decât în alți ani”. Volume de Perpessicius, Pillat, Ilarie Voronca, Virgil Gheorghiu. E demitizat Al. Robot. Și din nou, poezii din reviste: Eugen Jebeleanu, Cicerone Theodorescu, Andrei Tudor, Emil Gulian, Zaharia Stancu și Maria Banuș („o revelație a revistei *Azi*”).

Proza: „nu ne rămîne decît” *Parada dascălilor* de Anton Holban, *Fragmente dintr-un carnet găsit* al lui Mihail Sebastian, Mircea Damian și E. Lovinescu, care „începînd anul literar cu vol. II din *Memorii* l-a terminat cu *Bizut*”. Mai interesant este romanul. Începutul e abrupt: „Evident, reclame-

le au fost umplute și anul acesta cu romanele degenerate în fabricație ale d-lor Cezar Petrescu și Mihail Sădoveanu, inevitabilele stafii ieșite din istoria literaturii române - (manualele de cl. IV-VII de liceu)”. O reverență adîncă se face doamnei Hortensia Papadat-Bengescu: „pe o treaptă de sus de tot stă *Drumul ascuns*” și una mai discretă lui Liviu Reboreanu: „prin tardiva lui apariție, *Răscoala*, romanul lui Liviu Reboreanu, trece în anul 1933 pe care-l deschide cu succes”.

Izolații: între cele cîteva nume „cari au venit între noi în acest an - și sunt cîteva cari fac deosebită cinste gîndirii românești” primul este cel al lui Emil Cioran. Și o remarcă finală a lui Octav Șuluțiu legată de anul 1932, cu altă expresivitate astăzi: „E interesant că generația nouă a simțit nevoia să abordeze politica”.

În patul meu noaptea, am căutat pre cel ce iubește sufletul meu...

SUB acest titlu de pagina I *România literară* publica un text inedit de George Călinescu. Este vorba de capitolul 17 din *Cartea nunții* a cărei apariție, „așteptată cu justificată nerăbdare”, e anunțată la „Curier...” pe ultima pagină. Tot dintre viitoarele apariții *Șeșe femei* (sic!): „La 20 ianuarie va fi pe piață cartea cu subtilități și nuanțe, de găseli și farmece rare din lumea femeilor, a colaboratorului nostru, dl Mihail Sebastian”. Publicarea lui Călinescu pe prima pagină are rolul de a îndulci pastila amară care i se servea la pagina III în virtutea „dreptului de apărare” acordat doctorului C. Vlad, criticat „dezastruos” în „no. de Crăciun al *României literare*” pentru cartea *Psihanaliza lui Eminescu*. Un drept la replică destul de bine scris și totuși fără nici o șansă.

Cronicarul teatral, la cinematograful

IN TIMP ce pe prima pagină Eugen Ionescu face elogiul companiei teatrale *Treisprezece și unu* și al d-rei Lucia Demetrius într-un rol secundar dintr-o piesă de Ferdinand Bruckner, cronicarul teatral *en titre*, Cicerone Theodorescu, exasperat de două comedii muzicale (*Micky și Nicky* la Teatrul Maria Ventura cu „delicioasa ingenuă Leny Caler” și *Mariette* la teatrul Regina Maria) se refugiază... la cinematograful „de unde, însă, peste două ore, am ieșit uluiți și reconfortați ca de la un miracol”. Aceeași senzație o are cititorul de azi al gazetelor de odinioară.

INEDIT

Mircea CIOBANU

Prolog

Asfințește și-aici și pe lumea cealaltă
soarele, soarele, da.
Broasca țestoasă
tulbură iar din aproape-n aproape
apele dulci ale lumii -
blînda ei navă de-un veac
înaintează spre mine.

Singur eram și ce tînăr în mijlocul mării.

Azi nu mai sînt singur: alături,
vîntul cuminte-mpletește răchită,
cerul lăptos face nori și fișii de-ntuneric.

Bine e, Doamne, cu vești despre oameni.
Mult mai bine era fără vești,
numai de vorbă cu fiarele
Celui ce pururea ești.

Psalm

Am arat, am arat,
cu sudori am arat, semănat
și cînd să culegem, vînt am cules
mălură neagră și spini.

Plouă în țara
celej de-a doua paragini.
Via pe care-o numisem cîndva
pururea tînăra fiară
stă risipită pe dealuri,
cu oasele frînte,
cu pîntecul spart de mistreți.

Pact

Pe străzi desfrunzite
nu mai întîrzie nimeni.
Trecătorul cel viu
se strînge în hainele lui.

Eu am privit peste umărul
drept, peste umărul stîng -
nimic n-am văzut
pe urmele mele.

Iată de ce m-am temut,
iată de ce-am vrut să strig,
iată de ce mi-a rămas
strigătul fricii pe limbă:

nimic n-am văzut
pe urmele mele,
nici umbră de fiară,
nici umbră de om.

Altminteri nu m-aș fi-ntors?
N-aș fi-ntrebat: „Cine ești?
pe limba cărui popor
vrei să-mi iei viața?”

Vălul

Un nor trecu acoperindu-mi umbra.

Doar atîta dovad-am avut
c-am venit pe pămînt:
umbra mea cenușie
prin care vedeam

pulberea drumului, iarba,
piatra din rîu -

ca printr-o pînză subțire,
din cele care se ȧes pentru fețele

morților tineri.

Martorii

Frunza pe care-ai adus-o
din crîngul de mult înverzit
foșnește uscată pe masa bătrînului jude,
stă să se facă fărîme.
Nimeni nu vrea să te creadă,
că vii de la cîmp și că-n lumea cu
oameni e vară.

Martorii tăi
au tot mai puține de spus;
lasă privirile-n jos și se-ascund
cu aripile strînse-n mulțime.

Scrii din zori pînă-n noapte
și noaptea
literele mînîncă hîrtia:
cu lăcomie, cu ură.

Calm plat

Ieri, în amurg,
vîntul bătea de la nord -
Azi nu mai știu dincotro; girueta
tremură-n loc, încordată,
cum tremură limba
celui ce-și uită cuvîntul.

Astfel trece și vara,
trec și fructele ei,
lumea însăși se coace;
roșul se face mai galben ca foaia de
ceară,

limba păsării graur
pică sătulă pe miriști.

Depart, pe maluri de lacuri,
recele vînt umflă pînze, sfărîmă pontoane;
aici, pe sub plopîi bătrîni și puhavi nu mai
are
nimic, pentru nimeni, de spus.

De cînd

De cînd printre voi am venit
vorbele cui le-am rostit?
O, de-ar fi fost ale mele
nu le-aș fi spus;

le-aș fi ȧinut
pe toate ascunse
în cugetul meu ca pe niște
lucruri de preț,

nici sorei tînuitoare, nici fratelui drept
nu le-aș fi dat
să le ȧină la piept;

pe mări de-ar fi fost
să-mi caut pieirea,
pe mări împreună cu ele
aș fi pierit,

în foc de-ar fi fost
să mă mistui,
în foc împreună cu ele
m-aș fi lăsat mistuit,

**CERȘETORUL
DE CAFEA**

de Emil
Brumaru

Epistola lui Fra Emil căt-re Suprabobinocara stockholmină

(Din „Poeme epice - 1971”)

Motto:
Într-o farfurie e-o melancolie.

1) *REPARATA și Besexone**): Reparata
ia mașina și se plimbă ca felina. Iat-o
vede Besexone c-un buchet de anemone. Ea
frînează. El se-nclină. Cîntă muzica-n grădină...
2) *Reparata și bila*: Pe o masă foarte lată Re-
parata stă culcată. Căt-re sexul ei, docilă, se ros-
togolește-o bilă. Cînd ajunge lîngă vîntre sare-n
sus și vrea să intre. Reparata se ofuscă! Biziiie-n
pahar o muscă. 3) *Reparata și ceasul*: Vine tre-
nul. Impegatul părăsește-n grabă patul. Ia chipi-
ul, ia paleta și-o lasă pe Repareta**) în gură c-o
portocală. Ce greșeală, ce greșeală! Ceasulu-i
iese limbuța din cadran și se dă huța... 4) *Reparata și tentativa de sinucidere*: Reparata și
cu J.O. jucau seara domino. Reparata trage-o
dușcă de smîntînă și se-mpușcă. J. O. aleargă în
fiord după doctorul de cord. 5) *Reparata și pro-
fesorul de algebră*: Profesorul de algebră citea
cărți și făcea febră. Cine vine cu fregata?
Reparata! Reparata!! Profesorul pune-o placă.
Reparata se dezbracă. Tremură pe-al ei popou
bucătica de furou. 6) *Reparata și Fra Filippo
Lippi*: Reparata face pipi lîngă Fra Filippo
Lippi. Dintr-o tufă de sparanghel se înalță un
arhanghel. - Reparato, pentru ce faci pipi-n
Renaștere? Tu ești fată. Fra băiat. Lucrul e
nerușinat. Atunci Fra Filippo Lippi pictează
aura clipei!

*) „Bobinocar“ gabrilin și melinescian.

**) Reparata cu al doilea a din e, după noile
„bobinocherii“ ale Academiei, doar aici, să aibă
rima lipici.

împreună cu ele
în ceasul temut
al morții la cer m-aș fi-ntors
bogat cum am fost și tăcut.

Vox

„Pierdut pentru totdeauna“ -
cîntecul astfel începe. Nu-mi mai aduc
aminte cînd l-am cîntat,
pentru cine.

În jilava nopții căldură
încerc să-l cînt iarăși -
dar ce se-aude nu-i cîntec,
nici strigăt,

e numai suflarea
mea care-ntîrzie iarăși
să se preschimbe-n cuvînt;
e numai văzduhul trecîndu-mi
prin dreptul gurii, grăbit, ca prin dreptul
unui bătrîn instrument muzical.

Din pricina lui
s-a aflat unde-mi duc
viața, în care colț de pămînt
mă numără anii.

Păsări mecanice stau
deasupra orașului negru. Păsări
cu arcuri sub aripi m-au prins
în adîncul lentilelor lor.

CRONICA
EDIȚIILOR

de
Z. Ornea

DOSARUL AROMÂN

PROBLEMA aromânilor continuă să preocupe acut. Mai ales, oricât ar părea de ciudat, acum, după căderea dictaturilor comuniste în zona balcanică. Se organizează reuniuni științifice, totdeauna aprig polemice, se editează reviste (și ele, mai totdeauna încordate în dispute), sint programate reuniuni etnice și se publică, ce-i drept mai rar, cărți. Terenul e minat de prejudecăți, apărute pătimaș. Chestiunea mă interesează mult. De aceea am comentat aici, acum vreo doi ani, cartea d-lui Max Demeter Peyfuss *Chestiunea aromânească* și revin din nou asupra temei la apariția, relativ recentă, a culegerii de studii, coordonată de dl. Neagu Djuvara, *Aromânii. Istorie, limbă, destin*.

ACEASTĂ carte a apărut mai întâi, în 1988, în limba franceză, constituind cea mai concisă sinteză a controversatei chestiuni aromânești într-o limbă de circulație internațională. Acum, întregit cu un studiu al d-nei Matilda Caragiu-Marioțeanu (vestitul Dodecalog publicat inițial în *România literară*), acest volum apare, cum se și cuvenea, în limba română la Editura Fundației Culturale Române. Dl. Neagu Djuvara, în calitatea d-sale de coordonator, atrage luarea aminte că volumul se adresează unui public necunosător al problemelor balcanice. Dreptate are în al doilea segment al precizunii d-sale, acolo unde își exprimă nădejdea că volumul va interesa și pe români dar, mai ales, pe aromâni. Îl pot asigura, după ce am citit, cu creionul în mână, cartea pe care a coordonat-o că ea interesează, acut, publicul românesc, căruia chestiunea aromânească îi este destul de tulbură nu numai în detaliile ei. Și asta chiar și pentru un absolvent de la Litere. Lucrarea își datorește utilitatea modalității cum e concepută. Fiecare studiu, datorat unei înalte competențe, analizează un segment al istoricității fenomenului, de la origini până în zilele noastre. Se realizează, astfel, o sinteză istorică demnă de tot interesul. Și, în ciuda puținătății, în dimensiune, a cărții (185 pagini), scopul urmărit e realizat. Dl. Cicerone Poghiric și-a asumat misiunea de a descifra originile și evoluția până spre secolele XI-XII. Examinează atent chestiunea, complicată, a originii aromânilor (autohtoni aici ca moștenitori ai vechii populații romanizate a Antichității sau veniți din nord, dintr-o regiune vecină cu daco-românii), opinia din urmă acreditată de mai toți lingviștii (nu și de istorici). Dar, afirmă prudent autorul, dacă e corect un vestit text al lui Kekaumenos e posibil ca, mult mai târziu, să se fi înregistrat un val de români împinși de invazii spre sud și suprapus vlahilor autohtoni. Romanilor invadatori și aici, care au fondat orașe noi, li se datorează întemeierea îndeletnicirii de cărași în care, apoi, s-au distins, cu precădere, aromânii. Oricum, creștinarea populațiilor romanizate (deci vorbitoare de latină) din stînga Dunării a început cu misionarismul Apostolului Pavel, cea din anii 51-53, (vezi cele-

brele sale epistole către filipeni și thesaloniceni), apoi venind, aici, și alți misionari. E atestat faptul că în secolul al XI-lea vlahii aveau un episcopat al lor iar vechiul nucleu romanic din peninsula balcanică nu a fost nimicit și nici asimilat de slavi. Argumentul toponimic e lămuritor. Cercetînd riguros faptele (inclusiv lingvistice), dl. Cicerone Poghiric ajunge și d-sa la opinia de mulți specialiști împărtășită că între aromână și daco-română nu s-a stabilit o identitate ci o concordanță structurală, amîndouă avînd caracter latin. Cum dl. Petre S. Năsturel se ocupă de vlahii spațiului bizantin și bulgăresc pînă la cucerirea otomană, apreciază, sprijinit de texte imbatabile, că prima mențiune a numelui de vlahi în Macedonia occidentală e din anul 976, iar numele geografic Vlahia e consemnat în 1166. Vlahii erau răspîdiți în Macedonia (în cîteva sate de aici se vorbea dialectul meglen), în Epir (Thesalia), în general inițial în spațiul geografic mărginit de Dunăre, mările Neagră, Egee, Mediterană și Adriatică. E tratat cu multă considerație textul lui Kekaumenos (deși contestat recent de dl. Neagu Djuvara) care i-ar deranja pe adepții ideii autohtoniei aromânilor, pentru că locurile indicate de el sînt cele (Grecia, fosta Iugoslavie, Albania) în care se află și azi vlahii sau aromânii. Menționabil e faptul că întemeietorii celui de al doilea imperiu bulgar, Petre și Asan, au fost vlahi, chiar dacă istoriografia bulgară neagă acest adevăr. Dl. Petre S. Năsturel dă extensie acestui eveniment istoric important pentru vlahi, fixîndu-i evoluția, neuitînd să menționeze că în unele zone ale Bulgariei există mici colectivități aromâne și chiar române. În studiul său, dl. Matei Cazacu examinează situația vlahilor din Balcanii occidentali (Serbia, Croația, Albania) în secolele XV-XVII, sub ocupația turcă. Aici, diferințîndu-se pregnant, au trăit și vlahi. Erau răspîdiți peste tot în Serbia (unde au avut loc, în secolul al XIV-lea, importante mișcări ale vlahilor), au fost semnalati în Croația, ocupată de Ungaria (erau numiți mavrovlahi). Aici, în 1436, li se dă un document numit *Legea Vlahilor*, foarte important sub raport juridic, militar, financiar. Tot aici, în Croația, trăia grupul vlahilor numit țințari. Întreg comentariul d-lui Mihai Cazacu pe marginea acestei chestiuni e remarcabil. Se analizează, apoi, situația vlahilor din Bulgaria, Bosnia, Herțegovina, Slovenia, în Thesalia, Albania, observîndu-se că organizarea de acum a rămas valabilă pînă în secolul al XIX-lea, turcii neurmărind nimicirea vlahilor. Imperiul habsburgic, ocupînd Croația (începutul secolului al XVI-lea), a acordat vlahilor, deveniți un fel de grăniceri, anumite libertăți. Vlahii ajunși în Ungaria au opus rezistență împilărilor fiscale, cum au procedat și cei din Slovacia. În al XVIII-lea secol se înregistrează revoltele grănicerilor vlahi împotriva Bisericii catolice, autorităților croate și ungare de a-i reduce la situația de țărani independenți. Dar în secolele XVII-XVIII se înregistrează

apariția aromânilor drept mari negustori în comerțul european. Vechea lor îndeletnicire de cărași și comerț cu caravanele se convertește profitabil, destui aromâni ajungînd comercianți și bancheri importanți în Grecia, în țările imperiului habsburgic și chiar în Italia. Lucrurile cu populațiile aromâne ajung atît de departe încît în secolele XVIII și XIX (aș adăuga că și în secolul nostru) se poate vorbi de acum de o diasporă aromânească. E chestiunea, extrem de sensibilă și delicată, pe care o studiază dl. Neagu Djuvara. Marii negustori aromâni deschid agenții comerciale nu numai în nordul Italiei (Veneția, Ancona) dar și în orașele mai importante ale țărilor imperiului (Zemlin, Belgrad, Novi-Sad, Viena, Leipzig, Bratislava). Așa a fost pornită temporara expatriere. La aceasta se adaugă ruina prosperului oraș Moscopole, mare oraș vlah în secolul XVIII (cînd unii comentatori apreciază că ar fi fost grupați acolo între 20.000-40.000 locuitori). În al XIX-lea secol orașul acesta e o ruină iar locuitorii săi, vlahi, emigrează, destui, spre Europa Centrală. Un alt conșingent migrator, spre Diaspora, se înregistrează după ce Grecia își cucerește independența, cînd aromânii încearcă un sentiment acut de frustrare. Coloniile aromânești stabilite în Italia, Austria, Ungaria, Serbia sînt numite „grecești”. Dl. Neagu Djuvara se referă aici la o delicată problemă naționalistă. Grecii neagă realitatea existențială a unei comunități aromâne, considerîndu-i pe cuțovlahi drept greci care vorbeau, din înțîmplare, o altă limbă. Să adaug că acest punct de vedere s-a păstrat și azi din partea statului grec. Dl. Neagu Djuvara examinează această complicată chestiune, apelînd la destinul cîtorva familii cunoscute de mari negustori și bancheri aromâni, citînd și cazul lui Iordaki Olimpiotul (fruntaș al Eteriei) care a fost aromân. Dl. Max Demeter Peyfuss, cunoscut și distins cercetător al contenciosului aromănesc, examinează, în studiul din această carte, situația aromânilor în epoca naționalismelor balcanice. Începe, firesc, prin a se întreba dacă cele cîteva mii de megleniți trăitori la granița dintre Grecia și Republica Macedoneană și vorbind un dialect romănesc sau ne-aromănesc sînt o națiune, un popor, un grup etnic sau numai un grup etnografic. D-sa apreciază că apartenența unui individ la un grup etnic are drept unic criteriu obiectiv limba maternă. Pe la mijlocul secolului trecut se constată fenomenul emancipării conștiinței naționale la aromâni, în zonele grecești. Apostol Margarit, învățător, devine *spiritus rector* al acestei mișcări de emancipare. Cu ajutorul finanțelor acordate de guvernele române, se întemeiază școli (ca liceul din Bitolia), biserici, în care - eroare! - se preda și se slujea în limba română. A fost considerat Apostolul aromânilor. Dar cum se întîmplă la noi, această subvenționare a mișcării emancipatoare a cauzei aromâne a sfîrșit prin a fi folosită politic de cele două mari partide politice românești. Iar strădania lui Margarit de a întemeia

un episcopat aromân independent s-a izbit de împotrivirea Bisericii grecești. Singura realizare importantă a lui Apostol Margarit este că, prin acțiunea sa emancipatoare, a oprit ori a frînat pentru un timp grecizarea aromânilor (azi, din păcate, o tristă realitate). Aromânii din Grecia s-au salvat (dar unii au încetat totuși de a se menține ca aromâni) prin emigrarea lor în România. Iar cei care au rămas au fost, în proporții mari, asimilați. Dar în Balcani continuă, totuși, să existe o populație aromânească și organizarea ei, în cele patru state unde locuiesc aromâni, e o realitate. Din 1990, de pildă, a devenit public faptul că în Albania a supraviețuit o comunitate aromână de 300.000-400.000 persoane. Despre această realitate a supraviețuirii comunităților aromânești, vorbește în studiul d-sale și d-na Mihaela Bacu din Statele Unite ale Americii. E drept, urbanizarea a determinat abandonarea, în mare parte, a regiunilor muntoase și, prin consecință, a Orientului tradițional. Acum aromânii sînt cetățeni leali greci, bulgari, albanezi, sirbi, croați, sloveni, macedoneni. Au devenit, crede d-sa, o entitate culturală și nu o etnie. Sigur că e de discutat asupra acestei opinii atît de tranșant formulată. Dar că s-a modificat ceva în condiția actuală a aromânilor (chiar acolo unde au fost lăsați să se organizeze în comunități) e incontestabil. Un învățămînt adecvat în limba aromână în școlile elementare și secundare din Grecia, Albania, Macedonia, Bulgaria ar putea frîna declinul aromânei, (și deci al unei culturi și etnii bimilenare) acum evident. Din Dodecalogul d-nei Matilda Caragiu-Marioțeanu în care pateticul e bine strunit de omul de știință aș reține observațiile care disociază între aromânii din țările balcanice (unde sînt minorități), din „diaspora” și cei din România, unde au devenit, prin liberă opțiune, români, încetîndu-și, aici, diaspora. În sfîrșit, precizarea din Post-Scriptum potrivit căreia „aromâna și aromânii se pot salva numai prin limba lor maternă”.

CARTEA coordonată de dl. Neagu Djuvara și publicată la Editura Fundației Culturale Române e, cum spuneam, o exactă radiografie a unei teme totdeauna controversate.

Memoriile lui Nichifor Crainic

SPRE deosebire de varianta originară a primului volum de memorii: *Zile albe, zile negre*, apărut în 1991, și scris între 1944-1947, manuscrisul celui de-al doilea, *Pribeag în țara mea. Mărturii din închisoare*, așa cum ne informează Alexandru Condeescu, cel care îngrijește și prefătează competent ediția (Muzeul Literaturii Române, Orfeu, fără precizarea anului), valorifică prin oceanul memoriei „jurnalul” ținut de Nichifor Crainic în anii refugiei transilvane, cenzurându-l nu o dată, cu intenția de a-l publica. Era după ieșirea din închisoare (1962) când, cu toate eforturile depuse de Marin Preda, cum ne informează prefătorul, cartea n-a putut să apară.

Bănuțit că va fi arestat, acuzat peste puțin timp de crimă de război (fiind condamnat în contumacie), directorul „Gândirii”, sfătuit de Petru Groza pe care-l cunoștea mai demult, pleacă din București spre Ardeal, în așteptarea unei iminente, dar iluzorii amnistii politice. Trăiește în Transilvania din toamna lui 1944 până în mai 1947, pe la diverși prieteni sau foști studenți la Teologie. Își luase un nume fals, Ion Vladimir Spânu, declarându-se negustor de cherestea și refugiat din Bucovina. Hăituit de jandarmi, riscând să fie recunoscut și să pună în pericol viața și libertatea gazdelor socotite complice, se predă autorităților, fiind arestat la 27 mai 1947. I se admite rejudecarea procesului, dar, între timp, ministrul de Justiție, Lucrețiu Pătrășcanu, este și el arestat, iar avocatul apărării, Petre Pandrea, exclus din barou. Fără sentință de condamnare, Nichifor Crainic e încarcerat în 1948 la Aiud, unde rămâne, până la eliberare, în 1962. Mai supraviețuiește 10 ani, perioadă în care este silit, în spiritul proceselor staliniste, să redacteze și să semneze o scrisoare în care își reneagă trecutul politic și literar și-și recunoaște „greșelile”. Textul a fost publicat în „Glasul patriei”, revistă adresată exilului, manevrată, firește, de Securitate, și unde au mai semnat și alți scriitori, foști deținuți politici. În acest răstimp a fost elaborat vol. II al *Memoriilor*, unde restabilirea adevărului, ce fusese denaturat în mod brutal în amintita scrisoare, poartă pe alocuri însemnele epocii, autorul făcând, poate și din teamă, sigur, din dorința de a fi publicat, regretabile gesturi de conformism.

Nichifor Crainic pleacă din București bombardat de germani, strecurându-se printre coloanele armatei sovietice, care devastau satele și orașele pe unde treceau. De frică să nu fie deportat în Rusia (ca unul care combatuse comunismul) și ca să scape de percheziții și razii, ajunge în Munții Apuseni. Remarcabile pagini descriu peisajul transilvan, pădurile ce vin parcă din vremi imemorabile, imaculata eflorescență a uriașilor cireși sălbatici. Falsul comerciant bucovinean lucrează la curățatul pomilor, sapă și sădește legume, se duce la seceriș și la treier până în ziua când se predă.

În comparație cu ceea ce s-a publicat după 1989 (a se vedea mai ales, Ion Ioanid), *Mărturii din închisoare. Am cunoscut iadul, 1947-1962* sunt oare-

cum sumare, înregistrând totuși câteva fapte - abominabile -, ca acela al bătaii și al infometării (foamea halucinantă, cașexia, când nemaiputându-se mișca, deținutul Crainic și nu numai el, umblă în patru labe) și momente luminoase, precum al cunoștinței tăcute prin alfabetul Morse cu folcloristul și muzicologul Harry Brauner (condamnat în lotul Pătrășcanu), care zăcea de ani de zile singur într-o celulă. Acesta va pune pe muzică multe din versurile celui ce a scris poezia *Unde sunt cei ce nu mai sunt*, unanim cunoscută de către cei din închisoare.

DOUĂ idei reținem din meditațiile lui Nichifor Crainic despre universul carceral: rolul poeziei și al memoriei (volume întregi au fost scrise în memorie) și ideea de recunoștință față de cei care l-au ajutat, impletită cu cea de iertare a ticăloșilor. Adevărata substanță a cărții e de găsit însă mai cu seamă în dezbaterile politice, în atitudinea pe care o ia autorul față de personalități, evenimente, orientări și doctrine. Ca și în primul volum, Nichifor Crainic e necruțător cu partidele „istorice” și cu liderii lor, în speță, Iuliu Maniu, „omul care niciodată n-a avut curajul să-și bage mâna în foc”, fiind adică mereu ezitant, refuzând să-și asume orice răspundere. Caracterizarea este deosebit de severă, fie și numai pentru faptul că ignoră activitatea lui Maniu din timpul războiului, când acesta a depus mari eforturi pentru apropierea noastră de aliați și, de asemenea, după 23 august 1944 când, mizând pe ajutorul aceluiași, s-a opus comunismului, devenind un simbol al rezistenței românești. Deși el însuși anticomunist, o asemenea conduită (pro-aliată) nu era în vederile lui Nichifor Crainic, cel care a criticat mereu „plutocrația” și democrațiile occidentale. Unele precizări cu adevărat importante face de astă dată autorul în legătură cu atitudinea lui față de evrei. Părăsind redacția „Gândirii” în august 1944, el a lăsat-o, ne informează, ca adăpost pentru evreii refugiați din Moldova. Tot atunci, în timpul bombardamentelor, l-a primit să locuiască în propria-i casă pe dentistul evreu Bernath, împreună cu familia. Înainte de război îl sprijinise pe scriitorul Solomon Segall, autorul unei voluminoase antologii de poezie românească, tradusă în idiş. Crainic relevă omenia, marea toleranță a poporului român, arătând că persecuția evreilor n-a venit din inițiativa românească. Ea s-a datorat rasismului german, cum se întâmplase și în Italia, unde Mussolini, până la crearea Axei, nu fusese nici rasist, nici antisemit. Recunoscând că s-a înnumărat printre adepții unui antisemitism „teoretic și rațional” (?!), Crainic este categoric împotriva exterminării, a execuțiilor la care se dedau trupele hitleriste, și la noi, legionarii, înfierăți nu o dată de scriitor. Dacă antisemitismul feroce fusese impus de către oamenii lui Hitler, marile condamnări politice, după ocuparea țării de ruși, veniseră de la Moscova. „Cu cât mai mulți criminali de război, cu atât mai bine”, suna o directivă a lui Stalin. „Ion Antonescu - pe care Nichifor Crainic nu-l

simpatiza - n-a fost osândit la moarte de români”, ține să precizeze memorialistul.

Dorind să capteze bunăvoința, în vederea publicării, autorul încearcă să intre cât de cât în grațiile noii puteri. El își face un titlu de glorie din faptul că, fără a fi comunist, a preconizat în articolele și cărțile sale „naționalizarea tuturor bogățiilor naturale ale României și naționalizarea întregului sistem bancar din România (s. N. Cr.)”, adică un program anticapitalist și antidemocratic. Uitănd buna definiție pe care o dăduse în vol. I lup-tei de clasă, are acum o viziune utopică (mai exact, falsă) a reconcilierii „celor două puteri contrare teoretic, dar inrudite practic, comunismul și creștinismul”. Pornit pe concesii, Nichifor Crainic ajunge să gloseze despre „epoca burgheză” și despre „regimul nou al democrațiilor populare”, să aplaude colectivizarea și să-i numească pe partizanii din munți „așa-zise organizații de rezistență iresponsabile”. Întristătoare, dezarmante afirmații.

Răspuns la actul de acuzare conține idei dezvoltate mai înainte, precum și în vol. I al *Memoriilor*, despre delimitarea sa de legionari, despre faptul că a combătut comunismul din cauza atitudinii lui antireligioase, că a fost adeptul corporatismului și al fascismului italian. Textul fiind o pledoarie *pro doneo*, cu destinație precisă, nu e lipsit de exagerări și de afirmații uneori contradictorii.

PUȚINE, dar deloc neglija-bile sunt considerațiile lui Crainic privind literatura și, mai larg, cultura română. Descoperim o redefinire a conceptelor de *tradiție* și de *gândirism*, uneori criticate, până la minimalizare, în unele din exegezele noastre. „Dar ce este tradiția - se întreabă Crainic - decât suma elementelor spirituale ce se transmit de la o generație la alta? Tradiția este deci patrimoniul nostru sufletească transmis de la înaintași, tradiția e însăși patria.” Pornind de la aceste propoziții elementare, gândirismul a însemnat „acțiunea de a apăra patrimoniul nostru spiritual și de a căuta în el norme sigure pentru a dezvolta mai departe un stil național în artă și literatură.” După ce invocă, pe bună dreptate, colecția revistei „Gândirea”, ce apăruse aproape 25 de ani și unde semnaseră nume de rezonanță, memorialistul se oprește la Lucian Blaga în care continuă să vadă, chiar după ce intervenise o răceală a relațiilor dintre ei, „o glorie a literaturii române” și care i se relevă ca un exemplu de receptivitate a gândirismului față de mișcările moderne europene. Aceasta era și poziția lui Ion Pillat. „Cea mai mare revoluție în poezia contemporană a provocat-o Lucian Blaga”, notează fostul director al „Gândirii”. „Nu sunt colaboratorii revistei cei care l-au impus încă de acum 40 de ani? N-a fost numărul special de revistă pe care i l-am închinat,

organizat de mine? De-ar fi numai atât și ar fi fost de-ajuns, pentru a se vedea că *tradiționalismul gândirist a fost o mișcare deschisă marilor noutăți care au îmbogățit literatura și arta contemporană* (s.n.), rămânând totuși paznicul luminat al patrimoniului național”.

TRECEM peste faptul că Nichifor Crainic prefera umorul spontan și robust al lui Coșbuc în locul celui caricatural, chipurile, „pe gustul vulgar”, al lui Caragiale, idei eronate, care a circulat în epocă, spre a reveni la „Gândirea”, luată oarecum ca reper pentru a dovedi lipsa libertății de gândire, inclusiv în planul creației, pe care a impus-o comunismul. Memorialistul compensează diversele concesii făcute ideologiei oficiale, dovedind un adevărat act de curaj, când efectiv clamează în chiar *Memoriul - răspuns la actul său de acuzare*: Cum ar fi oare posibil programul despre care se vorbește atâta în vremea noastră, fără libertatea morală de a exprima ideile? „Și continuă pe același ton acuzator la adresa dirijismului și puterii discreționare: „A ucide azi un scriitor fiindcă nu-ți place o frază scrisă de el într-o împrejurare, alta decât cea de azi, este a suprima o posibilitate a culturii”. Având mereu ca model propria revistă, Nichifor Crainic deplânge pustulul ce se întinsese în cultura și literatura română din anii '48-'50, când scrie aceste cuvinte: „A dispărut revista *Gândirea*, nu vād pe cea care o înlocuiește. Au fost reduși la tăcere scriitorii care i-au dat prestigiul, nu-i vād pe cei care le-ar lua locul. În mișcarea culturală a țării e un vacuum, un gol în care se discută despre cultură, dar nu se creează cultură”.

Scriitor contradictoriu, în opera căruia ideile cele mai rodnice coabitează cu altele, contestabile, Nichifor Crainic ne oferă în *Memorii* noi argumente pentru a-i contura portretul și ideologia, inclusiv literară. Oricâte reproșuri i-am aduce - și unele întemeiate - nu putem omite faptul că el, ca atâția mari intelectuali ai țării, a trecut prin infernul prigoanelor și închisorilor comuniste, că a lăsat o mărturie dramatică despre ele, și că, mai înainte, în perioada interbelică, s-a impus drept conducătorul unei mișcări literare importante și al unei reviste de înaltă ținută artistică. Să fie oare o simplă întâmplare că Blaga, Pillat, Voiculescu, spre a-i numi pe cei mai mari și semnificativi, au fost, de-a lungul multor ani, colaboratorii permanenți ai „Gândirii”? *Memoriile* ne oferă încă un prilej de meditație.

Al. Săndulescu

Această Monica de necrezut!

Textul care urmează a fost scris în 1987, cu ocazia premiului ARA decernat dnei Monica Lovinescu. El a rămas inedit până astăzi. Profităm de trecerea meteorică prin România a dnei Lovinescu spre a-l publica. Serialul dlui Tudoran despre *Cartea albă...* va continua în numărul viitor.

ERA sfârșitul lui Decembrie 1979. Trenul mă readucea acasă, după câteva nesperate luni de Occident. Aveam acel sentiment de *cadavru viu* pe care l-a încercat tot intelectualul român de după 1944, *intorcându-se*. Dar nu găsisem absolut nici o rațiune spre a hotărî: *rămîn*. Ori nu avusesem curajul s-o caut. Sau îmi fusese, poate, frică să înfrunt o altă lume, care mi-ar fi spus, foarte curînd: *nu însemni nimic pentru mine*. O! Teribila noastră spaimă de-a fi *nimeni*; omeneasca noastră vanitate de-a fi *cineva*!

Eram, zic, într-un tren de iarnă, incapabil să mă fixeze într-o stare. Am scos din geamantan unul din cele două exemplare ale cărții Monicăi Lovinescu *Pe unde scurte*. Era cel cu dedicație. Ajuns la Curtici, reciteam anumite pagini. Unul din vameși mi-a confiscat mai toate cărțile din valize. Luîndu-mi și exemplarul al doilea din cartea pe care tocmai o reciteam, ofițerul mi-a spus cu un ton voit impersonal: „Monica Lovinescu? Bravo, Domnule Tudoran! Bravo! Monica Lovinescu. Ce mai face?“. „Bine“, am răspuns fără ezitare. Fără să mă gîndesc ce fac. Fără să doresc a fi... „curajos“. În timp ce-mi dădea să semnez o hirtie, vameșul s-a uitat insistent la celălalt exemplar al cărții Monicăi Lovinescu, deschis pe măsuta din fața mea. L-a luat în mînă și răsfoindu-l

liniștit a spus: „Ce citești, Domnule Tudoran? Sînt sigur - ceva interesant.“ „Monica Lovinescu“, am răspuns din nou. Iarăși fără să mă gîndesc ce fac; lipsit de orice ostentație. „Aha! Înțeleș“, a spus ofițerul. Apoi, punînd cartea înapoi pe măsuta de lingă fereastra compartimentului, mi s-a adresat pentru ultima oară: „Bravo, Domnule Tudoran! Bravo! Monica Lovinescu... Drum bun și Bine ați venit acasă!“.

Aflat în plină grevă a foamei, într-una din nopțile lui Mai 1985, mi-a revenit brusc în minte acel „Drum bun și Bine ați venit acasă!“.

Ce cozonac bun de mîncat pentru psihologi, lingviști, ghicitori în palmă și în stele...! Monica Lovinescu este azi numele unei instituții și asta fiindcă și-a asumat curajul de-a fi *nimeni*. Căci dintre toate variantele posibile, și-a ales-o pe cea mai lipsită de șanse: *ziarist român la Paris scriind pentru acasă*!

Dacă aș vrea s-o măgulesc, aș spune c-ar fi putut deveni un excelent prozator de limbă franceză. N-a devenit.

Dacă aș ține cu tot dinadinsul s-o pun pe gînduri, aș afirma c-ar fi putut să se miște în eseistica franceză ca peștele în apă. Nu s-a întîmplat nici asta.

Dacă aș vrea s-o plictisesc de moarte, aș aduce vorba despre ce strălucită carieră de cercetare, universitară ar fi putut avea în Franța. N-a avut-o.

Cum nu vreau nici s-o măgulesc, nici s-o pun pe gînduri și cu atît mai puțin s-o plictisesc, mă mulțumesc să spun că tot acest lanț de condiționale n-are, de fapt, nici o noimă. Lucrurile sînt ceva mai simple: există oameni care au ambiții, cariere, viață. Monica Lovinescu are *destin*. N-ar fi putut fi nimic altceva decît ceea ce este. Unul din răspunsurile cele mai plauzibile la spinoasa întrebare „persană“ *Cum poți să fii român?* este: Monica Lovinescu.

Știu bine că *un destin* este o taină. Totuși, nu mă pot împiedica să mă întreb și acum - ori *tocmai acum!* - de unde atîta putere de auto-sacrificiu? De unde intuiția că poteca ta nu e decît aceasta?

Ce stupid! Tocmai asta înseamnă a fi într-un destin!

De fiecare dată cînd o ascult, de fiecare dată cînd o citesc, mi se pare că din discursul ei lipsește ceva. Chiar așa! Unde este invidia? Unde - ego-centrismul? Dar verdea ranchiună? Și ce nu pot înțelege chiar în nici un chip - de unde atîta speranță? Nu naivă, nu agitată, nu elaborată.

E și acesta semnul sigur al unui destin: să crezi acolo unde ceilalți se îndoiesc, să sperî acolo unde disperarea e asemeni unui zid de oțel fără fisură.

Nu cred în toți scriitorii români pe care „jură“ Monica Lovinescu. Nu merg pe toate miinile pe care ea le crede curate. N-am mai nici una din speranțele la care ea nu renunță.

De necrezut, cred în Monica Lovinescu ca într-un fel de-a fi. În trenul care mă aducea acasă, în acel Decembrie 1979, înțelegeam - cu fiecare pagină recită - că n-aș putea fi niciodată atît de tolerant ca Monica; atît de entuziast. Că n-aș putea fi nicicînd atît de generos. Nu eram și nu voi fi, probabil, vreodată pregătit pentru asta.

Cunosc cel puțin cîteva hahalere, care, pe timpul bilbliței lor existențe bucurestene, dădeau acatiste la Domnița Balașa, doar, doar, Monica Lovinescu le va pronunța și lor numele. Acum, occidentalizați nevoie mare, nu visează decît să ia locul Monicăi. Ca și cum un destin poate fi luat cum iei nevasta altuia, ori poate fi furat precum găina vecinului de peste drum.

Îmi place extraordinar de mult

cînd, vorbind despre ilustrul ei tată, Monica spune „E. Lovinescu“. E semnul nobleței autentice. Și la fel de mult îmi place cînd Monica îți spune „Fii serios, Domne!“.

E marca unei rare sănătăți morale. Vameșul de care v-am vorbit la începutul acestor rînduri e un fel de hirtie de turnesol. Duplicitatea lui față de infracțiunea mea „de-a introduce în țară tipărituri subversive“ dovedea că, împotriva lipsei noastre de speranță, chiar și acolo unde te aștepti mai puțin, un discurs de *vocație* are efecte. Măruntă complicitate de atunci a vameșului poate deveni marea lui „complicitate“ cu viitorul mai omenesc de mîine. Și e meritul de nerăsplătit al Monicăi Lovinescu, că nedepășind corsetele boxei sale de „jurnalist cultural“ a devenit, de fapt, un extrem de influent *jurnalist politic*.

Din păcate pentru mine, mai întotdeauna cînd aș fi vrut să fiu lingă Monica Lovinescu, n-am reușit. Nu altfel stau lucrurile azi.

Înțeleg că i se decernează un premiu - detalii nu mi s-au oferit! Știu că cine privește un asemenea prilej solemn cu un mare zîmbet pe buze e chiar Monica Lovinescu. Nu mi-e greu să mi-o imaginez șoptind acel „Fii serios, Domne!“; după fiecare cuvînt de laudă ce i se aduce. Și în ceea ce mă privește, chiar asta încerc - să fiu foarte serios. Deci, mărturisesc: Monica Lovinescu este una din foarte puținele instituții pe care le iubesc. Mai grav - o și respect. Ceea ce, în cazul unui mizantrop incurabil ca mine, e de necrezut. Dar cum altfel, decît de *necrezut*, este și această Monica?

Da Doamnă, sînt serios!

Dorin Tudoran

FOLCLOR

Un studiu al lui Petru Caraman

ESTE foarte cunoscută evocarea uratului la popa Oșlobanu, făcută de Ion Creangă în partea a doua (tipărită în 1881) a *Amintirilor din copilărie*. „Hursuzul și pîclîșitul“ Oșlobanu le reproșează „blăstemaților“ că au pornit cu uratul cînd abia se culcaseră gîinile, și zvîrle după ei cu o scurtătură. Copiii fug și nici n-au timp să-i zvîrle neospitalierei gazde blestemul: „Drele - pe podele/ Și bureți - pe pereți/ Cîte pene pe cucoși/ Ațiția copii burduhoși!“ Nu era aceasta o improvizație de moment a micilor colindători; dimpotrivă, scrie Creangă, „așa obișnuiesc a zice plugarii la casele ce nu-i primesc“ cu uratul. Deși avem aici prima mențiune a acestui obicei, destul de tîrziu se va găsi un etnograf care să-l studieze cu atenția cuvenită. Acest etnograf avea să fie, deloc întîmplător, Petru Caraman (1898-1980), autor al celebrului studiu *Colindatul la români, slavi și la alte popoare* (apărut, în limba polonă, la Cracovia în 1933 și în limba română, la București, în 1983), care s-a socotit dator să abordeze și reversul colindatului: descolindatul. În 1936 face, la Sofia, la congresul geografilor și etnografilor slavi, o comunicare pe această temă, despre care nu mai scrisese nimeni, încît avea dreptate să spună, mai tîrziu: „descolindatul ca manifestare eminamente folclorică este o descoperire a mea“. Scris de două ori, manuscrisul acestui studiu a fost pierdut în timpul războiului iar o altă variantă, în 1945, nu-i mai este restituită de Institutul de Studii și Cercetări Balcanice din București, unde fusese trimis spre tipărire într-o revistă. Ultima variantă n-a putut să apară în 1972 din cauza cenzurii.

Studiul a avut deci „un întreg istoric, plin de vicisitudini și adversități“.

Pe baza unei cercetări de profunzime a obiceiului la români, la grecii moderni, la grecii antici, la slavii orientali, la slavii occidentali, la evrei și la țigani, P. Caraman a scris o lucrare fundamentală, unică în felul ei în literatura de specialitate europeană. Spre deosebire de colinde, care urează gazdelor sănătate, fericire, noroc, bogăție, longevitate, formulele de descolindare sunt o expresie a miniei și chiar a urii colindătorilor care n-au fost primiți sau n-au fost tratați cuviincios de către anumite gazde. Minia și ura colindătorilor iau incredibil de multe și variate aspecte, și se descarcă prin formule de descolindare (imprecații, invective) și prin practici descolindătoare. Prin formulele de descolindare obiceiul acesta este un capitol al satirei populare, o satiră grosieră, obiceiul fiind insolit, rebarbativ, „întunecat, sumbru chiar, iar uneori de-a dreptul repugnant“, nu o dată deci vulgar, indecent. Spre deosebire de colindat, expresie a luminozității, purității, generozității, religiozității sufletului uman, descolindatul descoperă „un suflet cu asperități nespuse de dure, umbrît de anumite pete uimitor de întunecate“. Prin practicile de descolindare se relevă rolul funest al colindătorilor, răul provocat de aceștia luînd formele cele mai aberante: răpirea sau distrugerea porților de la curtea gazdei, distrugerea gardului sau a ferestrelor, răpirea carului ori a saniei, răpirea sau nimicirea plugului, alungarea vitelor și păsărilor, minjirea casei, porților, gardului cu negru sau cu diferite impurități, incendiul simulat, furturi.

Cum se vede, disponibilitatea colindătorilor de a face rău este practic nelimitată. Și de toate acestea gazdele se tem, pentru că asemeni colindatului, descolindatul are substrat mistic (la teza aceasta P. Caraman ține foarte mult).

Pe lingă calitățile sale proeminente (pertinența cu care surprinde esența obiceiului, luxurianța documentației, obținută în mare măsură nemijlocit, largul cadru comparatist, darul particular al autorului de a expune faptele), studiul lui P. Caraman mai are o calitate: atrage atenția că pentru specialist nu trebuie să existe teme tabu, că acesta are obligația să examineze și obiceiurile repugnante, ignobile, inavuabile. Cel care a criticat oficialitatea comunistă pentru că persecută colindatul s-a socotit, în același timp, obligat să denunțe descolindatul, această „urită piesă de muzeu“, să spună că realitatea folclorică trebuie înfățișată cu toate fațetele ei, ocultarea aspectelor întunecate ale spiritului uman fiind proprie doar „spiritelor tartuffiene“. Studiate cu scrupulozitate, formulele de descolindare și practicile aferente, sunt totodată denunțate de către autorul cărții ca „vestigii ale unui primitivism barbar“, studiul avînd și menirea de a contribui la „înmormîntarea lor pentru totdeauna“.

Gîndit și elaborat pe un întins spațiu de timp, reluat mereu, studiul lui P. Caraman a apărut la o mare distanță de la elaborarea lui și la mulți ani de la trecerea în neființă a etnografului. Ediția, apărută în 1997 la Editura Universității „Alexandru Ioan Cuza“ din Iași, a fost atent îngrijită și postfațată de Ion H. Ciubotaru. Studiul (521 p.) nu s-a învechit deloc, este o adevărată revelație și o contribuție majoră a etnologiei românești. Printr-o traducere într-o limbă de circulație, s-ar cuveni să fie cunoscut și de specialiștii străini.

Iordan Dădă

România literară 11

ELEGII LA SFÎRSIT

11 iulie 1984

Tristețile altora

TATĂL meu spunea îndeobște cuvinte prea dure pentru a le putea socoti mai apoi înțelepciuni sau sfaturi demne de urmat, dar dintre atâtea am reținut una, care mai mult mă mirase, anume: „oricît de rău să-ți fie, numai să nu cazi și să trăiești între nenorocirile altora“.

Cum de-mi vin în minte aceste cuvinte tocmai acum, în zilele liniștite de vacanță în acest mic oraș din Banat nu departe de granița sîrbească - explicația este că mă gîndisem mai întîi la altceva în aceste prime zile de calm și de dulce uitare. De cîțiva ani de zile îmi revin în minte, într-un mod ciudat, două amintiri de tinerețe - și îmi revin, mi se pare, să mă trezească din orice posibilă visare și uitare de sine și să-mi rememoreze unele dintre cele mai grele momente ale vieții, pe care nu le-aș fi simțit într-atîta de grele dacă n-aș fi fost atunci căzut *între nenorocirile altora*. Cine-și aruncă un ochi repede peste harta continentului, acel cerc mic care se numește România nu-i spune mare lucru, nici despre starea, nici despre destinul oamenilor care se învîrt în această centrifugă și unde unii cred că numai cînd ești aruncat afară mai ai șansa de a încerca o existență mai norocoasă. Într-o distanță de 60 și ceva de ani, numărînd de la 1920 încoace, adică de la anii de pace de după primul război mondial, generațiile familiei noastre prea multe răgazuri n-au avut - unul singur, cel de douăzeci de ani, de la data de mai sus pînă la declanșarea noii conflagrații mondiale, a oferit ceva părinților mei și nouă înșine - lor, de a-și face o casă iar cîtorva dintre noi de a începe o școală sau alta. Cînd, în 1920, după ce abia își lepădase echipamentul de combatant de pe fronturile Mărăști-Oituz-Mărășești tatăl meu revenise împreună cu mama la porțile satului natal să-și mai încerce încă o dată norocul - pierdut de atîtea ori prin alte locuri - el nu avea nimic, plusul stînd în povara a doi copii născuți de 4-5 ani. În timp de douăzeci de ani și-a încheiat o casă și și-a format o familie cu unsprezece copii. Periculos să apari în preajma unui nou război mondial cu o zestre de ființe atît de numeroasă. Dacă azi mă întreabă cineva în ce momente ale existenței mele, sau ale existenței noastre, mai bine zis, m-am socotit mai fără ieșire și mai fără perspectivă, voi răspunde fără să roșesc: „în nici unul din momentele crunte ale existenței nu m-am socotit fără ieșire“. Ciudat, cea mai teribilă clatinare am avut-o odată, în tinerețe, cînd eram foarte bolnav, neștiut de ai mei și cînd *căzusem între nenorocirile altora* și ajunsesem într-un spital bucureștean sărac și rece de prin zona Colentinei. Poate și boala urită care mă doborîse îmi dăduse un fel de stare de haos al existenței și asta pentru că spectacolul pe care-l dădeam cu boala mea era înzecit de suferințele și nenorocirile celorlalți din jur - și, mai mult, neputința mea de a întinde o mină spre ceilalți mă rostogolea pe panta nefericirilor tuturor acestora. Ajunsesem acolo, în acea instituție a muribunzilor, într-o toamnă, după aproape trei luni de lucrut noaptea la descărcatul vagoanelor de marfă din gara Obor. Era în lunile de ajun ale anului 1950, student la Filologie fiind ne formasem un grup numeros de viteji, toți studenți de la diferite facultăți, care speram, lucrînd noaptea la descărcatul cu brațele și cu umerii bare metalice, stilpi de beton și fel

de fel de lăzi - de la lăzile cu scule grele de fier, la lăzile cu fructe și legume terciuite - să cîștigăm bani și să intrăm fiecare în iarnă cu cîte un palton. Era vremea cînd nu puteai obține nici chiar lucrurile de îmbrăcăminte decît pe cartelă - pantolon, haină, cămașă, pantofi, ciorapi, palton - o anume cartelă, numită *cartelă pe puncte*, pe care, în nici un caz, nu puteai cumpăra toată îmbrăcăminte de care aveai nevoie (cartela era anuală): cumpărai paltonul, epuizai total cartela, nu mai aveai puncte pentru cămașă, pantolon, pantofi, ciorapi și haină. Sistemul acesta al punctelor era sovietic, îmbrăcăminte - do-zată ca frica și ca teroarea - devenea un mijloc feroce de educație statală spre robia egalitaristă a cetățenilor, în așa fel încît ei nu se puteau mișca și urca în visușile cele mai frumoase decît în mizerabila evoluție de la ciorap la palton. Orwell are într-o carte a lui, socotită genială ca previziune, are, mi se pare, o săptămînă sau o lună a *Urii*. Dar în realitatea țărilor din Estul Europei, ura avea permanență cotidiană și cine a trăit direct acele vremi, dacă-i pică cartea englezului nebun în mîini, are impresia că face o lectură infantilă. Vreau să zic, ca să revin la situația mea de atunci, că împreună cu ceilalți din grupul nostru de viteji eram și noi în felul nostru niște ținte ale urii și-n orice clipă puteam fi nimeriți și nimiciți. Munceam noaptea pentru a nu fi descoperiți că lucrăm „ilegal“; ziua luam loc în băncile amfiteatrelor avînd în față catedre unde chiar profesorii, prin dicteul puterii, profesau un fel de ură față de omul cultivat și educat, numit de „formație burgheză“, ură chiar și numai dacă vroiai să devii cultivat și educat prin cărțile mari - teoria leninistă a celor două culturi îți despica țeasta în două și, zvîrlindu-ți în lături partea cea mai bună și mai serioasă, rămîneau numai cu jumătatea pustie și proletarizată. Nu aveam o situație clară privind categorisirea părinților noștri, erau ei dușmani de clasă sau dușmani ai poporului - asta decidea numai strategia și tactica puterii, în așa fel încît nimeni nu era definitiv sortit să scape, mai curînd sau mai tîrziu, de învinuirea de „dușman“ și să devină o țintă a urii. Se spunea că picurarea sistematică a fricii prin teroare cotidiană face treptat din fiecare om un prizonier al puterii, dar ceva mult mai subtil și mai nimicitor era atunci sentimentul de culpabilitate care se naștea în fiecare individ în fața faptei puterii de a căuta și a descoperi vinovați de la o zi la alta. Eram tineri, cu puțin peste 20 de ani - și eram stăpîniți de niște vini bizare, vinovați de niște crime pe care nu ni le știam încă, de niște delict pe care, probabil, le făceam la fiecare pas și ne miram cum de n-am fost încă prinși și sancționați cu severitate. Eram înscriși la facultate, ne permiteam să audiem numai prelegerile profesorilor de marcă, ne mișcam prin centrul Capitalei cu impertinență și ne uimeam la gîndul că poate nu aveam dreptul la așa ceva: oricînd un denunț, o înscenare puteau găsi în familiile noastre un strămoș, un unchi, o mătușă, un văr de-al doilea, un cumnat, un cuscru „dușman“ - și prin filiație, colaritate, sau prin rudenie de alianță, automat puteam fi noi înșine considerati dușmani, mai dușmani încă decît cei cu care ne înrudeam, pentru că am fi fost învinuiți că am ascuns legătura de rudenie, cît și păcatul aceuia incriminat, la care eram declarați complici în mod retroactiv - și cu delictul agravat, deci și cu consecințele, cu sancțiunile sociale, adică. În definitiv, delict era să lucrăm noaptea, ca bandiți,

din mai multe puncte de vedere. Și nu-l voi lua decît pe cel mai nedorit: nu însemna, dacă am fi cîștigat bani de palton, că automat am fi avut și cartele pe puncte pentru cumpărarea paltonului; un prim și grav delict, deci: gîndeam ca niște dușmani calificați, să ne cumpărăm paltoane fără cartelă pe puncte, ci pe „cale burgheză“, ceea ce devenea o oroare socială, un atentat la sistem și la condiția generală, deși nu intenționam asta. Dacă-mi amintesc bine, referindu-mă de data asta nu la îmbrăcăminte, ci la piinea cea de toate zilele, existau, în mare, trei categorii de cartele: cartela roșie, pentru muncitori, pe care se obțineau cele mai multe grame de piine; cartela albastră, pentru funcționari și intelectuali - unde erau incluși și studenții - care dădea dreptul cam la jumătate din rația muncitorului; în sfîrșit, cartela neagră, revenind celor mai din margine și „dușmanilor“, care, oricum, aveau minimul drept să trăiască, cam cu o pătrime din rația obținută pe cartela roșie. Aproape toți cei din echipa noastră de lucru nocturn erau studenți fără cartelă albastră, n-o obținusem fiindcă nu obținusem *Dovada de rămînire în Capitală*, o hîrtie care se atașa lingă fotografie în Buletinul de identitate și care nu se elibera decît pe baza unui fel de adeverință obținută din localitatea de origină, de la celula comunistă de acolo și cu ștampila primăriei, care-ți certifica, printr-o formulă sau alta de avere sau de apartenență politică, precum că te încadrezi în categoria de om al poporului sau, dimpotrivă, că nu. Mulți studenți nu apelau la forța locală pentru a nu risca frîngerea destinului: mai bine student și fără *Dovadă de rămînire în Capitală*, decît solicitant de dovadă, care, trădîndu-ți adresa bucureșteană în fața forței locale, puteai să te dai legat și să te trezești direct cu un denunț din comuna de baștină către comitetul comunist al facultății sau către Miliția Capitalei. Ne făceam studiile ca niște fugari care ne tăiasem legăturile cu obirșia și care ne ascundeam de propria noastră biografie anterioară pentru a nu o asasina pe aceea care avea să urmeze. O frîngere mai dură și mai spectaculoasă, un mister al ascunderii existenței mai dureros n-am trăit niciodată ca în acei ani. Chiar noaptea, printre vagoanele de marfă pe care le descărcam, cînd venea custodele sau împuțernicitul să ne scrie numele pe o listă murdară pentru a ne putea pontă prezența, nu ne dam numele de familie, ci cel mult pe cel mic, Ion, Gheorghe, Ștefan, sau nici pe acesta, ne inventam altele, cît mai anoste și dacă se putea cît mai aproape de lumpen. Cu banii cîștigați intenționam să cumpărăm cartele pe puncte prin cedare secretă, de la cine știe ce fericici care aveau îmbrăcăminte sau, iertat să ne fie, de la cine știe ce nefericiți care renuntau la îmbrăcăminte, spre a-și acoperi alte nevoi și alte cerințe. N-am apucat, o bună parte dintre noi, să ducem pînă la capăt lunile acelea de lucru de noapte și am căzut ca niște luptători, bolnavi de boala de sfîrșit a lui Byron, pentru că, vai, se știe, Byron, plecat să lupte pentru libertatea Greciei, n-a pierit în bătălie, ci de mizerabila boală a dizenteriei. Internați în spitalul din Colentina, după ce fuseserăm ridicăți fie dintre vagoane, fie, în cel mai bun caz, din vreun pat sărac de cămin studentesc, am fost despărțiți unii de alții și s-a trezit fiecare singur, într-un salon cenușiu enorm, cu zeci de pacienți suferinzi de cele mai groaznice și incredibile boli ale mizeriei și nesiguranței existenței.

Într-adevăr, mai mult decît propria-mi

durere, *căzusem* în acel spital *între nenorocirile altora*, ceea ce a rămas pentru mine, atunci, o situație uluitoare, unică și dorită fi irepetabilă. Am trăit coșmarul de a mă aflat viu ca într-o groapă comună și în acele zile mi-a rămas amintirea a două momente care m-au zdruncinat într-atît încît mi-e teamă și acum să le amintesc, răles în scris. Și în zilele mele cele mai calde mai tîrziu, mai lipsite de pericole, nu știam cum se face că îmi revin brusc în memorie pentru o clipă numai, pentru că le alung repede, acele două momente și mă fac să mă mai atent cu mine însumi și cu calmul meu după cum mi-au venit în memorie și aceste prime zile de vacanță de vară. Arăt, totuși, aceste două momente, cît mai scurt, pentru a le alunga mai repede.

Nu departe de patul meu stătea întins tînar într-o pijama veche și rarită, livid fără alte trăsături distincte în afară de acele ale unui om slăbit și nimicit cu totul suferință. Era un student de la Politehnică adus într-o dimineață sau într-o seară - în timpul de timp era confuză și ștearsă acasă în spital - și lăsat părăsit și uitat fără nici un fel de privire și atenție din partea cu înțeles. Într-un pat fără saltea, doar cu o pătură pe chingile care legau marginile de fier ale patului scilciat cu pricina. Cineva spusese treacăt, ca pe o banalitate, că e bolnav în timpul grad de meningită și fără nici o șansă de ranță. Dacă la patul meu, ceata de doctore care trecea grăbită prin saloane, urmată de cohortă de studenți mediciști practicanți spitalul avea cazurile cele mai șocante - mai nenorocite de bolnavi, bune pentru studii și practici medicale tranșante și menajamente - se mai oprea pentru a face scurtă lecție asupra maladiei bacilare eximă de care sufeream, pe lingă patul de membrat al studentului de la Politehnică trecea repede, cazul fiind definitiv clar. Nici un ajutor nu-i putea fi de folos, tîna nu mai știa de sine, orice medicament inutil, sorții fuseseră trasi. În una din ultime zile, după ce unii dintre noi, așa cum mai puteau face, îl mai vegheau și schimbau o cîrpă umedă pe frunte, *a apărut un fel de tată al studentului*. Purta pantaloni bufanți și jambiere, bocanci grei legați curele groase, o scurtă de postav gri cu rîuri mari, un fular din fire de mai multe lori, avea o față făcută parcă numai din cuțisuri - barbă ascuțită, nasul ascuțit, meții ascuțiți, chiar fruntea avea două tuberașe ascuțite - și loburile urechilor terminau cu ascuțisuri, articulațiile de telor aveau relief ascuțit, toate fiind sublate de un măr al lui Adam foarte mare foarte ascuțit. Se apropia de patul meu apoi se plimba printre paturile noastre cînd să lege o conversație, să schimbe cuvînt, ieșea pe coridoare, prea multe păcări nu știe despre existența fiului său în lăcurești și în căminele mizere studentești ferestrele sparte și cu foi de carton între cercevele; mai ales căminul Politehnicii și era ca fiind printre cele mai mizerabile *numit 303*, instalat în fostele grajduri regale cu uși și ferestre improvizate, neîncălzit primitiv utilat, cu saltele umplute cu puține, unele fără pături, de cearceafuri nu putea fi vorba. Nu era întrecut acasă cămin poate, decît de un altul, de pe che Dimboviței, poreclit în limbaj studentesc „*Palermo*“, în amintirea gropii comune care fusese aruncat Bălcescu. Figura ascuțită a părintelui care nu putea să-și asigure durerea în nici un fel de vis-à-vis de noi, și știind probabil cum ar putea-o face, plu-

DE SECOL

scare continuă pe lângă paturile noastre, rîndu-ne, parcă, să-l scoatem din înjură. Omul nu ştia unde se află că Politehnicii, poate nu ştia exact niciul unde era situat spitalul, părea melămurit şi nelalocul lui în orice parte i aşezat ascuţişurile figurii, doctorii îi u orice fel de audienţă, noi pricepeam i mai putem spune nimic, că totul era ut, el nu înţelegea nimic. Cineva dintre vi, mai întremat şi mai abil, a căutat să entru a schimba într-un fel vorba, de era omul şi din ce parte a ţării fusese ca să vină şi să vadă nefericirea ului său. Omul îi răspunsese că, de e din Sibiu, dar nu mai e din Sibiu, a lucrează pe unde poate şi unde este „în vremile astea“, în Maramureş, e la Oradea. Se vedea că nu are un stabil al existenţei pe care să-şi spriografia prezentă şi nici pe a fiului său. spus chiar că de cîţiva ani nu ştie luate exacte despre fiul său, îl ştiusese într-un a o facultate din Cluj şi s-a mirat de unde a aflat că e în Bucureşti în spital, fiind la Politehnica din Capitală. aţii confuze şi obscure încercase să a, deşi nimeni nu i le ceruse. Singura ind a devenit clar şi coerent în vorbire cînd, luminat ca de o minune, ne-a tit ceva despre copilăria fiului său avea şapte ani şi era coleg de şcoală ră cu un fiu de brutar, brutarul făcînd mai delicioase cornuri cu mac din Siind fiul brutarului a împlinit şapte sau i, toţi colegii lui erau chemaţi dis-deeaţă să aştepte în faţa trotuarului lo- i brutarului. Toţi ucenicii de la cup- e brutăriei ieşeau cu furtunele şi spă-rotuarul pînă-l făceau ca oglinda. tru, brutarul şi nevastă-sa coceau acele oase cornuleţe în citeva cuptoare. soarele dimineţii usca trotuarul, rămas ca o faţă de masă, ucenicii aduceau în i cornurile fierbinţi şi le răsturnau pe r, colegii fiului brutarului putînd să se e acum şi să ia cite cornuri cu mac

u se înţelegea exact. Ce vroia omul în ere şi în bocanci grei, plimbîndu-se e paturi, ocolind de fiecare dată patul iului copil, politehnicianul în comă de igită? Evocînd, aducea un elogiu al ilor trăite de fiul său, sau era acea bu- evocată nota pe care părintele voia aşeze recviemul în clipele de sfîrşit ale său? Ce familie, ce viaţă avusese co- suferind din patul de sub ochii noştri - uteam numi decît tot copil, suferinţa îi ese trăsăturile la minimum, la nişte li- fantile, fără durere, fără conştiinţa de fără întrebare şi fără răspuns asupra iei stări, dacă, dintre lucrurile capitale , părintele său îi evoca nenorocitul ent cînd culegea de pe trotuar un corn căzut de la sărbătoarea altuia. Cu o enea bucurie, recviemul devenea sărac i consistentă. Tatăl nu găsise şi nu avea mai bun - şi doar, după ascuţişurile părea un om sculptat de multe încerc- egghiobii şi prostii ale lumii şi ale isto- nonime. *Un om izgonit, ca şi fiul său rît.*

olitehnicianul a sfîrşit repede, nu mult evocarea tatălui şi am priceput atunci i mai mulţi dintre noi, din acel salon- zie, ne aflam, de fapt, într-o antica- a sfîrşitului. Acesta a fost întîiul mo- pe care-l aminteam mai sus ca făcînd dintre evenimentele care-mi inva- periodic memoria, cînd am iluzia că

Cavîntul autorului

PAGINILE de proză memorialistică, intitulate *Elegii la sfîrşit de secol*, au fost pornite prin 1984, nu din dorinţa confesiunii sau a polemicilor secrete, ci pentru că autorul începuse să-şi piardă vederea şi, nevrînd să-şi abandoneze legătura de destin cu scrisul, *a dictat* neînterupt, vreme de aproape cinci ani, refuzînd ficţiunea şi controlîndu-se mereu cu datele realităţii reclamate de evenimentele evocate; în 1988, toamna, socotise încheiate „elegiile“ în proză, le-a întocmit chiar o prefată, mai mult pentru a le trece definitiv în cartioane şi nu pentru a le încredinţa vreunei edituri (de altfel, prin factura lor, majoritatea paginilor ar fi fost, atunci, aproape imposibil să treacă de tipar; după cum nu le-a încredinţat editării, într-o carte sau în mai multe, nici după decembrie 1989, cînd piaţa de literatură a fost invadată de Jurnale, Confesiuni, Mărturii de detenţie). Redobîndîndu-şi vederea, în primăvara lui 1991, autorul şi-a putut zări şi citi elegiile *dictate* şi s-a îngrozit de numărul lor mare de pagini, dar s-a hotărît, totuşi, pînă la urmă, să caute o editură şi să le dea la tipar, nu înainte, însă, de a le cerceta atent, pentru a nu lăsa să scape, în cuprinsul lor, ofense la adresa *limbii române scrise* şi la substanţa şi conciziunea propoziţiei literare.

trăiesc stări de linişte şi de relativă mulţumire ale destinului meu.

Dulci vremi cînd Anton Pann imagina lumea ca un banchet al îndrăgostiţilor, pentru care, firesc, era nevoie de un *Spital al Amoriei*. Muierlic, belşug pînă la îmbuibare, bolesniţă de lene orientală, narghi- lele şi cîntece pe nas, oftaturi şi văicăreli pe sub ferestrele duduilor şi cucoanelor iubeşte, în muzici de lăutari şi lătrături de cîini, silă pentru mesele încărcate cu bunătăţi - ce vremi odioase pentru suferinţele reale, ar zice cineva. Dar, parafrazînd o sentinţă pretenţioasă, vremile le cunoşti după spitalele pe care le au. Nu aveam sub ochi atunci decît zeci de oameni ai sfîrşitului, însumînd toate vîrstele, la care abia se uitau doctorii şi pe care surorile şi infirmierii îi batjocoreau cu cuvinte de mahala şi de otravă. Castroanele maronii cu smalţul spart, în care se aduceau nişte supe mizerabile erau şi ele semnele vremii pe potrivă. Nu ştiusese starea în care fusesem adus, de unde fusesem adus, mă trezisese acolo dezbrăcat şi vîrit într-o îmbrăcăminte sumară, fără culoare. Fusesem adus oare, să termin cu toate? Răspunsul l-am căutat în tristeţile altora din jur şi, vîzînd atîtea sfîrşituri, mi-am întors capul de la mine însumi şi mi-am zis că nu merită să-mi cîntăresc mica mea existenţă cu greutăţi atît de mari. Rămînea, însă, imensa nefericire de a fi *căzut între nenorocirile altora* şi de a nu mai fi avut măsura potrivită pentru propria-mi fiinţă. Golit de măsură, datorită tristeţilor altora, atunci m-am clătinat cu adevărat. Au urmat citeva sfîrşituri în ziua aceea şi în zilele următoare şi, printre ele, datorită unui efort de voinţă răzvrătită, pe care mi l-am impus de atunci încoace, ori de cite ori mă credeau doborît, m-am ridicat întîia oară după trei săptămîni şi am izbutit prima mea evadare pe coridor, pe care l-am găsit întesat de un fel de bolnavi însănătoşiţi, slabi şi prost îmbrăcaţi cu hainele de sinistraţi ai vieţii cotidiene, care nu voiau să părăsească spitalul, neavînd unde merge. Afară, lumea era răsturnată şi alta nu se aşezase încă şi nimic în acest sens nu se anunţa pe curînd.

Atunci s-a întîmplat să am sub ochi al doilea eveniment care mi-a marcat memoria.

O fată cu trupul mare, în picioarele goale, duduind duşumeaua ruptă şi scilciată cu mersul ei greu, alerga aproape fără rost dintr-un capăt al altuia al grotei coridorului, printre bolnavii sleiţi de puteri care nu voiau

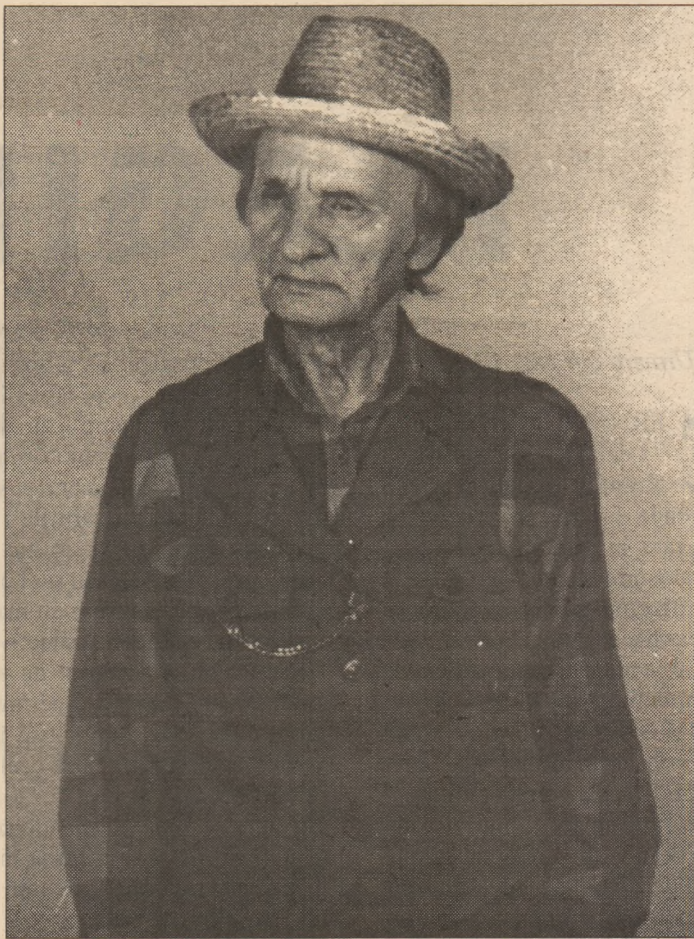
să plece acasă, strigînd o invocăţie invariabilă: „Mi-e frică, mi-e frică, n-o să vină nimeni să mă ia de aici“. În spectacolul trupurilor sleite şi slăbite, rezemate de pereţii coridorului lung şi pătat, mă mira acest trup sănătos care, mişcîndu-se, făcea să se mişte clădirea parcă şi să zăngăne ferestrele şi mă mira şi mai mult invocăţia fricii, cînd totul la fata aceea puternică era vitalitate şi sfidare a oricărei nenorociri. S-au vînturat de citeva ori cetele de medici, studenţi şi surori, luînd în răspăr, în fugă, saloanele şi, aşă cum nu se uitaseră la politehnicianul de curînd sucombat, n-au aruncat decît o privire piezişă, în trecere, spre fata în continuă agitaţie care bătea cu tălpile, de colo, colo, podeaua.

În primele ore ale amiezii, doi tîrani, un barbat şi o femeie, probabil părinţii fetei, au venit încăraţi cu coşuri de papură în care banuiai sticle pline şi de-ale mîncării ca pentru un ospăt. Mai speriată la vederea părinţilor, fata se retrăsese în celălalt capăt al coridorului, spunîndu-şi mai departe cîntecul fricii. Ei au lăsat coşurile la picioarele fetei, au căutat să-i spună vorbe după vorbe, printre care revenea refrenul „Dumnezeu să te aibă în pază, noi am făcut ce am putut, ia astea, bea şi mîncă cel puţin“ - şi părinţii au dispărut, lăsînd-o pe fată, mare cum era, cu faţa udă de plîns, neînstare să-şi mai strige măcar frica. Printr-un cuvînt suflat de o soră sau de unul dintre acei foşti bolnavi săraci, am aflat povestea că fata trebuia să aibă duminică nunta - era într-o joi cînd am văzut-o întîia oară alergînd pe coridoare, fusese internată luni fiindcă o muşcase un cîine cu vreo zece zile în urmă, cîinele fusese descoperit turbat, iar fata aceea, nefiind tratată imediat, în satul ei înapoiat nu era nici medic nici dispensar, intrase în cea mai neagră zodie şi nu mai avea nimic în faţă. Curînd, pe o targă, sub un cearceaf, trupul ei inert, a fost luat şi dus, cele mai ascunse şi mai rar folosite legi ale medicinei - mi s-a spus - i-au fost aplicate, pentru a scuti fata de suferinţă şi de monstruoşitatea turbării.

11 martie 1985

Haraşo

HARAŞO nu e numai titlul poemului lui Maiakovski în care se spune că revoluţia bolşevică merge bine în Rusia, ci şi ultima replică rostită în public de Konstantin Ustinovici Cer-

nenko, la 2 februarie 1985, cînd bătrînul secretar general al partidului a fost arătat de camerele de televiziune sovietice depunîndu-şi în urnă buletinul de vot pentru alegerile de deputaţi în Sovietul Suprem: lucrul se întîmpla într-o sală special amenajată în acest scop, fiindcă şeful Kremlinului, foarte grav bolnav, în imposibilitate de a se mai deplasa şi de a articula prea multe cuvinte, era o „inexistenţă“, o figuraţie filmată din cînd în cînd doar propagandistic, pentru a se sublinia că Rusia merge, totuşi. Spusese atunci, cînd îşi lăsase buletinul de vot să cadă în urnă, cu un glas cît mai apropiat de microfoane, *Haraşo* - şi imaginea televizată se încheia cu asta.

Ieri, 10 martie 1985, la orele 17,20, Cernenko a încetat din viaţă - dar abia azi Agenţia sovietică de ştiri Tass a anunţat vestea, la orele 14, iar Radio Bucureşti a difuzat ştirea abia la orele 16. Cu vreo 48 de ore înainte de eveniment, însă, în Occident se „simţise“ ceva în legătură cu apropiatul sfîrşit - două delegaţii parlamentare sovietice, una în Europa de Apus, alta în Statele Unite, îşi întrerupseseră brusc turneul, fără nici o explicaţie, fiind rechemate în ţară şi reveniseră la Moscova în chiar după-amiaza zilei de ieri. Secretul total, nu numai în jurul vieţii personale a oamenilor de la „vîrf“, dar chiar şi în jurul stării de muribund a unuia sau altuia din ei - cu atît mai mult în acest ultim caz - este folosit la modul extrem, pînă la mister, pentru a nu crea în interiorul ţării vreun răgaz de meditaţie asupra întrebării profunde privind viaţa şi moartea, şi asupra perisabilităţii netrebnicilor lucruri omeneşti - iar în străinătate să nu se afle cumva că lucrurile nu prea merg şi că ceva s-a oprit sau se rupe în Rusia. Formula maiakovskiană *Haraşo*, formulă preventivă de securitate, e folosită intern şi extern ca o pavază de ascundere a realităţilor precare - şi am auzit în Rusia, chiar la oamenii de rînd, expresia, folosită ca încurajare şi îmbărbătare, în legătură cu cele mai nenorocite întîmplări dintre naştere şi moarte. *Haraşo* - pentru că dacă ai spune altfel ai fi suspectat, probabil, că te ridici împotriva sorţii ce ţi-a fost dată, deci şi împotriva acelor care domină şi conduc destinele - ceea ce ar însemna o ofensă gravă adusă eternităţii declarate a comunismului şi a imperiului roşu.

(Continuare în pag. 14)

ELEGII LA SFÎRȘIT

(Urmare din pag. 13)

CERNENKO, în vîrstă de 74 de ani, a stat în fruntea Kremlinului numai 13 luni, perioadă de timp în care aparițiile sale rare în public au fost mai degrabă absurde demonstrații că el există, emfizemul său pulmonar, bolile sale cardiace, ciroza la ficat, date în vileag abia în buletinul medical de sfîrșit, împiedicîndu-l de la o activitate reală și continuă de om de stat... De altfel, observatorii versați ai fenomenelor de acest gen și-au îndreptat atenția, mai în tot timpul acestei perioade de 13 luni, mai mult spre culisele Kremlinului, privind lupta pentru putere și pentru ocuparea locului vacant de secretar general al partidului, decît spre Cernenko, căutîndu-se să se dezlege întrebarea: *Cine-i va urma lui Cernenko?* Puterea se dovedise în ultimul deceniu blocată la Kremlin de gerontocrații bolnavi și aproape imobili care, pe fragmente scurte de timp, își doreau să domnească pe rînd, moartea succesivă a celorlalți dîndu-i fiecăruia marea șansă să ajungă și el în vîrfurile piramidei, măcar cu ultima suflare, înainte de a-și urma tovarășii spre obștescul sfîrșit. *Harașo*. Unii, ca de pildă bătrînul Mareșal Ustinov, în vîrstă de 77 de ani, care era virtualul succesor al lui Cernenko, a sfîrșit "*înaintea mortului*", ca să cităm dureroasa expresie a unui ziarist italian. După dispariția lui Ustinov, supozițiile kremlinologilor se îndreptau spre persoana lui Andrei Gromiko, și el în jur de 75 de ani, ca principal bătrîn pretendent la postul suprem în stat și partid, după ce Konstantin Cernenko avea să părăsească lumea. Abia după Gromiko, erau citate ca probabile candidaturile "mai tinerilor" Gorbaciov și Romanov (un ziarist francez s-a grăbit să emită butada profetică: "Imperiul țarist s-a sfîrșit cu Romanov, Imperiul roșu se va sfîrși tot cu un Romanov"). Gorbaciov pătrundea în ultimul timp tot mai în față, pe măsură ce sfîrșitul lui Cernenko se apropia, - "tînărul" de 54 de ani făcuse chiar, prin luna ianuarie a acestui an, și un scurt turneu prin Europa, vizitase Marea Britanie, fusese primit de lorzi și de Doamna Thatcher, lăsase acolo, observatorilor domici de calcule politice mondiale, o bună impresie, însăși Doamna de fier l-ar fi găsit pe interlocutorul sovietic "inteligent și interesant", părerea generală înclinînd să creadă, în comparație cu figura taciturnă, posacă și pămîntie a lui Gromiko, precum că Gorbaciov ar fi "un om deschis, vivace, partener agreabil de dialog, sensibil la tratative, pătrunzător și articulat în analiza situației politice actuale a lumii".

Dar cum supozițiile optimiste emise și asupra lui Andropov în ajunul venirii acestuia la putere - "inteligent, om al reformelor, om cult,

englezit, posesor al unor gusturi occidentalizate" - s-au dovedit ulterioare mai mult idei complicate din mintea și dorințele comentatorilor, decît niște realități confirmabile, s-ar putea să fie riscate și zarurile aruncate pe miza numelui tînărului Gorbaciov, care, în fond, face și el parte din enormul și greoiul trup cu mai multe capete al conducerii colective de la Kremlin, unde sistemul de stagnare și umire în bloc nu permite prea multe mișcări ale unui cap în defavoarea celorlalți, fără ca acel cap cu pricină de răzvrătire să nu fie în pericol de a fi scos și abandonat de la trup și trimis să sfîrșească în anonim și tăcere totală, așa cum sfîrșise un Hrușciov, de pildă.

În ultimii trei ani și ceva, Uniunea Sovietică a cunoscut succesivă a trei conducători - Brejnev, Andropov, Cernenko - cel de al patrulea fiind acum, la propunerea "generoasă" a bătrînului Gromiko - deja votat și numit în unanimitate ca secretar general al partidului Mihail Gorbaciov, care a pornit în prima sa tinerețe spre "vîrf" de la mica profesie de tractorist de colhoz, așa cum Cernenko pornise, la rîndul său, de la aceea de argat la culaci. Ca și Andropov și Cernenko, deși mai tînăr decît ei, și Gorbaciov va conduce la Kremlin, în Biroul Politic, înconjurat de o majoritate de bătrîni în jur de 70 de ani fiecare, peste și probabil puțin sub această vîrstă - o situație care mărturisește mai mult certitudinea în punerea de frîne decît în responsabilitatea reciprocă de acțiune și mișcare. Oricum ar fi, Gorbaciov, ca și alții ca el, fie ei mai tineri sau mai bătrîni, aparțin aceleiași Rusii, care avînd printre primele funcții pe aceea de a reprimă înainte de a respecta ceva din emanciparea individului și societății, e de așteptat ca lucrurile să meargă și de aici încolo *Harașo*, cu nu prea mult altfel, adică, decît au mers, pînă cînd, îmbătrînind și Gorbaciov, ca și Romanov în continuare lui așteptare de a-i lua locul - se va vorbi iarăși de gerontocrați, de boli grave - și iar se va aștepta un om mai tînăr, pe care Europa și America să mizeze, în speranța de a găsi un partener real în mișcarea lumii.

Un circuit gerontocratic abscons care ține în confuzie și nesiguranță nu numai Rusia cea purtătoare de vechi suspiciuni slave față de mișcarea vie a lumii civilizate deschise și în schimbare continuă. Tot vorba lui Maiakovski:

Europa

cu pumnul

se-abate spre noi?

Înapoi!

Noi vom fi trăznet,

voi - scrum...

Deocamdată, ceea ce în mod sigur se va extinde după venirea tînărului Gorbaciov la Kremlin va fi valul de comentarii inteligente și de ipoteze-complexe ale kremlinologi-

lor, peste rest plutind o nesiguranță de cea mai tristă simplitate.

23 septembrie 1986

Cum se poate fugi peste graniță

NU PENTRU puțini, noțiunea de țară a fost obscură - și mintea a întîrziat s-o înțeleagă prea mult și s-o dezlege. Dar uimitor, această noțiune a început să se clarifice și să-i cutremure pe toți cînd nefericirile au luat proporții și au fost împinse spre paroxism.

Probabil că sociologii lumii și-au creat, după cel de-al doilea război mondial, în urma valurilor de emigrații și de depopulări nu numai din țările sărace de la natură, dar și din cele opresate la maximum din interior, o ramură specială a științei dramelor demografice, căutînd în aceste seisme explicații care, în secolul trecut, nu intrau în vederile comode ale observatorilor sociali.

Estul Europei, în această hartă a fugarilor care mai degrabă caută nu să-și schimbe destinul, ci să se desprindă total de el și să evadeze fără măcar să aibă previziunea și calculul unui viitor rezonabil, numai să scape de ceva care-i degradează la un fel ciudat de detenție sub cerul liber. Au fost vremi, mai ales pentru țările mici, cînd nefericirile venite din afară le depășeau pe cele din interior, făcîndu-i pe oameni să se concentreze asupra existenței lor în cadrul situației sociale date și să se "contureze", să se "înstrăineze" adică, în propriile granițe. Alienarea este acum inversă, apăsarea internă creează un asemenea dezechilibru al destinului, vecin cu disperarea ajungînd pînă la absurda hotărîre de a-ți repudia casa și propria familie, *descoperindu-ți uluitor țara* (de fapt sistemul care o domină) ca pe o nefericire fără ieșire. De aproape 40 de ani Estul plătește prețul cel mai scump printre țările lumii privind o astfel de alienare și părăsire continuă și mereu crescîndă a granițelor, pe care generațiile anterioare mijlocului secolului nostru nu se gîndiseră să le părăsească, neavînd, poate, nici măcar cunoștința exactă a acestor granițe și a punctelor prin care s-ar putea fugi și evada.

În România, "*înainte, se venea, nu se pleca*". Chiar sub otomani, în ciuda stării de război cvasi-permanente, în micile principate române exista o propulsie de populație străină spre Dunăre și Carpați, și din sudul balcanic, și din nordul și estul slav, și din vestul apropiat atît de eterogen ca nații în imperiul austro-ungar. Iar cînd România a intrat în zodia moderne, s-a ajuns la o creștere a numărului de nou veniți, adăugîndu-se la căutătorii de destin dinainte

știuți - chiar francezi, italieni și elvețieni, nemaivorbind de evrei, care se îndreptau încoace ca spre un Eldorado naiv, fertil pentru profituri repezi; înșiși turcii porneau și ei, nu mai gravitau în jurul fostului Istanbul imperial și, cine a cunoscut Dobrogea dinaintea celui de al doilea război mondial, cînd se apropia de o localitate vedea mai întîi sulita geamiei și mai apoi turla ortodoxă - trebuind să notăm aici că aceste geamii erau mai puțin rămășița vechiului imperiu cu cuceriri la Dunăre și Marea Neagră, cît implantări post-imperiale ale turcilor lăsați la vatră de o istorie care-i obosise și-i scîrbise de propria lor existență de profesioniști ai războaielor și ai încălcărilor de hotare.

Nimic mai calm, mai absent ca această lume turcă pensionată de istorie, care-și trăia zilele liniștite în această Românie pe care, paradoxal, românii și-o cunoșteau mai puțin în stările ei de fertilitate și de adăpost în fața prostiei istoriei. Armeni, ruteni, polonezi, hoholi, lipoveni, bulgari, sirbi, greci, albanezi, slovaci și cehi veniți și așezați aici nu cu flinta și hangerul, ci cu priceperea unui meșteșug sau negoț, cu acul, cu barosul, cu săpăliga, cu plugul, cu șurubelnița sau cu năvodul, și-au găsit aici anonimul social netulburat, propice unei existențe omenești de perpetuitate a unei stări materiale rezonabile și a unei securități și toleranțe ferite de încercări insolite și de traumatisme.

Cînd au început dramele Europei centrale, sub presiunea invaziei naziste, cînd au căzut, pe rînd, Cehoslovacia și Polonia, teritoriul salvării pentru cei mai nefericiți dintre cehi și polonezi a fost România - fie chiar numai ca o cale de tranzit - deși, la acele date, însăși România era un teatru de rupturi istorice, pierzînd din ea, bucată cu bucată, o parte din Transilvania, o parte din Dobrogea, Basarabia și Bucovina de nord. Trenurile care-i aduceau pe cehi și polonezi erau întîmpinate în gările românești de primari și prefecți, de reprezentanți ai Crucii Roșii, de preoți și școlari - un fel de balet trist de bună primire și solidaritate.

Reversul unor astfel de situații - *nimeni nu mai vine, mulți vor să plece* - a apărut an de an mai izbitor în ultimele patru decenii. Explicabil, într-un fel - imediat după cel de al doilea război mondial, cînd nesiguranța zilei de mîine, seceta, foamea, situația de țară invinsă și instaurarea unei formule necunoscute statale și sociale nu ofereau nici o idee exactă de ceea ce avea să urmeze - această fugă de propria țară a cunoscut incipiențe care nu păreau semnificative pentru ordinul nației și nici nu păreau să anunțe o dramă socială generală privind zguduirea internă. Pentru că, după "victoria revoluției comuniste" și după desăvîrșirea răs-

DE SECOL

turnărilor de clasă, cele mai grave și îngrijorătoare fenomene s-au arătat, și se arată a fi astăzi aceste zguduri interne de sfărîmăre, de fugă și evadare din matcă de proporții - de părăsire a țării, comparabilă numai cu fuga de pe navele în naufragiu.

Ceea ce este fundamental în noile fenomene sociale produse prin aceste desprinderi grave e că nu numai cei deposezați de privilegii fac acest gest suprem al desprinderii, ci elementele populațiilor de bază, țărani, meseriași, muncitorii, oamenii de carte, cei care constituie populația creatoare de lucruri și de spiritualitate și formează matca țării. Și această fugă nu se face ca o aventură, ca o nebunie molipsitoare sezonieră, ci cu riscul vieții și al frîngerii destinului, cu înfruntarea deschisă a pericolului morții. Înainte de a face primul pas al fugii, cel care-l face știe că un glonte îl poate lovi, la granița de trecere, în față sau în spate - după cum este surprins de rețeaua complicată grănicerească - în cel mai bun caz are conștiința pericolului de a fi prins viu și dus la o închisoare pe cîțiva ani pentru fapta săvîrșită.

În acest joc al disperării, s-a ajuns la inimaginabile feluri de a pregăti și desăvîrși fuga, cărora nici o minte dornică de fabulație nu le-ar putea închipui enormitatea și absurdul.

Un mecanic de tren a trecut granița spre sirbi cu locomotivă cu tot. Un altul și-a pregătit cu minuție fuga, luîndu-și un permis de pescuit pe apele de frontieră, repetîndu-și mental posibilitățile și contraposibilitățile de evadare, observînd punctele posibile de trecere și, cînd și-a terminat repetițiile și observațiile, și-a luat nevasta și cei doi copii, împreună cu undițele și barca pneumatică, s-a suit cu familia pe acea barcă, bărbatul a luat în brațe un copil, femeia pe altul - și au făcut vînt bărcii spre Serbia, sub somația puștilor grănicerești; soldații au ezitat să tragă în adulți de teamă că vor împușca mai întîi copiii. Și astfel fugarii au ajuns în Serbia.

Într-un sat de graniță se face într-o duminică o nuntă, convoiul mare de nuntași petrece chiuind, în mers, înaintea în frunte cu preotul și țircovnicul, joacă hora miresii, la marginea frontierei - ca să treacă pînă la urmă cu toții dincolo, într-o localitate sirbească și să nu mai vină înapoi. Un tînăr comandant de navă pe apele internaționale nu fuge ani de-a rîndul, deși vizitase mulțime de porturi la Mediterana și Atlantic, dar e exasperat la fiecare întoarcere în patrie, la Constanța, de umilitoarele controale "pînă la piele" ale polițiștilor navali, de suspiciunile continui, de teroarea sistematică asupra sa și asupra familiei sale. Cînd i se găsesc cîteva flecușețe asupra sa, cine știe, țigări, gumă de mestecat sau obiecte banale de îmbrăcăminte de proveniență străină și este retrogradat, luîndu-i-se dreptul de a mai na-

viga pe ape internaționale, obligat fiind să circule numai pe ape teritoriale, pe o cursă Constanța-Galați, se hotărăște să fugă cu nava, luîndu-și pe punte alți doi companioni: un vechi marinar și pe directorul teatrului din Constanța, virînd nava de pe ruta Galați spre direcția Istanbul. Fugarii sint prinși, nava întoarsă la Constanța, împričinații arestați și condamnați: directorul de teatru și vechiul marinar la vreo douăzeci de ani de temniță grea iar tînărul comandant de navă la pedeapsă capitală, comutată apoi în ani lungi de detenție.

Mii de oameni care și-au ratat fuga, nu numai tineri dar și de vîrstă medie, chiar și bătrîni, au cunoscut în locul drumului spre altă lume, revenirea într-o închisoare mai conturată decît aceea sofisticată a așa-zisului cetățean liber cu profesie și buletin de identitate. Alte mii continuă jocul fugii, alții doar îl plămuesc iar alții zilnic se gîndesc la el, fiecare avînd în vedere și unealta cu care ar putea să evadeze: undița, nava, avionul utilitar (cu care a fugit acum cîteva zile în Grecia un pilot care împrăstia îngrășăminte chimice peste Bărăgan), locomotiva, mireasa cu nuntașii ei, cu preot și cu biserică cu tot.

15 octombrie 1986

Clopotul din Islanda

PĂSTREZI de obicei dintr-o carte o imagine unică sau pe care o socotești unică. Harold Laxness a tipărit în 1943 capodopera sa, romanul *Clopotul din Islanda*, care, dacă îmi amintesc bine, a și constituit motivul principal pentru acordarea Premiului Nobel în 1955, premiu la aflarea căruia, parlamentul islandez s-a întrunit de urgență să voteze o lege prin care autorului, premiat cu cea mai înaltă distincție literară a lumii să nu-i fie reținut nici un ban. Norocosul islandez a făcut înconjurul lumii cu cartea sa, aducînd înainte de lectură ultimului cititor în fața ochilor mai întîi harta cu acea mică insulă izolată care a fost capabilă să nască un om devenit într-o toamnă primul din lume prin hotărîrea juriului de la Stockholm. În aburul și ceața cărții, care plutesc mai ales în paginile de început, creînd atmosfera primelor încheșări de existențe omenești de pe insula rece, memoria reține în primul rînd imaginea extraordinară a unei femei-matcă, care calcă cu tălpi grele pustiul aceluia pămînt și care, întîlnind în călătoria ei de capăt de lume un bărbat, se face că se împiedică și cade pe spate la pămînt, strigîndu-i omului întîlnit chemarea: "*Profită de căzătură*". O imagine de început de lume, de slăbiciune dar și de forță omenească, de normalitate și de fantastic al bucuriei încercate de primitivism și rafinament.

CUM de s-a ales *Reykjavik*-ul pentru întîlnirea din 11 și 12 octombrie dintre cei doi lideri ai supraputerilor, Reagan și Gorbaciov, e mai puțin o întrebare. În definitiv, de ce nu s-ar încerca și un punct rece extrem, după ce aproape o jumătate de secol toate punctele de climă moderată sau caldă încercate, unde au avut loc întrevederi între marile puteri, n-au dus la nici un rezultat limpede. Bineînțeles, o insulă îndepărtată, rece și izolată, putea fi socotită, în primul rînd de ruși, mai potrivită și mai ferită de forfoteala mass-mediilor, de indiscrețiile culiselor și de nedreptăți rătăcitori de prin mai toate țările, gata să ajungă la pragul acestor întrevederi și să protesteze într-un fel sau altul. Și apoi, o insulă desprinsă de continent, la care se ajunge cu greu și e mai aproape de cosmos decît de planeta războaielor poate căpăta și o valoare simbolică pentru o întîlnire de la care întreaga lume aștepta ceva nemaîntîmplat, care să curme jocul cu moartea ce s-a întins prea mult, de la sfîrșitul celei de a doua conflagrații mondiale pînă spre ultimii ani ai secolului XX. Mi-a venit în minte imaginea acelei femei-matcă, la prima știre care anunța întîlnirea de la Reykjavik a celor doi giganti ai forței și mi-am pus amara întrebare, deloc frivolă, dacă acești amanți declarați ai păcii, înarmați pînă-n dinți, nu numai convențional ci și nuclear, vor profita de căzătură, de acea așteptare de unde începe bucuria unor noi începuturi.

Două zile de întîlniri și discuții cu crosul de dialog în perioade mari de ceasuri, mai lungi decît acelea necesare trecerii maratonistilor, au adus brusc, duminică seara, după acele întrevederi cu ușile închise, vestea de trăznet că cei doi calaveri în zale ai lumii contemporane n-au profitat de moment, pierzînd "șansa istorică", cum au spus în cor comentatorii și diplomații de toată mîna de pe margine. Cît privește lumea nespecializată și nepricepută în comedia sofisticată a războiului ascuns contemporan, ea a sintetizat rezultatul prin oftatul unui singur cuvînt: *eșec*.

Se ajunsese - dacă ne-am lua după declarațiile celor doi actori ai istoriei contemporane - la avansate înțelegeri în privința reducerii armamentului nuclear - rachete cu rază medie de acțiune și cu rază scurtă de acțiune, amplasate în Europa, Asia și America - dar că totul a rămas pe masă, pentru că Gorbaciov și-a condiționat aplicarea reducerii pericolului nuclear de încetarea "inițiativei

Urmuz, Rebrenu, Eugène Ionesco
văzuți de Ștefan Bănuțescu

de apărare strategică" a sistemului cosmic anti-rachetă american - și fiindcă Reagan a refuzat condiția, spunînd că "totul poate fi negociat, în afară de libertatea și viitorul Americii". Mai mult decît orice eșec, *Clopotul din Islanda* a bătut zilele trecute mai rece și mai lipsit de bucuria unui nou început, ca niciodată.

Poezia nu a lipsit. Au rămas în urma întrevederii doar "versurile" sacadate ale celor 50 de pelerini care, în răstimpul celor două zile de întîlnire, au recitat pe treptele hotelului ce adăpostea delegația sovietică, numele a vreo 11 mii de evrei ce nu pot emigra din Rusia în țări mai libere.

N.B.: Cele patru piese, publicate în paginile de față, fac parte din capitolul *Călărețul de argint*, cu care se deschide cartea *Elegii la sfîrșit de secol*. Cartea este contractată la Editura AII - Director Mihai Penescu. La aceeași Editură va apărea anul acesta volumul *Un regat imaginar*, care cuprinde cvasi-totalitatea nuvelor și povestirilor autorului - o ediție îngrijită de prozatorul Răzvan Petrescu.

CRONICA DRAMATICĂ

de Marina
Constantinescu

Ce se vede prin lunetă

PRIN luneta regizorului Gelu Colceag se văd obsesiile lui Cehov și cițiva extraordinari actori: Irina Mazanitis, Florin Zamfirescu, Gelu Nițu, Mircea Constantinescu, Ionel Mihăilescu, Șerban Ionescu, Valeria Sitaru, Crina Mureșan. Cu alte cuvinte, întreaga distribuție a spectacolului *Don Juan à la russe* de la Teatrul Odeon, o adaptare de Gelu Colceag după *Piesa fără titlu* (Platonov) de A.P. Cehov (în traducerea lui Leonida Teodorescu). Spectatorul asistă timp de trei ore, fără să se plictisească, fără să obosească, la un recital de actorie. La o performanță interpretativă care dă o stare de bine oricărui spectator, oricărui iubitor de teatru. Aproape fiecare personaj are o cheie în care este construit, o lupă prin care a fost studiat și mărit ca individualitate. Și, în același timp, aproape fiecare personaj este legat de celelalte, este dependent de relația cu un altul, cu alții sau cu grupul. Personajul depinde de sine și de ceilalți, în egală măsură. Pentru că așa este în viață și așa trebuie să fie pe scenă. Nimeni nu declamă de dragul declamației sau furind cu ochiul la sală. Actorii sînt în lumea lui Cehov și reușesc să-i ducă acolo și pe spectatori. Asta nu se întâmplă oricum, ci, prin seducție. Jocul în sine nu este un scop, ci un mijloc de seducție.

Cum altfel poți numi ce face Irina Mazanitis în Ana Petrovna? Un vulcan de stări, o inepuizabilă forță de a le schimba: cînd placidă, cînd eruptivă; cînd fiară, cînd scorpie imblinzită; cînd vulnerabilă, cînd rece, stăpînă pe situație; cînd generală, cînd femeie, femeie, femeie. Senzuală, fermecătoare, capabilă să întretină focul unei pasiuni îndelungate (Osip), al unei pasiuni bine temperate (Glagoliev), dar să nu-l prindă în mrejele ei pe Platonov, singurul pe care-l vrea. Asupra căruia își revărsă zi și noapte farmecele, neîncetat, în toate tonurile și tonalitățile: șoptindu-i sau vorbindu-i răspicat, învăluindu-l și surprinzindu-l mereu din altă poziție de atac. Ironică cu Glagoliev, cinică și batjocoritoare cu Osip, miere sălbatică,

redută gata cucerită pentru Platonov. Pe Osip îl sfichiuieste cu biciul ei de generală, de stăpînă, îl arde cu puținele vorbe pe care i le adresează, îl înjunghie cu puținele priviri pe care i le aruncă. Cu Glagoliev poartă discuții banal-savante, plictisită oricum înainte de a le începe, dar trudită politicoasă, *comme il faut*. Provocatoare este doar cu Platonov. Frică și zînd chiar ridicolul. Dar femeie! Și mai puțin mamă. Sub mina ei de fier, Voinitev nu poate fi decît un complexat, un dependent, un soț care-și face și-și rezolvă căsnicia la indicațiile și soluțiile mamei. Irina Mazanitis face ce vrea cu vocea ei, cu gesturile ei, cu privirea ei. Este, în Ana Petrovna, fiecare dintre fațetele enumerate și toate laolaltă. Și asta cu voluptate, cu rafinament, cu stofa unei mari actrițe. Folosită mai rar în ultimul timp, cu Ana Petrovna, Irina Mazanitis revine în forță și amețitor, dovedind în acest spectacol că este proaspătă și inepuizabilă.

Omniprezent, martor al scenelor cheie, în chipurile, somnul de după-amiază, absorbit pur și simplu de "tronul" generală, nobil galant și elegant jucîndu-și studiat masca de bătrîn ramolit, Florin Zamfirescu - un Glagoliev pînă în virful unghiilor, nu o cucerește pe Ana Petrovna, dar își cucerește publicul. Un alt registru, un rol impecabil atacat cu alte resurse, complex și inteligent. Glagoliev este un fel de Agamiță Dandanache. (Gaga și ușor de dus cu zahărelul). Pare că trăiește în sfere înalte și că privește cu superioritate și plictis la zămăiala cotidiană. În realitate, vede tot și știe tot. Îi spionează pe toți, la fel cum își ține socoteala gologanilor împrumutați beivului doctor Triletki, un spion și el, care ascultă, ca și Polonius, ascuns de după perdea, taina Sofiei Egorovna și a lui Platonov. Nici beat, nici treaz, aburit mereu de propriile miresme bahice, Triletki în interpretarea lui Mircea Constantinescu este cinicul care bravează, care nu pare interesat cu adevărat de nimic, care își ascunde complexele și ratările în băutură, un rezonator al lipsei gene-

rale de activitate, bufonul care, smintit fiind, are voie să spună adevărul, paiața care se scâlambaie. Un ochi îi ride, altul îi plînge. Este greierele din fabula cu pricina. Cîntă la violoncel, nu la gitară, toată ziua. La nevoie, se împrumută furnicuței Glagoliev. Lipsit de personalitate, mimîndu-și bărbăția, laș și fără putere, Voinitev - Ionel Mihăilescu se ascunde în fustele protectoare ale mamei sau, mai sigur în dulapul plin de haine, ca să nu dea piept cu realitatea. Un amestec de slăbiciune, de norme, de bune maniere - duse pînă la ridicol și hilar, Ionel Mihăilescu dă personajului său tensiune, tensiune crescîndă pe care o rezolvă în final; printr-un gag à la Chaplin sau Stan. Visceral, omul simțurilor clocotitoare, necioplitul și grotescul Osip, impecabil făcut de Gelu Nițu, aduce pata de culoare, sarea și piperul iubirilor rusești, a umbrelor sufletului, tulbură apele lacului liniștit. Valurile cele mari le face însă Platonov, cuceritorul disputat, cel care, prin slăbiciunile sale, scoate la iveală un întreg lanț de slăbiciuni omenești. Ca Puck în *Visul unei nopți de vară*, și Platonov, tot într-o noapte de vară feerică și fantastică, revărsă ludicul și eroticul, incurcînd legături gata stabilite. Legături, de data asta primejdioase, care transformă viața liniștită a unui loc în care nu se întâmplă nimic, făcînd slalom prin comedia de situație și de limbaj, într-o tragedie. Tragedia lui și, doar drama celorlalți. Un vis de vară, visul seducătorului, face un salt brusc într-un coșmar. Un loc apatic, cuprins de toropeală, înțepenit parcă în monotonie și banalități, se aprinde odată cu sosirea lui Platonov. Nu m-am gîndit la Șerban Ionescu pentru acest rol. Convinge însă și susține, prin demonstrația lui eliberată de facil și manierism, alegerea regizorului. Încărcat de iubire și victimă ei, iresponsabil și scrîntit, în final, într-o responsabilitate față de soție și copil,

Mircea Constantinescu, Irina Mazanitis și Crina Mureșan în *Don Juan à la russe*. Teatrul Odeon. Regia: Gelu Colceag

Foto: Mihai Micleanu

Platonov este o apariție ciudată: ticlitor de farse și jucător pe o carte, iubirea, regizor și actor, Platonov interpretează ultimul rol al Don Juan-ului din el. Îl însoțește, orbeste, cuminte, prea umilă și înțelegătoare soția tinăra și inocentă, Sașa - cu Crina Mureșan (*Antigona* din spectacolul lui Tocilescu de la Bulandra) într-o teribilă ascensiune. Glacială și departe de o căsnicie conjugală, pătimașă și incandescentă ca amantă, victimă și călău, Sofia Egorovna cu Valeria Sitaru, îi dă lovitură de grație lui Platonov. Este prima oară cînd Don Juan se îndrăgostește din nou de o femeie pe care a mai iubit-o. Fatal.

Uitîndu-se pe rînd prin lunetă în actul I, își citesc personajele din spectacolul lui Colceag destinul? Nu știm ce văd ele exact. Noi am văzut o montare care investește enorm în actor, chiar dacă lineară, pe alocuri, ca regie. Momente însă lucrate cu migală, cu atmosfera rusească din această piesă de tinerete a lui Cehov dar și din acelea care vor fi majore, cu o scenografie discretă, de bun gust, realizată de Ștefania Cenean și Ștefan Caragiu, cu aplecare pentru detaliul deloc întîmplător, pentru costumul ca etichetă a personajului (mai puțin costumul de vinătoare al Anei Petrovna), costum gîndit și cromatic sugestiv - în tonuri deschise la început care se închid pînă la negru în final, cu scena petrecerii nocturne realizată ca un estompat carnaval venețian (nu lipsesc nici măștile Veneției, nici luminile felinarelor). Concentrînd atenția doar asupra acestor personaje din *Piesa fără titlu* a lui Cehov, regizorul Gelu Colceag le dă o extraordinară savoare iar ele și-o întorc asupra spectacolului.

CRONICA PLASTICĂ

de Pavel
Șușară

EXPOZIȚIA internațională de pictură numită, destul de mobilizator, *Rezultate concrete* s-a născut în Bavaria, la Beratzhausen, a fost itinerată prin mai multe țări europene și este găzduită acum, grație pictorului Ștefan Sevastre, la Muzeul Național de Artă. Alături de cei doisprezece artiști inițiali mai expun, de această dată, încă doisprezece artiști români, iar rezultatul astfel obținut se numește, pur și simplu, *Artă concretă*. Privitorul nepervenit, care acordă afișului un oarecare credit și, incapabil de foraje etimologice, încearcă să valorifice sensurile acceptate ale cuvintelor, va avea o surpriză greu de explicat în primul moment: ceea ce i se promitea narativ drept concretețea însăși, i se înfățișează vizual ca maximă abstracțiune. O geometrie nestăpînită, de la elementele ei generative, cum ar fi punctul sau linia, pînă la dialogul formelor constituite și la sintezele cromatice, animă întregul spațiu al expoziției și creează cel mai aseptice dintre spectacolele imaginate. Odată trecut primul șoc, lucrurile încep să se limpezească și paradoxul își pierde treptat din agresivitate. Prevăzînd o asemenea reacție, profesorul și esteticianul Titus Mocanu, unul dintre teoreticienii și analiștii acestui gen de artă, explică în catalogul expoziției accepțiunea termenului *concret* prin sensul original al cuvîntului latinesc *concretum* care desemna "agregare exactă a mai multor elemente", înainte de a semnifica "obiect real, palpabil", așa cum îl înțelegem noi astăzi. Artă concretă este, așadar, o alcătuire severă, o structurare în care prevalență este ordinea rațională și nu tentația afectivă

sau orice altă formă de exteriorizare emoțională. La o analiză mai atentă, lipsită de orice prejudecată născută din experiențe directe sau livresci, lucrurile se limpezesc, însă, chiar în absența acestor utile argumente de ordin filologic. Pentru că, în pofida oricărei percepții comune, cu adevărat concretă este doar geometria, forma care se exprimă exclusiv pe sine, fără convenții asumate și comentarii exterioare. Spre deosebire de imaginea figurativă care este întotdeauna dedusă și care supune modelul unui proces de abstracțizare prin translarea lui în iluzie, geometria este modelul însuși, între imagine și forma reprezentată instaurîndu-se o absolută identificare. Acum pot fi limpezite fără dificultate uimirile lui Mondrian în fața unor confrăți academiciști, cărora le mărturisește că pictura lor este prea abstractă pentru puterea sa de înțelegere. În acest sens, arta născută din contemplația geometriei în nenumăratele ei manifestări, adică *arta concretă*, este în aceeași măsură o artă arhetipală, puternic legată de reflexele omului primordial. Istoricitată, ea s-ar putea asocia, prin austeritate, rigoare și eficiență a informației vizuale, unei morale și unei filosofii protestante, dar împinsă pînă în zoni umanității, în protoistoria ei mistică, ea este o manifestare a spiritului agrarian, un reflex al coabitării organice cu geometria plană a pămîntului reprezentat la scara conștiinței individuale. Spre deosebire de formele mișcătoare, colorate afectiv și puternic susținute de o imaginație care-și schimbă reperele permanente, în funcție de continua deplasare într-un spațiu nedefinit, tributare unei mentalități pastorale a cărei ipostază abso-

Arta lui Cain

lută este vulnerabilul Abel, arta concretă este arta lui Cain. Directă, fără concesii și fără transcendență. Jertfită, miresmele sale nu au cum să urce către ceruri pentru simplul motiv că ea nu se încurcă în supoziții și nu-și acordă șansa nici unei iluzii. Sigur pe sine și pe universalitatea enunțurilor și a propozițiilor sale, arta concretă restaurează și chiar absolutizează autonomia gestului creator. Ambiguitățile, atît de frecvente în limbajul artistic obișnuit, sînt suprimate aici fără nici un regret, dar și fără nici o speranță. Din medium, din liant umil sau orgolios al mundanului cu transcendență, artistul se transformă într-un pragmatic inginer cadastral ce nu se lasă contaminat de energii care-l depășesc și îi întunecă acuratețea privirii. Și din acest punct de vedere expoziția este o adevărată demonstrație de rigoare și de zel profesional. Specialiști ai parcelării și indiscutabili maeștri ai asolamentului fac aproape tot ce se poate spre a-și întreține întreagă opțiunea geometrică. De la pinza în formă de hexagon, la pătratul așezat pe colț și pînă la dreptunghiul ce devine bandă, ca să nu mai amintim formele și pozițiile convenționale, totul este gîndit cu grijă pentru a se introduce în ecuația imaginii și determinarea fizică a suprafeței. Compoziția propriu-zisă reprezintă, oarecum, o consecință. Geometria inițială a pinzei este supusă unui interminabil joc analitic, de combinații aleatorii și de cadente serialiste, în care sînt convocate mai toate formele primare și derivatele lor legitime. Pe fonduri în general negre sau gri, perfect neutre și ușor exasperante - în ultimă instanță, o ipostază geometrică a neantului -, înfloresc

orbitor tonurile crude ale cîte unui roșu, galben citrin sau albastru. Cursul introductiv în limbajul plastic ar fi tentat să ne avertizeze că ne găsim la lecția despre contraste - de cantitate, de complementaritate ș.a.m.d. -, la cea despre compoziție și culoare ori chiar la aceea despre linia statică, linia activă și linia dinamică, dar gravitatea formulărilor, absența oricărui relativism și desăvîrșita lipsă de umor ne alimentează prompt puterea de a nu ceda în fața ispitelor credulității. Însă această rezistență hotărîtă nu împiedică, finalmente, un alt șir de observații. Deși își refuză orice exterioritate și face o implicită apologie a impersonalității, una dintre cele mai grave slăbiciuni ale acestei geometrii cromatice este faptul că își inventează propriile sale exteriorități. Și cea mai evidentă dintre ele este goana după efect. Tonurile puternic saturate care țînesc realmente din bezna fundalului, exploatarea ostentativă a complementarității și o deliberată hărțuială optică nu sînt doar nevinovate forme de exprimare. Ele constituie, mai degrabă, tehnici abile de manipulare a privirii prin exploatarea unor mecanisme ale psihologiei percepției. Relațiile centru/fundal, mare/mic, greu/ușor etc. sînt inventariate aici cu aceeași acuratețe ca și în manualul de psihologie pentru începători, dar pe un ton apodictic și fără a lăsa nici o șansă ideii de complicitate cu privitorul. Acest tropism al efectului este dublat și de un sindrom al excesului de rafinament. Între delicatețea liniei ce împarte bezna în două halci și sonoritățile eterice ale unui gri îndelung cumpănit, se naște o atmosferă apăsătoare de farmacie și pindește cu multă hotărîre fiara calofiliei. Sub aparența caligrafului anonim și a geometriului impersonal care, în ordine morală, ar putea fi numită discreție și modestie se ascunde, în fapt, un mare orgoliu de creator: acela de a lua lumea de la zero. Chiar de la imperativul "să fie lumină".

A fost odată... Underground

CINEFILI, nu ratați! În luna mai, la sala *Elvire Popesco* a Institutului Francez din București puteți vedea două capodopere ale sfârșitului de secol pe Planeta Cinema: *Underground*, de Emir Kusturica (Palme d'Or, Cannes '95) și *Spărgind valurile*, de Lars von Trier (Marele Premiu al Juriului, Cannes '96).

Cu ocazia lansării bucureștene a lui *Underground*, le oferim cititorilor noștri câteva fragmente din *Amintirile de bord* ale lui Kusturica apărute în volumul "A fost odată... *Underground*" (de Emir Kusturica și Serge Grünberg, 1995, Ed. *Cahiers du cinéma*).

(...) Descoperisem mai de mult piesa după care este adaptat *Underground*. Dušan Kovacevic, un mare autor dramatic iugoslav preocupat de modul în care istoria influențează individul, m-a ajutat. I-am propus să colaboreze cu mine în momentul când au început bombardamentele la Sarajevo; știam piesa (nu era preferata mea) găsind în ea un teren fantastic, propice dezvoltării ideii că "cea mai bună parte a comunismului au fost erorile sale". Iar comunismul iugoslav a avut din plin. Faptul că cineva obliga oamenii să trăiască într-un subsol (adăpost) a declanșat în mine ceva, dorința de a realiza un fel de epopee despre Iugoslavia. Știu din experiență că este imposibil să vorbești direct în film de un război care a izbucnit. Eu m-am concentrat asupra cauzelor conflictului (...) Dacă vrei să descrii publicului realitatea trebuie stabilite convenții pe care să le accepte. Este un proces de care se țin cont, chiar dacă este supraevaluat. Datorită televiziunii oamenii s-au obișnuit să creadă posibil orice are o logică. Filmul meu nu este doar o epopee despre Iugoslavia, este un film despre ce se întâmplă acum. Ne aflăm într-o subterană, fără să știm, să ne dăm seama. Cred că sistemul de informare determină optzeci la sută din ce se petrece pe planetă... Nu mi dădeam seama de importanța viitoru-

lui film. În stadiul proiectului sunt naiv, chiar infantil, îmi închipui filmul terminat, cred că va fi ușor de realizat, că orice este posibil, subestimez munca și eforturile necesare împlinirii. (...)

Cei de la *Ciby 2000* au citit scenariul scris împreună cu Dušan Kovacevic, le-a plăcut. (...) Pentru un regizor, o producție importantă ca *Underground* este o armă cu două tăișuri, poate fi mortală. Nu mă consider un nou Fellini, cred însă că sunt continuatorul unei anumite tradiții a cinematografului european de autor. Sunt totodată și destul de pesimist gândindu-mă la posibilitatea realizării unor asemenea filme, la sfârșitul secolului XX, datorită situației economice. (...) Un producător - chiar genial - nu poate avea viziunea mea asupra filmului. (...) Știu din instinct că orice este posibil dacă găsesc convențiile adecvate. Spre exemplu, scena căsătoriei este constituită din mai multe intrigi paralele. Am avut nevoie de un an pentru a zămisli această scenă și pentru a o filma. Sunt ca un copil, nu-mi dau seama dacă voi avea destul talent să realizez, să fie credibilă. La fel și montajul; este total empiric. Am impresia că sunt capabil să rezolv tot, asemenea unui magician. (...)

Îmi îndrum actorii înfățișându-le martirajul meu. Eu însumi merg până la capăt, până la extenuarea totală. Mă simt

Emir Kusturica și actorii lui, în timp ce filmau *Underground*

tot timpul în pericol! Văzând cât suferă idiotul de regizor, actorii sunt forțați, dacă sunt cât de cât omenoși, să joace foarte bine. Le fac proiecții cu ce au lucrat fără sunet ca să nu fie prea mulțumiți de ei. Trebuie să lupt împotriva vanității actorilor. (...) Scriam în jurnal (...): *Dintre toate formele de sinucidere am ales-o pe cea mai lungă și cea mai dureroasă! Asta este pentru mine definiția filmărilor, cu frică, în permanentă stare depresivă, existând totuși o lumină. Trag nădejdea că o înfuma parte a energiei mele se va transforma în lumină.* A face un film este un sindrom sinucigaș. Când ai de rezolvat - ca în *Underground* - sute de probleme, în același timp, nu este grav. Dacă nu ai decât una, lucrurile se complică. Nu sunt atât de organizat ca să fiu dictator. (...) Dacă oamenii văd că îi mint, că nu sunt sincer, mă lasă să crăp; dacă văd că îmi pun pielea la bătaie ca să obțin ce vreau, au un oarecare respect. Trebuie să fiu nebun. Sunt bolnav, deprimat... știu însă că farmecul este mult mai important ca inteligența. De ce fac filme? Din același motiv pentru care Gabriel Garcia Marquez scrie cărți, pentru că vreau să fiu iubit.

Nu sunt atât de inteligent ca, asemenea eroului meu Marko, să manipulez oamenii. (...) Eu sper întotdeauna că voi

reuși, fiindu-mi mereu frică să nu ratez. Nu am nici măcar țară, acum trăiesc în Franța, poate și pentru că aici se crede încă în cinematograful (...)

Underground este cel mai important film al meu, nu numai datorită calitatilor sale ci și lipsurilor pe care le implică. Am investit în el mult sentiment, nostalgie... poate nu este cel mai bun film al meu, este însă cel mai important, cel mai împlinit ca formă. Faptul că am trăit într-o țară care nu mai există este pentru mine o pierdere ireparabilă. Mărturisesc că *Underground* nu este un film nostalgic, este, mai curând, un necrolog. Doar eu sunt nostalgic. Acum doresc să realizez un film mic, cu buget restrâns. Doresc să fac un alt fel de film; pur și simplu pentru a dovedi că pot să evadesc din baroc, din marile mașinării, că pot reveni la genul de filme pe care le-am realizat înainte. Am lucrat poate prea mult cu o mare echipă; îi ador pe toți componenții ei, sunt plini de talent, acum nu mai pot. Am nevoie de infuzie de sânge nou. Aș putea să mă înnoiesc, cu o altă echipă. Viitorul meu film va fi un nou capitol din viața mea.

Traducere și adaptare
Andriana Fianu

MUZICĂ

SĂRBĂTORILE Paștilor au trezit în instituțiile muzicale dorința de a ilustra printr-un eveniment adecvat stagiunea destul de ternă din acest an. Începutul l-a făcut Academia de muzică printr-un gest de mare curaj, programând Johannes-Passion de Bach cu forțe proprii, o piatră de încercare chiar și pentru un ansamblu experimentat, cu atât mai mult pentru acești tineri studioși. Și reușita a fost de partea lor; prin stăruința dirijorului Dorel Pașcu-Rădulescu la pupitrul Orchestrei "Concerto", a conducătorilor corului "Gloria Cantus", Mihai Diaconescu și Gabriel Popescu, a tuturor interpreților a fost un binemeritat succes și o atmosferă entuziastă.

Se poate discuta concepția interpretativă, tributară unei viziuni romantice transmise la noi prin filiera școlii germane din prima jumătate a secolului. Ultimele cercetări și experimente aduc puncte de vedere noi, în ideea de autenticitate a modului de a se cânta muzică barocă, încercând să regăsească ceea ce pagina scrisă nu poate cuprinde. Oricum, s-ar fi simțit nevoia unui spor de dinamism; principalul personaj, cărui îi revin pagini unice, este corul; "Gloria Cantus" a fost un interpret expresiv, cu sonorități bine etajate, mai ales în momentele lirice. Dintre soliști, cel mai apropiat de stilul oratorial a fost tenorul Octavian Dobrotă - Evangelistul - rol co-pleșitor prin întindere și substanțialitate. Cu o dicție impecabilă și o bună fonetică în limba germană (ambele calități rare printre cântăreții noștri) el a dat o probă de muzicalitate și cultură chiar dacă mai are de rezolvat unele probleme tehnice. Un timbru deosebit și linie a demonstrat altista Aura Twarowska; cele trei arii de bas au fost împărțite între Vincențiu Țăranu voce rotundă condusă cu grijă și Cristian Coandă limitat la o citire aspră a textului. Ileana Tonca nu a părut într-o formă bună, iar Gabriel Căte s-a luptat din greu, mai ales în aria "Ach, mein Sinn" - cu una dintre cele mai neîndurătoare pagini scrise pentru tenori.

Concerte pascale

Tot un eveniment a fost și concertul Filarmonicii "George Enescu" care a oferit publicului o lucrare monumentală, necintată de decenii, oratoriul "Paradisul și Peri" de Robert Schumann. Partitura, chiar dacă are unele lungimi, este încărcată de acea poezie dureroasă, tipic schumanniană și are o putere emoțională care vine din inepuizabila sa vină melodică, din darul de a sugera o lume onirică. Dirijorul american Leon Botstein a condus un aparat impunător cu mină sigură, atent mai ales la efecte și contraste, a energizat discursul, uneori în dauna poeticului. Corul pregătit de Ion Iosif Pruner s-a achi-tat bine de o misiune dificilă iar din echipa de soliști Bianca Manoleanu a strălucit: prin puritatea sunetului, sensibilitatea plutitoare a cîntului ea a creat magia fără care această muzică moare. A fost secondată cu multă inteligență muzicală de Marius Brenciu (deși mai are de rezolvat unele probleme în acut); Victor Gomoiu și Olga Csorvasi au oferit depline satisfacții iar George Pănescu a fost în nota sa obișnuită.

Tot pentru a ne împărtăși din capodoperele muzicii sacre, Canalul România Muzical și Redacția muzicală au gândit două concerte ce au acoperit domenii foarte diferite. Primul, cu Recviemul de Verdi (realizator Rodica Sava) a apelat la un cvartet de soliști reputați - Mariana Colpoș, Gabriela Drăgușin, Ionel Voineag, Szabo Balint - și Formațiile muzicale Radio - Orchestra Națională și Corul - precum și la un dirijor deprins cu opera, Alexandru Samoilă. Dar, se pare că nu totdeauna este de ajuns: ca și în celelalte cazuri amintite mai sus, cvartetul vocal nu a fost omogenizat destul (nu stilistic, căci toți sînt excelenți verdieni) ci în sensul obținerii unei coeziuni de ansamblu. Căci Orchestra și Corul (pregătit de Aurel Grigoraș) au răspuns cu convingere solicitărilor. În jurul capodoperei verdienne se duc de un secol discuții dacă aparține bisericii sau teatrului. Pentru Alexandru Samoilă, temperament dinamic, terestru, opțiunea față de ultima interpretare se impunea de la sine: teatralitate, contraste dramatice, efecte.

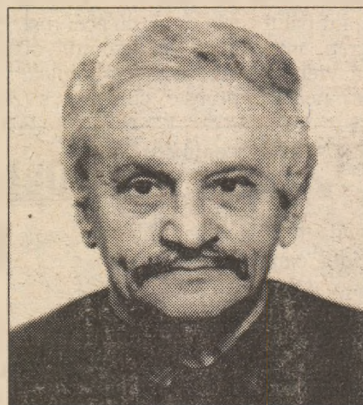
Dar supralicitarea acestei laturi a făcut să dispară spiritualitatea și orice s-ar spune, nu retorica agresivă este trăsătura esențială a unei rugi funebre.

Cel de al doilea concert (realizator Veronica Zbarcea) ne-a purtat în zone muzicale de un interes cu totul deosebit: formația "Collegio Stravagante" ne-a propus ceea ce se consideră azi a fi un adevăr despre universul sonor al muzicii baroce. Violonistul Mihail Ghiga secondat de Maria Boilă - vioară, Ionuț Voinea - cello, Manuela Nedelea - spinetă și Maria Antonia Someșan - clavecin, legați printr-un punct de vedere estetic comun (cu excepția violoncelului în ciclul "Calendarul muzical" de Gr.J. Werner (sec. 18) au surprins farmecul paisagisticii sonore, atât de apreciate în acele timpuri. Excelenta inițiativă a lui Mihail Ghiga, care umple un gol important în viața muzicală bucureșteană, trebuie neapărat continuată, cu condiția stabilizării unei echipe unitare și - ca un pas următor - a dobîndirii instrumentelor specifice.

Un moment de mare bucurie muzicală a constituit-o prezența grupului psaltic "Stavropoleos" condus de Gabriel Constantin Oprea cu o selecție de "Cîntări la Învierea Domnului", muzică ce nu are numai menirea cultică ce i-o cunoaștem ci și rafinate virtuți estetice. Am asistat la o interpretare care observă cu finețe echilibrul dintre caracterul introvertit al muzicii și cel demonstrativ impus de scenă (de aici unele adaptări care pot fi discutate). Formația are toate datele pentru a face cunoscute, într-o înfățișare artistică demnă, aceste muzici de mare noblete.

Elena Zottoviceanu

P.S.: Dintr-o omisiune ce mi se datorează întru totul, nu au fost menționați în știrea despre Premiile pe anul 1996 ale Uniunii Criticilor Muzicali "Mihail Jora" cei ce au sprijinit această manifestare: Președinția României, Uniunea Armenilor, Firmele Alpha-Sound, Agrotading și Winex precum și D-nii Deputat Andrei Chiliman și Matei Verona. Cu scuzele cuvenite, **Elena Zottoviceanu**

In memoriam Florian Potra

Uniunea Teatrală din România anunță cu întristare dispariția profesorului universitar doctor FLORIAN POTRA, ilustră personalitate a culturii române. Critic și teoretician teatral la publicațiile *Steaua*, *România liberă*, *Secolul 20*, *Amfiteatru*, *România literară* și altele, redactor al revistei *Teatrul* încă de la înființare, autor al unor volume de critică distinse cu prestigioase premii, profesor la Academia de teatru și film, Florian Potra a fost în același timp, un propagator important al culturii italiene în țara noastră. A tradus texte de Goldoni, Pirandello, De Filippo, Aldo Nicolaj, Pratolini, traduceri pentru calitatea cărora i s-a decernat în 1979 premiul internațional al Institutului Italian al Dramei pentru *Cel mai bun traducător de dramaturgie italiană*. Prin plecarea lui Florian Potra, lumea teatrului și filmului mai pierde un nume.

UNITER

7 mai 1997

PREPELEAC

de Constantin Tolu

...AURELINE, o româncă frumoasă, măritată la Florența, ajunge marchiză, femeie înaltă cu părul alb tapat, o bătrână superbă, uscată, cu dinți, ai ei, naturali, sculptori, puțin bombați înainte, împingând ușor buza de sus, mai ales, ceea ce-i dă un aer de răsfăț, contra firii și voinței ei; are și două agrafe de argint care-i țin părul lăsat să cadă simplu pe spate, ceea ce-i dă un aer de fecioară, una căruntă, a cărei față încrețită poți să crezi că poartă pe ea urmele unei experiențe de viață teribile, contrare aerului ei atât de amabil... E născută în Teleorman! Ca să vedeți. Județul cutreierat de turci, păstrind încă în el ceva de raia turcească. Aureline, nu. Ea pare născută într-unul din secolele renașterii. Cînd are, - la Firenze - de-a face cu români, se silește, caraghios, să vorbească țărănește, ca acasă. Efort inutil. Nici nu mai știe pe ce lume suntem. A plecat din 1939 din țară, și-acum suntem în 1971. Vorbește cu o falsă naturalitate, ca țărăncile din Teleorman, ... *acu c-am ghinit io, zic că m-o ajuns și de-aia zic că nu trebă etc.*

Vorbește așa, dar vorbind cu noblețea ei doar căpătată, însușită, cu mai mult temei decît al celorlalți, poți să crezi că așa vorbeau și curtezanele din secolul lui Rafael, Leonardo... Un dialect italic, uitat. Totul e să nu știi româna și nici să nu fi umblat prin județul de la Dunăre.

Ce-mi place mie cel mai mult e ce povestește ea despre cele citeva luni petrecute la București la terminarea războiului, cînd venise cu soțul ei, un pic mai bătrîn, Marchizul de... îi făcuse Aurelinei un favor. Să-și vadă țara abia ieșită din război. Locul în care se născuse, cimitirul și mormintele părăsite ale părinților, bunicilor... Atunci se nimerise, în 1944, toamna lui 44 și balul dat, după rezebl, de un general sovietic, la ambasada lor. Era numai lume bună. Vorbesc de străini, ambasade, diplomați... Ea, Aureline, care pe atunci era tinăra, făcuse praf balul acela rigid, cu acei ruși, birocrați, împovărați de dicorății, obezi, fără vreo ținută, măcar războinică, nimic, "neamuri proaste" cum avea să zică

J.R., mai tirziu despre toți revoluționarii ajunși la putere în toate țările ocupate. Ei, și acest general, gros cît un butoi și scurt, vinjos, o vede pe Aureline, înaltă de ea, ... diafana de ea, ... teleormăneanca de nici nu mai știi cum de putuse să răsară din cîmpia turcită, umblată de hoți și de priceptori de veacuri, cu biruri, bătută de toate relele și mizeriile lumii, de toate vitregiile sortii... Generalul proletar se înclină în fața Aurelinei, care îl domină cel puțin cu un cap și o invită la dans. El, generalul sovietic faimos, spune, apucînd-o de mină pe Aureline, care vorbește într-un jargon care unui lingvist străin i s-ar fi părut ceva italic, din sud, de pe lângă Palermo, însă românii întorc capul după marchiza distinsă, or fi băut ei prea multă șampanie, ori visează? Da' parcă aia vorbește ca-n Teleorman, poți să juri că e de-a noastră, din Teleorman. Latini, latini, dar nici așa, - cine știe ce dialect o fi... Culmea e că și soțul ei, marchizul, în pauzele dansului îndrăcit și cu cizmele ofițerilor începînd de căldura înțepită să trăznească a vax... soțul ei, marchizul, o dă și el pe dialectul ăla al lor care seamănă cu felul cum vorbesc teleormănenii, orișunde ar fi; așa că marchizul, care s-a cam îngrășat, își suflă zgomotos nasul, fără fasoane, purtîndu-se ca un rîndaș, el, nobilul de cinci secole, contrar parvenitilor de față ce se chinuiesc să aibă maniere, unul dansează cu degetul cel mic al mîinii stîngi nițel ridicat în sus și despărțit de inelar în semn de multă-multă delicatețe. Un "valet" aduce pe o tavă cafele, marchizului, care ia și el, și înainte de a sorbi din ceașcă, zice, tot în dialectul acela italic, de la Palermo o fi?... și care sună așa: *io chind cafea bei mult, me urc pe pereți*. Și e curios faptul că marchizul, învățînd puțin românește de la nevastă-sa venită din Est, marchizul, vasăzică în loc de Teleorman, are un accent clar armenesc. Generalul sovietic o invită de zor pe Aureline care ride ușor amestecată de dansul acelerat, iar el generalul, ținînd-o departe de burta sa încinsă în curele, cu dicorățiile săltîndu-i pe pieptul lat, de scundac, strigă la întoarcere, în ritm, ... *tac, tac, tac*, ... cum ar veni: așa, așa, așa, un automatism al lor de vorbire pe care atît

de des aveau să-l aud la ei acasă, la noi, și care, rostit încet, pe gînduri, seamănă cu ecourile unei meditații lăuntrice, cum e cînd te aprobi singur pentru un lucru pe care deocamdată doar ți-l închipui...

Atunci muzica încetă. Dansul se opri. Perechile se desfăcură. Orchestra însă atacă altceva cu o mare energie și mulți din cei desfăcuți, se înlanțuiră iarăși, dansînd în continuare și printre ei generalul mic și scurt, care, înainte de a o apuca de mijloc pe delicata Aureline, își desfăcu larg brațele și strigă spre ea tare și în culmea veseliei: MAZUR-CA!...

Da, într-adevăr (povestea J.R.) începuse, domnule, o mazar... *caaaaa!* Așa și sunase în gura generalului sovietic numele celebrului dans jucat și de ofițerii lui Napoleon în Polonia, și ce era ciudat, era, că atîtea trecuseră, războaie, revoluții, venise și Lenin, plecase și Lenin, începuse războiul și rușii cîștigaseră războiul; atîtea invenții care schimbaseră mersul lumii, numai mazarca rămăsese, aceeași, iar generalul faimos, oricîte s-ar fi putut spune despre dînsul, numai că era un prost și un simplu "goujat" nu se putea spune că este; din contră. Părea și fusese un mare strateg; și tocmai el, la ambasada respectivă escroci din țara aia cu femei frumoase și cu escroci de tot felul, și în care armatele de-a lungul veacurilor tot intrau și ieșeau, lăsînd în urmă pentru ăia, necivilizații respectivi de la Dunăre, regulamente, legi, rînduiri noi și alte orînduiri; degeaba, că nimica nu se prindea de ei; și mai te și luau peste picior, scoțîndu-și limba la tine, cînd nu erai pe fază; și cu ăștia mereu trebuia să fii, intrucît o dată te pomeneai cu ei în cîrcă... Deci, tocmai el, butoiușul cu fire-turi și dicorății sadea rostire *dans la pagaille* cuvîntului cheie, milioanele de schelete ofițerești, mai ales, dansînd și care se rotiseră secole și secole pe continentul aceluia nemuritor de război și nemuritoare de pîci, și ea; *Războiul și Pacea* în care istoria terminînd cu ale ei, începea iar viața, cum era ea, cu tactul ei răbdător, *tac, tac, tac*, - *Mazurca*, sau memoria însăși.

PACATELE LIMBII

de Rodica Zafiu

„Menajerie“

CONFUZIE semantică amuzantă, apărută în paginile de mică publicitate ale unui cotidian - "ofer servicii de menajerie, eventual baby-sitter" ("România liberă" = RL 2013, 1996, 6) - ne atrage atenția asupra evoluției actuale a cuvîntului *menaj* și a familiei sale lexicale. Cuvîntul *menajerie* (împrumutat din franceză) există în limba română doar cu sensul "loc special amenajat în care în care sînt ținute animale vii, mai ales sălbatice, pentru a fi expuse publicului" (DEX). Autoarea anunțului citat, ignorînd riscurile unei confuzii, a creat de fapt ad-hoc un omonim *menajerie* - derivat în română de la *menaj* sau *menajeră*. Aceste două ultime cuvinte (și ele neologisme preluate din franceză, în secolul trecut) sînt tot mai folosite astăzi pentru a desemna diverse activități din sfera serviciilor de curățenie; *menajeră* a înlocuit în mare parte desemnările anterioare, oficiale (*femeie de serviciu*, *îngrijitoare*) sau familiare (*femeie, femeie cu ora*); la rîndul lor, acestea înlocuiseră seria *slujnică, jupîneasă, servanță, servitoare, fată-n casă* etc. De fapt, între diversele denumiri există multe diferențe contextuale, care țin de factori extralingvistici, sociali și profesionali (statutul persoanei, obligațiile de serviciu, timpul de lucru etc.); s-au schimbat în timp nu numai numele, ci și rolurile și atribuțiile. Din punctul de vedere lingvistic e însă interesant că uzul actual al cuvintelor *menaj* și *menajeră* presupune o deplasare de sens destul de marcată. Inițial (inclusiv din rațiuni etimologice), *menajul* era strict legat de casă, familie, gospodărie; termenul are de altfel și sensul de "căsnicie", și folosirea lui nu e lipsită de ambiguități contextuale ("doresc prietenie și *menaj* în Telaviv" - "Libertatea" = L 2071, 1997, 21). (De altfel, profesia pare să impună de multe ori condiții neașteptat de severe: se caută o "persoană motivată 40-50 ani, onestă, prezentabilă, poli-valentă, cu inițiativă, liceu, pentru *menaj*" - RL 2126, 1997, 12). De aceea e curioasă, cel puțin la început, trecerea de la contextul lucrului într-o casă, într-o familie - deci de la o valoare cu care cuvintele *menaj* și *menajeră* se foloseau de mult timp - ("supraveghez copii sau *ajutor menaj*" - RL 2115, 1997, 12; "angajez femeie la copil mic și *menaj*" - L 2066, 1997, 19; "doamnă serioasă doresc angajare *menaj*, îngrijire copil" - RL 2126, 1997, 12) - la cel al curățeniei la firme și instituții: "servicii garantate de curățenie și *menaj* pentru firme și case particulare" (L 2068, 1997, 22); "angajăm persoană serioasă pentru *menaj* firmă" (RL 2013, 1996, 6); "Societate comercială angajăm *menajeră* pentru curățenie birou" (RL 2126, 1997, 12) etc. Dicționarele franțuzești (de exemplu *Le Grand Robert*, 1985) păstrează o diferențiere între *femme de ménage* și *femme de service*, în funcție de locul în care persoana își desfășoară activitatea (casă, respectiv local de întreprindere) și, implicit, de specificul muncii ei. În română, "menajul pentru firmă" mi se pare o asociere destul de stranie, sau care în orice caz evocă, cu ironie involuntară, caracterul patriarhal și familial al micilor firme autohtone. Altminteri, cu *menajera* se petrece o extindere semantică asemănătoare cu cea care a făcut ca *body-guard-ul* ("gardă personală, gardă de corp") să devină un substitut universal pentru *paznic*, apărînd în contexte etimologic incompatibile - "*Bodyguardzii* din stațiile de metrou vor folosi cîini pentru imobilizarea cerșetorilor" ("Evenimentul zilei" 1072, 1996, 1). Fenomenul e explicabil: numele de profesii care nu se bucură de un mare prestigiu social tind să se încarce cu conotații peiorative, iar vorbitorii le înlocuiesc periodic cu denumiri mai proaspete, pe care le simt ca fiind mai "elegante", sau cel puțin neutre.

DUPĂ ce, în sfîrșit, ai găsit în Verona casa Giuliettei și ai fremătat cugetînd la destinul celor doi, cauți pace și liniște pe malul lacului Garda. Străjuie de impunătorul

Monte Baldo și protejat de Sf. Zeno, iezărul strînge împrejurul lui o cingătoare unică de varietăți arhitectonice. Aici Europa îmbracă veșminte de sărbătoare; călătorului, de la Sirmione la Malcesine, i se înfățișează partea luminoasă a continentului nostru unde fiecare zidire e o viguroasă realizare estetică. Dintr-un trecut, altcum răsfățat de geografia războaielor, s-a eliminat orice urmă de barbarie. Piatra, marmura, cărămida s-au împreunat armonios cu lemnul și cu fierul forjat, slujind frumosului precum și grădinile de pe plaiuri: cele vesele cu risipă de flori, cele mohorite cu măslini sobri, tulpinele lor pe verdele ierbii sînt ceasornice solare ce măsoară veșnicia. Trecerea stăpînirii habsburgice pe aste meleaguri a deșteptat apetitul de sirguință și hârnicie. Felix Austria pare mai binecuvîntată în ceea ce a lăsat moștenire, decît în ceea ce a fost la timpul ei.

Trag la unul dintre cele mai vechi hanuri, aproape de Cassone. E recomandat într-un ghid Baedeker din 1857. Nu s-a schimbat, deși a asimilat toate formele de confort, de la instalațiile de baie pînă la lumina electrică, ascensor și computer. La recepție, o domnișoară drăguță îmi spune că hotelul e încă închis. Sezonul începe poimîine. Pășesc decepționat prin sălile goale în care peste cîteva zile se vor plimba zeci de nemți, olandezi, scandinavi sau englezi mulțumiți. Mă retrag. La ușă îmi iese în cale un senior cu călcătura tipică a gildei sale. Politicos, îmi explică în mai multe limbi calendarul stabilitamentului. Dacă totuși aș vrea să "descind", ar trebui să mă mulțumesc cu o cameră la etajul trei, fără lift, și să scuz eventualele deranjuri pricinuite de pregătirile pentru noul sezon. S-a bucurat cînd i-am spus că rămîn. S-a prezentat: "Vittorio", și nu mi-a permis să car valiza grea, deși bietul de el sufla din greu pe treptele de marmură însingurate. Sus, mi-a aprins focul în șemineu; limbile flăcărilor lăsausă joace pe pereți umbre ciudate sub semnul lui Morfeu. Am adormit și am visat pe Romeo și Giulietta. Seara am coborît la masă. Eram singurul client, dar s-au aprins luminile ca pentru un bal la curte. Vittorio servea. Cînd termina ritualul de umplere a farfuriilor, se instala ca o

Ocean

Lago di Garda

proaspătă și incomodă. Degetele lui lungi manevrau cu oarecare întîrziere tacimurile trebuincioase delectării mele. Ochii lui erau umezi și triști ca ai unui cîine obosit de credincioșie.

Am intrat în vorbă destul de greu. I-a făcut plăcere, cînd i-am spus că am descoperit vechimea hotelului; la rîndul său m-a informat că însuși Napoleon, însoțit de o suită numeroasă ca și de gloria sa pe atunci în creștere a dormit aici, în "hotelul nostru". La felul doi, Vittorio s-a mai înviorat. Părea că acum învață să vorbească și că rostea primele cuvinte într-o limbă în care era înțeles: "N-ați mai fost demult pe la noi. Veneți atît de des. De 50 de ani n-ați mai dat pe la Garda." Foarte mirat, i-am ripostat că pun piciorul pentru înția oară aici. Se scuza rugîndu-mă să trec cu vederea neînțelegerea: "Mă refer la români în general. De 50 de ani n-au mai venit." - "De unde știi dumneata că și eu sînt român?" Vittorio își permise pentru o clipă să arboreze un zîmbet superior: "E o deficiență profesională. Sînt de 62 de ani în acest hotel. Mi-aduc aminte de primii români care au venit; eram piccolo pe atunci. Ce amabili și generoși erau." - "Ei, în 50 de ani, mai uită omul, mai confundă", încercai eu cu modestie să reduc meritul național. Vittorio păru ofensat: "Memoria mea e integră, domnul meu. Să vă arat cîteva suveniri de la compatrioții dv." Scoase dintr-un portofel, ros de trecerea celor 62 de ani, o insignă ACR, o ilustrată din Vatra Dornei și o monedă de aur de o sută de lei cu efigia regelui Carol I. Îi dădură lacrimile: "Asta mi-a dat-o dl. Mircea - ce bărbat distins, ce om bun! - în ajunul zilei cînd a dispărut." - "A dispărut domnul Mircea? Vasăzică a șters-o pe englezește." Îl ofensam pentru a doua oară: "Nu, domnule, s-a înecat. Așa zice lumea. Era cu fiica unui general, austriac, fugită de acasă. O frumusețe de fată! Generalul venise să o ia. Dar tinerii au plecat amîndoi cu barca în larg. Nu i-a mai găsit. Unii spun că în nopțile senine, cînd luna se ridică peste Baldo, se vede barca lor pe fundul lacului. Dar credeți, mă întreabă el, că poți vedea la 346 de metri în adîncime?"

Paul Miron

Un Parsifal american

"SECOLUL american", început în literatură după 1945, introdus de avertismentul lui William Carlos Williams - "Vom trece prin iad!" - a continuat, prin generația *beat*, primitivismul frust și energizant, un anume tip de existențialism (Arthur Miller, Tennessee Williams), zbaterea împotriva alienării. În rând cu Updike, Nabokov, Miller, Kerouac, Mailer, Truman Capote ș.a., pe primul prag spre post-modernism se află și Salinger. Primul său roman, *The Catcher in the Rye*, 1951, introduce un personaj de mare puritate sufletească, nonconformist, în perpetua luptă cu înghețata lume din jur - Holden Caulfield, care a fost vreo două-trei generații model pentru tineri (de pildă, eroul unui, în lumea germană, mult citit roman al zilelor noastre - *Noile suferințe ale tânărului W.*, de Ulrich Plenzdorf - este în mod declarat Holden Caulfield).

Metafora "prinzătorului din lanul de secară", inspirată dintr-un poem popular englez rescris și pus pe note de Robert Burns, e chiar imaginea

stau pe marginea unei prăpastii ametoare. Și știi ce fac? Prind copiii să nu cadă în prăpastie. Vreau să spun, când aleargă și nu se uită unde merg, trebuie să le ies în cale și să-i *prind*. Asta aș face toată ziua. Aș sta de veghe în lanul de secară. Știu că-i o nebunie. Dar e singurul lucru care m-ar tenta. Știu că-i o nebunie".

Las la o parte alte paralele care-mi vin în minte (ademenirea lui Parsifal de către Kundry și respingerea prostituatelor de către Holden etc.)

Dincolo de "golănișmele", argoul, aventurismul de mahala americană (care, între timp, la această a doua ediție din frumoasa traducere a Catinică Ralea și a lui Lucian Bratu nu ne mai par de fel șocante, ci blânde, de-a dreptul "istorice"), transpare o zăpadă luminiscentă. De altfel, Salinger s-a retras din viața publică după tipărirea, în 1963, a volumului *Ridicați bărna acope-rișului, dulgheri și Seymour. O introducere*. Un fel de Tolstoi american, a trecut el însuși prin diverse faze ale dorinței de purificare și ale religiozității (inclusiv daoism și Zen) și de trei decenii trăiește retras în Noua Anglie, refuzând orice publicare, popularizare, orice biografie a "vieții anterioare", de care se consideră total detașat. Povestea lui Holden Caulfield va rămâne însă în continuare cheia înțelegerii acestui scriitor/personaj atât de misterios și complex.

Concurență, nu planificare

FRIEDRICH A. HAYEK (1899-1992), important reprezentant al filozofiei politice neoliberale contemporane, laureat al premiului Nobel pentru economie (1974), a început prin *Drumul către servitute* (1944) lărgirea interesului pentru orizonturile social-politice ale analizei economice. În fapt, Hayek susținea că există o strânsă legătură între libertățile economice și cele civile, că planificarea economică va avea profunde repercusiuni asupra libertăților individului, restrângându-le în mod nepermis. Momentul înlocuirii liberalismului,

în preferințele multora, cu socialismul, a adus cu sine ideea planificării - înlocuitoare de concurență (idee împotriva căreia se îndreaptă critica lui Hayek). Face într-adevăr evoluția tehnică inevitabilă planificarea? "Mișcarea pentru planificare, spune Hayek, își tra-

Friedrich Hayek - *Drumul către servitute*. Ediția a doua. Traducere de Eugen B. Marian. Editura Humanitas, 1997. 315 p. F. p.

ge forța ei actuală cu precădere din faptul că planificarea, fiind în linii mari doar o ambiție, îi unește pe toți idealistii monomani (...) Speranțele pe care și le pun în planificare nu sunt însă rezultatul unei viziuni asupra societății în ansamblu, ci mai curând al unui unghi de vedere foarte limitat, deseori rodul unei mari exagerări a importanței scopurilor puse pe primul plan". Intenția adeptilor planificării sociale e tocmai conducerea conștientă a societății către un singur scop ("bunăstarea comună"). Ei refuză să admită sfere în care ar putea să primeze scopurile indivizilor. Astfel se ajunge la considerarea democrației parlamentare drept inefficientă și periculoasă - ea îngăduind obstrucția socializării. Într-o societate liberă nu poate fi acceptată dominația unui țel unic (nici chiar eradicarea șomajului nu poate fi un astfel de țel); "fluctuarea în mod nemeritat a veniturilor" devine inevitabilă; securitatea economică a unora sporește insecuritatea celorlalți.

Hayek descrie "drumul către servitute" în toate etapele, până la conducerea "celor mai răi" și la "sfârșitul

adevărului" datorat propagandei. El cercetează de asemenea "rădăcinile socialiste" ale nazismului și ideile adeptilor englezi ai totalitarismului. În fond, susține Hayek, planificarea unui sistem economic în toate detaliile e irealizabilă, fiind imposibilă supravegherea tuturor variabilelor (multe imprevizibile). Individul sau grupul planificator nu reușește decât să restrângă libertățile civile, fără a putea satisface cu adevărat cererile consumatorilor. Însă, conchide autorul, "dacă am eșuat la prima încercare de a crea o lume de oameni liberi, trebuie să încercăm din nou. Principiul călăuzitor, acela că o politică a libertății pentru individ este singura politică într-adevăr progresivă, rămâne valabil și astăzi ca și în secolul al XIX-lea".

Volumul mai cuprinde două studii despre relevanța cărții lui Hayek în lumea contemporană - de Jeremy Shearman (fost asistent al lui Popper, profesor universitar la Manchester) și Karen I. Vaughn (autoarea unei cărți despre John Locke, predă economia la George Mason University, SUA).

Vals și blues

DOUĂ romane - iute citibile - de la Universal Dalsi se ridică deasupra mediei din literatura de consum prin culorile atmosferei: fie Anglia rurală în cel de-al doilea deceniu al veacului XX (Rosamond Lehmann), fie Parisul artistic al ultimei jumătăți de secol (Françoise Sagan).

Rosamond Lehmann - *Invitație la vals*. În românește de Adina M. Arsenescu. Editura Universal Dalsi 1996. 191 p. F. p.

Invitație la vals - metafora intrării în lume - mai păstrează sclipirea de speranță a tineretii aruncându-se în vârtej. Doua surori mergând la bal - acesta fiind cel mai mare eveniment al vieții - pregătindu-se cu emoție și nerăbdare, nimerind un însoțitor acru, care ar fi preferat să fie preot și să înfulece în loc să danseze... Satul bărfind înainte și după... Valsul care scoate la iveală,

Françoise Sagan - *Lesa de mătase*. Traducere de Mioara Dugneanu. Editura Universal Dalsi, 1997. 159 p. F. p.

asemenea mării agitate de o bruscă furtună, chipuri strănii: un poet "modern" de nimeni luat în seamă, căruia nu-i plăceau femeile decât îmbrăcate în negru... un nobil pasionat de călărie... stăpânul casei mândrindu-se cu biblioteca... fete notându-și partenerii și dansurile în carnele... lumina soarelui făcând, dimineața, să sclipească până și ciorile! Ce diferență între balul scarlettienei Rosamond și cel văzut de austriacul Joseph Haslinger (recentul *Opemball*), în care moartea îi pânzeste pe toți dansatorii - un atac terorist înroșind marea sală a Operei din Viena, în plină desfășurare a rochiilor albe! S-ar putea scrie un mic eseu despre bal în literatura secolului nostru - de la tradiționalele locuri de "ieșire" în lumea de altădată - tradiție pe veci "moartă", cum o sugerează cartea lui Haslinger - la întrunirile dansante unde nimeni nu mai cunoaște pe nimeni și nici nu mai aude pe nimeni...

Pornind, într-un fel, tot de la mrejele Eutherpei, Françoise Sagan își imaginează în *Lesa de mătase* un muzician înșurat cu o bogatășă - iubită posesivă, dându-se inspirație, obligându-și soțul să devină un mare pianist, când el își dorea să compună blues, trasându-i calea, "incătușându-i" împrăștierea boemă... Hărțuitul face totuși muzica unui film, are mare succes, câștigă o avere... Un cont comun duce la control reciproc, certuri... Totul în atmosfera Parisului trepidant: curse de cai, cartiere pitorești, berării, cafenele unde artiștii își spun necazurile în public, ascultați cu mare pasiune de anonimi sufletești, independență și subiectivitate artistică până la refuz... Până la urmă, văzând că e părăsită, soția reprezentând lumea ordinii, închistării, se sinucide - pentru a rămâne pentru totdeauna posesoarea vieții celui pe care niciodată nu-l stăpânise... Iar compozitorului îi revine în memorie o melodie uitată...

DE VEGHE ÎN LANUL DE SECARĂ

J. D. SALINGER

EDITURA UNIVERS

J.D. Salinger - *De veghe în lanul de secară*. Traducere și note de Catinică Ralea și Lucian Bratu. Editura Univers 1997. 215 p. F.p.

cavalerului care luptă încă în zilele noastre pentru salvarea neprihănită. În ultima instanță este *der reine Thor*, "nebulă pur", Parsifal. Zăcăciunea elevului - de tipul unui, cum ar zice românii, "Gică contra" (cacofonia aparține folclorului contemporan bucureștean și o bănuiesc intenționată) - are menirea de a salva o lume în prăbușire.

Într-o discuție cu surioara sa Phoebe, care îl întreabă ce i-ar plăcea totuși să devină (având în vedere eșecurile școlare, teribilismul fugii de acasă etc.), Holden readuce această medievală imagine cavalească în contemporaneitate: "În mintea mea am văzut o mulțime de copii mititei jucând un joc în lanul întins de secară. Mii de copii - și nimeni în jur, adică nici un om mare, în afara de mine. Și eu

Cărți primite la redacție

◆ Kurt Drawert - *Totul e simplu*. Piesă în șapte scene. *Est, Vest, Final*. Eseu. În românește de Victor Scoradeț. Editura Unitext, 1996. 91 p. F. p.

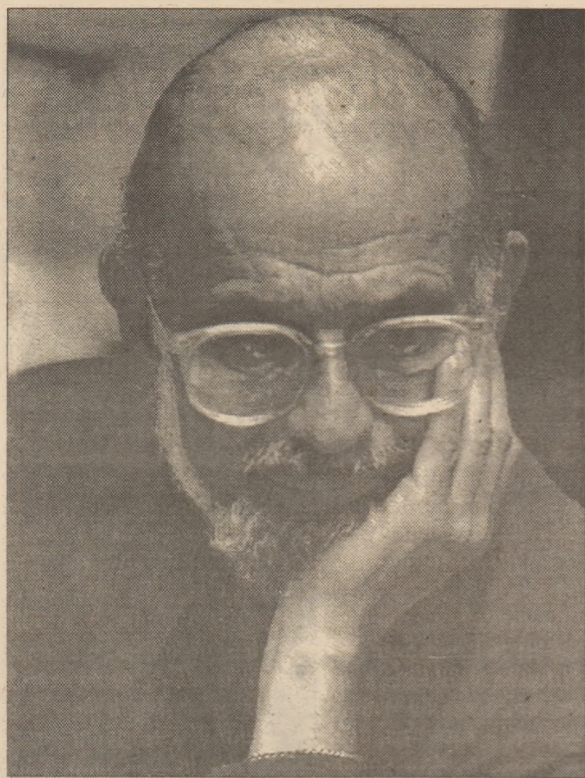
◆ Wolfgang Kraus - *Urmele paradisului. Despre idealuri*. Editura Fundației Culturale Române. București, 1997. 191 p. F. p.

◆ José Sarney - *Stăpâ-*

nul mării. Roman. Traducere și note de Micaela Ghișescu. Editura Fundației Culturale Române. București, 1997. 218 p. F. p.

◆ Lao Zi - *Calea despre tao și virtute și Confucius (Analecte)*. Traducere din limba chineză de Mira și Constantin Lupeanu. Editura Qilin din jad, 1997, 381 p. F. p.

ALLEN GINSBERG

ALLEN GINSBERG (1926-1997) e o figură legendară a mișcării beat, alături de Jack Kerouac și William Burroughs. Poemul său *Howl* din 1956 a relevat întregii Americi protestul unei generații împotriva stereotipurilor, inhibițiilor și anemiei culturale ale clasei de mijloc, creînd un curent de spirit cu importante reflexe artistice. După o existență intensă, în care a tentat mai toate experiențele omenești, Allen Ginsberg s-a stins din viață la 71 de ani, mărturisind că nu știe despre viață mai

mult ca la 16 ani, dar că a avut parte de mai multă dragoste decît merita - un ocean de sentimente și emoții.

Marin Sorescu l-a întîlnit pe Ginsberg în 1979 și, fermecat de personalitatea poetului, i-a tîlmăcit cîteva poeme - convorbirea și traduceri fiind publicate în volumul *Tratat de inspirație*, apărut în 1985 la Ed. Scrisul Românesc. Le reproducem în semn de omagiu pentru ambii poeți dispăruți.

Singurătatea singură și singurătatea publică

Sorescu - Va pun întrebarea pe care am adresat-o mai multor poeți de azi și sper și de mâine: ce gîndiți despre poezia dvs.?

Ginsberg - Sunt student al modernistului William Carlos Williams în ce privește preocupările asupra ritmului conversației cotidiene. Sînt studentul lui Ezra Pound la materia cantitatea clasică a vocalelor (vocale lungi și scurte). Sînt un învățacel la școala budismului tibetan - cu maestrul Chogyama Trongpa lama, pentru cunoașterea respirației aerului. Deci, în concluzie: modernist, clasicist, budist, hipi, evreu.

S - Încă o frază despre ultima carte.

G - Se numește *Minte respirație*. Titlul indică deja preocupările mele și conținutul. Am petrecut ultimii ani practicînd meditația clasică, asemănătoare școlii zen. Ultimul poem este *Ordinul Plutoniu*.

S - Contactul cu publicul este necesar respirației poetice?

G - Încerc să echilibrez mentalitatea mea (care ține de temperament) practicînd contemplația, pentru a dezvolta liniștea și calmul de a mă confrunta egal cu solitudinea singură și cu solitudinea publică.

S - Cum vine chestia aceasta cu respirația? Nu respirăm toți la fel? Sînt, trebuie să recunosc, un inconștient al respirației. Respir cum îmi vine, respir așa de-a moaca. Se poate și altfel?

G - Am petrecut perioada 1971-1972 la Calcutta și Benares, locuind într-o cămaruță modestă, pe malul Gangelui. Lîngă piața de legume și centrul cerșetorilor. O casă cu cinci etaje. Fiecare etaj avea o cameră mare cu fereastră spre balcon, unde locuia cite un brahman. Eu aveam o cameră fără mobilă. 15 dolari pe zi. Ne găteam noi sau mîncam la restaurant. Am întîlnit poeți hindu foarte simpatici. N-am dat atunci peste un maestru de respirație. Așa se respiră: stai cu picioarele încrucișate și relaxat. Respiri. Adică respiri odată aerul și-l urmărești cum se duce ca și cînd ar fi fum de țigară. Ca pe un fir subțire care se destramă. Și nu te gîndești la nimic. Dar îți vine un gînd. Îl lași să-ți vină. Îl întrerupi

cînd respiri și iar cazi pe gînduri, pe gîndul acela, ori altul la-nîmplare, cînd dai aerul afară pe nas. Și faci asta o oră, două. Eu cînd sînt în concediu ajung și la opt ore pe zi...

S - Deci o zi de muncă de respirație goală. Trebuie să fie foarte obositor.

G - Deloc. Același gînd îți vine de sute de ori prin cap. Pînă la plictiseală. Cînd dai de plictiseală începe poezia.

S - Cînd dai de plictiseală, începe poezia. Sună frumos, ca un vers. E versul dumneavoastră sau al meu, c-a reieșit din discuție? Dv. l-ați rostit ca proză, dar eu l-am făcut vers... L-am remarcat ca fiind vers. (Ginsberg zîmbește, Orlovski ride).

G - Les la suprafață așa toate obseșiile. Politice, sociale, sexuale. Le filtrezi și faci astfel din ele un univers deschis. Te gîndești că în loc să fie obsesii, gînduri care te apasă, sînt libertăți, bucurii...

S - Nu e un mod de a-ți fura căciula? De-a spune că e alb ceea ce e negru?

G - E un mod de-a balansa viața agitată, agitația cotidiană, cu liniștea din tine, care există dar tu nu știi de ea. Scapi și de conștient și de refulări, destupi suvoicul respirației, al vieții din tine care e respirația.

S - Cunoașteți limba idiș?

G - Nu. Părinții nu vorbeau idiș. Mama vorbea englezește. Era comunistă. Tatăl, mai retrograd, era doar socialist. Se certau acasă pe probleme politice. Așa am fost inoculat de mic cu politica...

S - Revenind la singurătatea singură și cea publică...

G - Sînt același lucru. Trebuie să accepți bucuros vidul celor două părți și să muncești în bune relații cu acest vid, ca și cînd ar constitui o eliberare și nicidecum o problemă. Nicidecum o groază. În teoria existențială există vidul ca spaimă. Acest vid, Sunyata, în sanscrită înseamnă și deschis. Nu ceva ca o claustrofobie. Asta e cam filosofic, dar e bazat pe practică. Pe practica de cîteva zile - festivalurile - și pe cea de fiecare zi. Reîntorcîndu-mă din nou la respirație dispersez astfel fanteziile, coșmarurile gîndirii. Acest spațiu unde respirăm aici în lăptăș (ne aflăm în hotelul hotelului *La Piazza* din Genova. Poeții sînt în lăptăș, după masa rotundă...) este vidul ărsuș, dar este foarte deschis drumul de la claustrofobie la eliberare.

(În jurul nostru se strîng fotoreporteri, clienți ai hotelului, venind să-l vadă mai îndeaproape pe șeful generației beatnicilor de acum două decenii, despre care s-a vorbit atîta. Poetul Orlovski îi face semn că e vremea mesei. În seara aceasta urmează o foarte importantă lectură, în una din piețele Genovei, unde se zice că vor veni circa 3000 de oameni. Îmi exprim bucuria de a citi împreună deseară, de-a suporta singurătatea cu marele public - și întrerup, aici interviul.) Adaug acum cîteva impresii despre poet.

N-am întîlnit omul bărbos, imbrăcat în barbă și plete, ca un pustnic, scos cu cîrligul de paie din birlogul peșterii, care, cu ochii supărați de lumină, predica enervat în piața mare, tunînd și fulgerînd. Aceasta este imaginea clasică despre poet. Am întîlnit un om normal, plin de bun-simț, îndatoritor și politicos cu cei din jur, bărbierit proaspăt, cu un început de cheie, cu haine "nemțești" și cu cravată. În fața microfonului, leul acesta tuns, își infoaie glasul ca o coamă - intră într-un fel de transă. Recită cu glasul, cu capul, pe care-l mișcă la dreapta și la stînga, cu miinile și picioarele, străbătute de convulsii ritmice. Cuvintele vibrează nu numai în voce, ci în tot trupul recitatorului, ca într-o cutie de rezonanță "dată" la maximum. Nu știi dacă recită sau strigă sau cîntă - de altfel totul este însoțit de sunetele unui mic acordeon, ca o poșetută, pe care poetul îl cară peste tot și care scoate niște sunete tulburi - de mare efect. De mare efect este totul - cei care nu l-au auzit pe Ginsberg recitînd cu greu pot înțelege că poezia lui este scrisă pentru acest om, acest instrument și acest mod de-a recita. La lectură se pierde multe nuanțe. Un adevărat poet, evident - care a făcut mult în aceste decenii, cînd publicul părea că se va sustrage cu totul poeziei în favoarea muzicii sau a fotbalului, ostenîndu-se pentru cointeresarea, ca să zic așa, a publicului la poezie, atît din punctul de vedere al fondului - probleme de strictă și stringentă și nesofisticată actualitate, cît și formal, înfrîînd poezia cu cîntecul. Afirmățiile referitoare la încercarea de reînviere a tradiției orale, a recitatorilor de eposuri, se verifică. L-am văzut citind în aer liber la Genova, și în sala teatrului din Genova, alături de poetul Orlovski și de un cîntăreț american (îmi scapă numele). Comunicarea cu publicul se face imediat, e enormă. Poetul dă din cap, bate ritmul cu piciorul, urlă cuvintele - poemele lui au un caracter intim profetic, sar scînteii din balalaica aceea în formă de acordeon. Democratizarea poemului american în secolul douăzeci datorează mult acestui tip de poet, acestui om inteligent și cultivat, profund în simțire, dramatic fără a dramatiza, ori chiar dramatizînd, dar cu artă; individ cu traume adînci, pe care a știut să se ridice, descoperînd lumii un fond de umanism uitat în sufletul nostru, ori ascuns, de care ne e rușine, poate, și făcînd să vibreze în cercurile năpăstuiților din care s-a ridicat poezia ca artă și mod de respirație. Poartă o traistă plină cu instrumente mici, primitive de care se folosesc diferite triburi. De pildă, niște bețișoare australiene care, ciocănite, dau un sunet uscat, de lemn bătut, cu care s-a acompaniat cînd a cîntat-recitat poeziile-cîntec ale lui Blackie. Iar acordeonul îl ținea într-o lădiță-cutie. E de neconceput fără aceste ustensile - un fel de om-instrument. Într-un alt moment liber, la o ca-

fea, discutăm despre cunoștințe comune. Îi propun să continuăm interviul. De acord.

S - O ultimă întrebare, care contribuie tot la autodefinirea poeziei dvs. Cred că în Europa este întrebarea care vi se pune cel mai des: de ce nu mai purtați barbă? I-am văzut pe unii deziluzionați. Se așteptau să vadă un tip costumat, ceva ca un om al zăpezilor.

G - Am suferit în urmă cu cîteva ani o paralizie facială. Cum s-a întîmplat? Mi-am făcut un control medical și-am fost bănuît că aș avea ceva la prostată. Am ramas în spital, pentru biopsie. Mi s-au dat antibiotice. După cîteva zile am plecat acasă și mi-a venit rău. Era duminică, doctorul în week-end. I-am telefonat. "Dublează doza". Am dublat-o. M-am simțit și mai rău. M-am dus la spital și mi-au făcut o injecție în mîdună. Și mai rău. Pe scurt: tratamentul acela era contraindicat, eu făcînd alergie la antibiotice. După o lună am părăsit spitalul. M-am vindecat după aceea apelînd la un doctor chinez care mi-a făcut acupunctură. Ca să vadă unde să mă înțep m-a pus să mă rad - și ras am rămas. Dăunează asta cu ceva poeziei?

S - Eu cred că nu.

G - Am rămas cu un mic rictus și cîteodată îmi lăcrimează un ochi. Nu pot să-mi controlez un ochi, uneori. După cum vezi am descoperit plîngerea fără durere.

Sinceritatea cu care vorbește și se confesează Ginsberg este dezarmantă, ca și poezia sa.

Genova, mai 1979

Allen GINSBERG

Măreția tristei țărîne

Celor duși

Erați aici pe pămînt, în orașe -
acum unde?

Oase-ngropate,
gînduri în mintea mea.

♦
O să pătesc și eu la fel?
Sigur că ai să pățești și tu la fel.

Au să mi se vestejească oare bratele
de tot?

Ei da, părul de pe ele se va scrumi.

Au să mi se înmoaie genunchii și-or
să se îndoie?

Ai să ai nevoie poate chiar de cîrje.

Or să mi se vadă și coastele?

O să-ți afîrne pieptul numai carne și
os.

Și dinții - ce-o să se-nîmple cu ei?
Au să-ți rămînă cei de dedesubt.

Ce-o să se-aleagă din oasele mele?
Măcina-le-vor pietrele.

Poem...

Ce-i de făcut cu Moartea?

Mai nimic

Să nu mă mai duc la școala nr. 6 în
1937, poate?

Să-nghet timpul deseară, c-o
migrenă la 13, 45 P.M.?

Să nu mă duc la-nmormîntarea tatei
mîine-n zori?

Să nu mă-ntorc la Napoca ca să
predau poetica budistă la vară?

Să nu mă las îngropat în cimitirul de
lîngă aeroportul
Newark, într-o zi?

ȘI MARIN SORESCU

Blues al Tatălui Moarte

Auzi Tată Moarte, zbor acasă
Auzi, biet om, ești cu totul singur
Auzi papă bătrîn, deja știu încotro
merg

Tată Moarte, nu mai plînge
Mama este acolo, sub pămînt,
Frate Moarte, ai grijă de prăvălie.

Bătrînă Mătușă Moarte Nu ascunde
oasele tale

Bătrîn Unchi Moarte Aud vaietele
tale

O Soră Moarte ce dulci gemete ai

O Copii Moarte respiră respirațiile
lor

O piepturi zguduite de plîns îți vor
alina Moarte

Durerea s-a dus, lacrimile vor face
restul.

Geniu Moarte, s-a zis cu arta ta
Amant Moarte, trupul tău s-a dus
Tată Moarte, mă-ntorc acasă

Guru Moarte, cuvintele tale sînt
adevărâte

Maestră Moarte, îți aduc mulțumiri
Fiindcă m-ai inspirat să cînt acest
blues

Buddha Moarte, cu tine mă trezesc
Dharma Moarte, mintea ta e nouă
Sangha Moarte, Moarte, vom sosi
împreună

Suferința este născutul
Ignoranța a întristat
Adevăruri plîngărețe pe care nu le
pot disprețui.

Tată Răsufare, încă o dată adio
Nașterea pe care mi-ai dat-o n-a fost
ceva rău

Inima mea se odihnește, vremea o
va spune.

Declarație

Să-ncep spunînd că eu nu cred în
suflet

Inima, vestita inimă, scriam acum
25 de ani

O, suflete nemuritor! juvenilul poet
Shelley exclamă

O, Eul meu nemuritor - habar
n-avea

că nu crede în Dumnezeu.
Nici eu nu cred.

Poezia își abandonează la nevoie
scheletul să se bălăngăne

în aer

ca Buddha, Shakespeare și
Rimbaud.

Gravă, neavînd ce face cu legile,
doar Cauza și Efectul, dar și aici
cu excepții

Lipsa cauzei și-a efectului nu e o
garanție de înțelepciune,

și mai e Conștiința - ea confundă
Sufletul, Inima, Dumnezeu, Știința

lubire, guverne și Coșmarul cauzei
și efectelor.

28 ian. 1974

Nobile adevăruri

Odată născut
N-ai încotro, suferi
Toate se schimbă
Și suflet n-ai.

Există un Drum
Mergi pe el
Zbori opt pași
În marea Roată

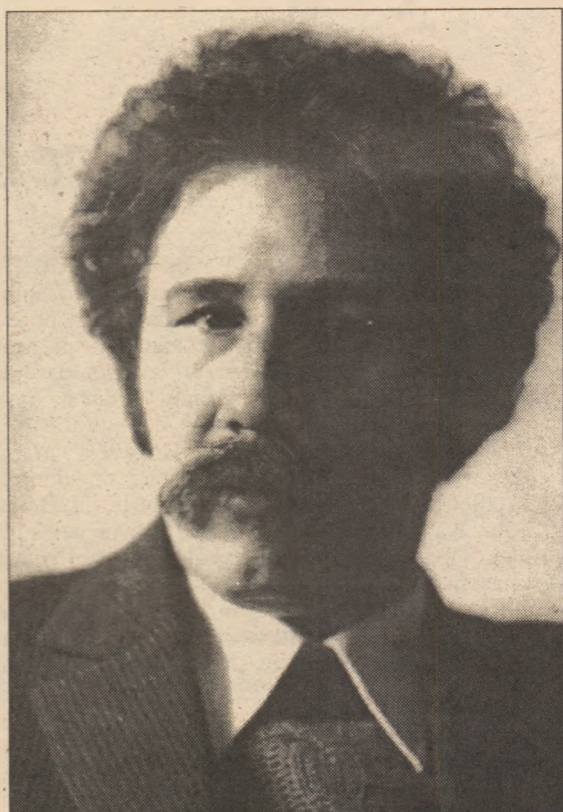
Privește zarea
Pînă în zare
Stai de vorbă cu cerul
Și fă ce spui

Fă precum soarele
Lucește-n cerul tău
Privește ce-ai făcut
Coboară și umblă

Sezi cînd te-așezi
Răsufli cînd răsufli
Culcă-te cînd te culci
Umbli cînd umbli

Vorbește cînd vorbești
Tipă cînd tipi
Întinde-te cînd te întinzi
Mori cînd mori

Privește cînd privești
Auzi ce poți
Gustă ce are gust
Adulmecă ce adulmecă

Atinge ce atingi
Gîndește ce gîndești
Lasă lasă încet să se ducă
Pămînt Rai și lad

Mori cînd mori
Mori cînd mori
Întinde-te lungește-te
Mori cînd mori.

17 octombrie 1975

Interviu și traducere de
Marin Sorescu

Texte preluate din *Tratat de inspirație*
de Marin Sorescu,
Ed. *Scrișul românesc* - 1985

CRITICA JAPONEZĂ DESPRE „NOAPTEA DE SÂNZIENE”

AȘA CUM cititorii *României literare* au aflat deja, la sfârșitul anului trecut a apărut ediția japoneză a *Noptii de Sânziene* a lui Mircea Eliade. În excelența traducere a dlui Sumiya Haruya, cele două volume au atras imediat atenția criticii japoneze și apariția nu a rămas fără ecou. Cunoscut în Japonia mai ales ca istoric al religiilor, Eliade nu încetează să-i uimească pe cititorii niponi și ca prozator, bine pus în valoare de transpunerile inspirate pe care le face dl. Sumiya. Domnia sa se oprește cu atenție asupra sensurilor din română ale cuvintelor și, de cele mai multe ori, pentru a traduce cât mai exact, verifică și variantele franceză și engleză ale textului. Și dacă până aici munca dlui Sumiya ar putea semăna cu aceea a oricărui alt traducător, faptul că domnia sa își dorește nu numai bune traduceri ci chiar îmbogățirea limbii japoneze, așa cum declara în scurtul interviu acordat Doinei Ciurea (*România literară*, nr. 10, 1997) mi se pare că-l deosebește de alți colegi de breaslă.

Aș putea aprecia modul în care traduce dl. Sumiya ca fiind plin de acribie. Din dorința de a nu pierde din sens, domnia sa preferă să nu uzeze de posibilitățile de contragere a frazei oferite de semnele japoneze, ci dimpotrivă să desfășoare textul cât mai mult posibil. Asta dă un farmec aparte, augmentat prin aglomerarea unor subordonate ale aceleiași regente, subordonate pe care Eliade le mai separă prin punct în textul original. De asemenea plină de farmec este și transcrierea în japoneză a numelor sau diverselor denumiri românești. Dacă numele personajelor sau ale locurilor sunt transcrise fonetic (scrise în *katakana*) denumirile unor instituții

sunt și traduse (scrise în semne).

Revenind la cronicile japoneze despre *Yōseitachi no yoru*, acestea debutează cu cea din ziarul *Nikkyū*, din 26 ianuarie. Sub titlul *Rūmania he no aise-ki komeru* (Plin de dor de România), cronicarul (Uwajima Keishi, profesor la Universitatea Kansai) pleacă de la premisa că "Pentru Eliade, revenirea în țara sa natală, România, a fost imposibilă și s-ar putea spune că el își descrie aici - cu inima plină de dor - propriul destin". Mai departe, același comentator, notează: "...începutul narațiunii este în *Noaptea de Sânziene* (sărbătoarea solstițiului de vară la români), când personajul principal, Ștefan, o întâlnește în pădure pe Ileana și se îndrăgostește de ea. Și, pentru că la început această întâmplare este învaluită în mister, «povestea» ia amploare în jurul rezolvării lui, iar Eliade își atrage cititorul în miezul acțiunii uzând de vechiul truc literar prin care nu știi cât din cele povestite e realitate și cât e fantezie a personajului principal." Și Uwajima încheie: "Cele două volume ale traducerii, care adună peste opt sute de pagini, nu numai că vor avea un efect imens asupra studiului despre Eliade de acum înainte, dar în ele trebuie să fie prețuită și răspândirea acestei noi imagini a literaturii contemporane est-europene. Să fi tras deja cel mai mare profit de pe urma lecturilor mele pe anul ăsta, citind *Noaptea de Sânziene*?"

A doua zi, 27 ianuarie, la cronică literară în "trei puncte" pe care o ține la ediția de seară a influentului cotidian *Asahi*, Wakajima Seishi (profesor-asistent la Kyōdai) se ocupă și de *Yōseitachi no yoru*. Sub titlul *Mairudo na jidai he kyōretsu na ippuku* (Un fum tare în epoca mild), Wakajima adună trei

Sumiya Haruya - *Bibliografie*
(traduceri în volum):

◆ *Basme populare românești*, Kobunsha, Tōkyō, 1978 ◆ Mircea Eliade: *Secretul doctorului Honigberger*, Éditions Archive, Kyōto, 1982 ◆ Liviu Rebreanu: *Ion*, Kobunsha, Tōkyō, 1986 ◆ Mircea Eliade: *Nouăsprezece trandafiri*, Sakuhinsha, Tōkyō, 1993 ◆ Ion Mihai Pacepa: *Orizonturi roșii*, Kobunsha, Tōkyō, 1993 ◆ Mircea Eliade: *Domnișoara Christina*, Sakuhinsha, Tōkyō, 1995 ◆ Mircea Eliade: *Noaptea de Sânziene*, Sakuhinsha, Tōkyō, 1996

scurte cronici la trei cărți cărora încearcă, nu prea abil, să le găsească un punct comun. Dealtfel, cronicarul de la *Asahi* mărturisește de bună-voie: "...în finalul romanului, timpul istoric și cel mitic se mișcă circular. Povestirea ajunge la momentul reîntâlnirii celor doi, în mijlocul pădurii care-i separase doisprezece ani. *Sensul acestui moment este destul de greu de prins de cititor și probabil că el îi aparține, în exclusivitate, lui Eliade.*" (s.m. G. Ș.)

Poate cea mai importantă și cea mai bine documentată cronică de întâmplare a fost aceea a profesorului Numano Mitsuyoshi de la Universitatea din Tōkyō, publicată în foarte popularul cotidian *Mainichi*, în 2 februarie și intitulată *Sekai no nazo wo kaidoku shi kazukazu no kiseki wo miseru* (Descifrarea misterelor lumii și revelarea nenumăratelor ei miracole).

Iată câteva fragmente din cronică prof. Numano: "Când citești un roman care te influențează cu adevărat, se întâmplă să ai momente de reală încântare și să fii atras în chiar spațiul și timpul narațiunii. Dar, din nefericire, în romanele contemporane, astfel de momente sunt din ce în ce mai rare. *Noaptea de Sânziene* este o fericită excepție. Această operă (...) nu poate fi pur și simplu

răsfoită ca o lectură ușoară din cauza structurii sale impozante, a «dezordinii» numeroaselor personaje și a subiectului complicat. Dar odată cufundat în lectură, greu mai lași cartea din mână. Te trezești exclamând în repetate rânduri: «Eliade-i nemaipomenit!»; "Din explicațiile traducătorului am înțeles că unii critici numesc acest roman «romanul total», care îmbină romanul mitologic, cu cel de moravuri, cu cel intelectualist, cu cel senzualist, cu cel politic și, în fine, cu cel de panoramare a istoriei, dar, de fapt, Eliade încearcă aproape toate procedeele narrative posibile într-un roman utilizând doar un imens cadru spațial și un altul temporal."; "Traducerea textului din limba română, făcută de dl. Sumiya, cuprinde și șaptezeci de pagini de postfață și de cronologie, foarte bine scrise. Aici sunt explicate cu meticulozitate legăturile lui Eliade cu grupările naționaliste de dreapta, tradițiile familiale românești și cadrul istoric în care se petrece acțiunea romanului. Chiar și numai ca să citești această parte, merită să dai banii pe carte."

Cronicile apărute până acum dovedesc că *Noaptea de Sânziene* n-a rămas neremarcată în Japonia, unde piața cărții e extrem de bogată.

George Șipoș

Martha Bibescu și epoca ei

ÎN Marea Britanie sînt la modă biografiile "femeilor exemplare": de la prințesele bizantine pînă la Jane Austen și doamna Tennyson, viețile și creația artistică feminină sînt reexamineate pe tonul epocii noastre. Recent, a apărut la Editura "John Murray" din Marea Britanie primul studiu în limba engleză despre scriitoarea română de expresie franceză Martha Bibescu cu titlul *Enchantress: Martha Bibesco and her World*. Rodul unei documentări scrupuloase la Arhivele din București, la Bibliothèque Nationale din Paris și la Universitatea din Austin (Texas), unde se află o colecție importantă de manuscrise ale prințesei Bibescu, cartea Christinei Sutherland plasează viața tumultuoasă și scrierile Marthei Bibescu în context bucureștean și parizian, de la debutul ei romantic și idealist la început de

secol, trecînd prin cele două războaie, pînă la încercările exilului parizian. Nimic nu este neglijat: căsătoria dificilă cu prințul George Valentin Bibescu, romanele și admiratorii, succesele literare și mondene, rolul de "egerie" în cercurile politice ale vremii. Viața Marthei Bibescu este din categoria marilor aventuri și i se poate ierta biografei ei ocazionala suspendare a privirii critice sau schițarea fugară a unor personalități cu care Martha Bibescu nu s-a aflat întotdeauna în acord. Pe de altă parte, însă, cartea are meritul de a descrie o viață în propriii ei termeni, fără a suprapune analize străine de intențiile cele mai plauzibile ale protagonistei. Martha Bibescu a scris zeci de caiete de jurnal și este meritul Christinei Sutherland de a-i fi dat voie să ne vorbească cu propria ei voce.

(1915)

LA BUCUREȘTI, atmosfera era încărcată de tensiune. Lipsa de succes a englezilor în Dardanele confirma cele mai grave temeri ale celor încă neangajați. Czernin, elocventul ministru austriac la București, pleda cu argumente foarte convingătoare în favoarea intrării României în conflict de partea Puterilor Centrale. Pe de altă parte, atît la Londra cît și la Paris, se spera că România va fi de partea Aliților. În acest scop, Lordul Kitchener, ministrul britanic de război, a trimis la București pe cel mai abil și experimentat ofițer al Statului său major, Locotenent colonelul Christopher Birdwood Thomson. În vîrstă de treizeci și nouă de ani, acesta era un veteran al luptelor de la Ypres, bun cunoscător al situației din Balcani și, lucru rar pentru un englez, vorbea perfect limbile rusă, germană și franceză. Misiunea sa ca atașat militar în România era clară: să aducă țara în război de partea Aliților cît mai curînd posibil. /.../

Între timp, însă, viața în România neutră continua în ritm relativ normal. Recoltele din 1914 și 1915 fuseseră bogate și se vinduseră la prețuri foarte mari. Bucureștii erau un paradis al speculanților, atît Aliții, cît și Puterile Centrale supralicitînd pentru ca materiile prime să nu cadă în mâinile adversarului. Corupția și șantajul făceau ravagii, dar acesta nu era lucru neobișnuit în Balcani. Thomson avea de înfruntat de unul singur colosul influenței și intrigilor germane. Regina Maria și majoritatea guvernului erau favorabili Aliților, nu însă și Regele Ferdinand și unii miniștri: eșecul ofensivei britanice în Dardanele dădea apă la moară facțiunii pro-germane, care spera să intre în conflict de partea învingătorilor. Cînd în octombrie 1915 Bulgaria s-a declarat de partea Puterilor Centrale, misiunea lui Thomson părea să nu mai aibă sorți de izbîndă.

În tot acest timp, Martha a jucat un rol foarte important, deschizînd porțile palatului ei de la Mogoșoaia. În atmosfera relaxată de la Mogoșoaia, reprezentanții țărilor ostile se puteau întîlni pe teren neutru să schimbe idei, să discute ultimele evenimente și chiar să lege prietenii temporare peste demarcațiile politice și liniile de front. Generali ruși discutau cu diplomați italieni sau se întîlneau cu miniștri turci și reprezentanți ai Regelui Greciei. Regele Ferdinand și Regina Maria, însoțiți de Prințul Știrbey, veneau uneori și ei în vizită la Martha, care domnea peste salonul ei politic, avînd grijă să nu permită patimilor să se dezlănțuie. Salonul Marthei era extrem de prețios pentru colonelul Thomson, ca loc unde putea culege informație și influența vederile oamenilor politici locali. Datoria și plăcerea se îmbinau la perfecție.

În vreme de război, o țară neutră este un teren perfect unde beligeranții și chiar aliații se pot spiona la largul lor; firește, în România activitățile de acest fel erau în toi, iar guvernul își avea și el spionii lui în ambele tabere. Justificat sau nu, colonelul Thomson ajunsese la concluzia că măsurile de siguranță de la Misiunea Britanică din București lasă mult de dorit. În luna august, întorcîndu-se după o scurtă vizită la Londra, de unde aducea documente și memorii confidențiale de la Lordul Kitchener, Ministrul de război, Thomson a avut o idee care retrospectiv pare mai degrabă ciudată - s-o roage pe Martha să ascundă cea mai mare parte a documentelor secrete la Posada, "în afara oricărui pericol". Procedul era pe cît de neortodox, pe atît de naiv, și este greu de înțeles de ce șeful Misiunii diplomatice britanice și-a dat autorizația. Martha era, în fond, una dintre personalitățile cele mai cunoscute din România; avea prieteni în toată lumea; călătorea mult și invita la ea diplomați și oameni politici din ambele tabere. Era mai mult decît probabil ținută sub observație și poate chiar spionată. Dar Colonelul Thomson nu pare să se fi gîndit la această posibilitate căci, la 15 septembrie 1915, potrivit jurnalului său de război, Thomson și Frank Rattigan, primul secretar al Misiunii diplomatice britanice din București, s-au dus la Posada cu mașina, cu un transport uriaș de cutii de carton pline cu documente importante. Le-au descărcat ziua în amiaza mare, depozitîndu-le într-o mică mansardă aflată deasupra bibliotecii conacului.

Simbătă 25 septembrie, Christopher Thomson se întorcea acasă la București după ce luase masa cu Martha la Mogoșoaia. Cum a intrat în casă a auzit telefonul sunînd; era Martha, care vroia să-l anunțe că reședința ei de la Posada e în flăcări. "În cîteva minute eram în garaj, l-am trezit pe șoferul meu Virgil și am pornit cu toată viteza pe străzile pustii", povestește el în jurnal. "Smaranda (numele pe care T. îl dăduse Marthei Bibescu) ne aștepta în mașina ei la cotitură unde drumul de țară dinspre Mogoșoaia se întîlnește cu șoseaua care duce spre nord, spre munți. Stăteam tăcuți în puternicul ei Daimler care gonea cu

toată viteza. Pe o distanță de vreo douăzeci de mile în cîmpie, drumul este larg și drept, apoi începe să urce printre dealuri. Noaptea era senină și foarte calmă; în depărtare se zărea o pată roșieatică pe cer." Intrînd pe poarta conacului, și-au dat seama de dimensiunile dezastrului. Sătenii făcuseră tot ceea ce le stătuse în putință pentru a salva clădirea, dar stîngătorele de incendiu erau puține, iar lemnul vechi ardea cu o repeziciune uimitoare. Fuseseră salvate cîteva tablouri și unele piese de mobilier, dar în curînd acoperișul s-a prăbușit și, în mijlocul pereților de piatră, nu se mai zăreau decît vilvătăile unui cuptor uriaș. Tablouri valoroase, covoare persane de mare preț, porțelanuri, și mai ales documente personale, scrisori și fotografii de familie, toate pieriseră în flăcări - odată cu documentele secrete ale guvernului britanic. /.../

Martha era prea șocată pentru a mai putea plînge. Treisprezece ani din viața ei dispăruseră în acel infern: amintiri, bune și rele, din tinerețea ei, primele ei încercări literare, vremea în care scrisese *Les Huit Paradis*. Iubise Posada - refugiul ei - și era mîndră de casa și de grădina pe care ea le crease. Hohotînd, baba Uța, servitoarea ei din sat, a condus-o pînă la rămășițele carbonizate ale lui Pat, pisica siameză mult iubită. Zăcea lîngă un flacon mare de "Hyacinth", parfumul preferat al Marthei, care explodase și ardea acum mocnit cu o flacără galbuie, exalînd un parfum delicat.

(1938)

SHEILA MacDONALD, cea mai tînără fiică a lui Ramsay MacDonald (fost Prim-ministru britanic), fusese cel mai serios afectată de moartea tatălui ei. Aflată într-o scurtă vizită la Londra la începutul lunii aprilie, Martha i-a propus să plece împreună într-o călătorie de cîteva săptămîni. După un tur al Italiei nordice, au ajuns la Roma cu două zile înainte de vizita istorică a lui Hitler la Mussolini. Il Duce decretase că, pentru a-l primi pe "Il Tedesco", Cetatea Eternă trebuie să monteze un spectacol impresionant, "ca pe vremea Caesarilor". /.../ Führerul și-a făcut apariția alături de regele Victor Emmanuel, într-un Mercedes roșu, deschis, cu roțile vopsite în roșu și negru. Era îmbrăcat în uniformă kaki - un omuleț scund cu mustăcioară și meșă, exact ca personajul interpretat de Charlie Chaplin. În urma lui venea o procesiune de vehicule militare, pline cu ofițeri germani în uniforme și înarmați pînă în dinți. Multimea a tăcut dintr-odată, iar regele Alfonso s-a întors spre mine uluit: "Invasione!" Da, arăta ca o invazie, sau cel puțin ca preludiul unei invazii. Ciudat fel de a merge în vizită la un aliat.

Două zile mai tîrziu, în plimbarea lor, Marthe împreună cu Sheila au dat din nou

peste Hitler. Acesta, însoțit de Mussolini, trecea în revistă cei cincizeci de mii de soldați din Corpul de elită al Ducelui, care mărșăluiau pe muzica marșului din *Lohengrin*. Marthe era de părere că "Il Tedesco" seamănă cu "un borcan de muștar cu etichetă neagră", în vreme ce Goebbels îi amintea de o insectă dizgrațioasă. A doua zi, răsufînd ușurate, au pornit spre Grecia.

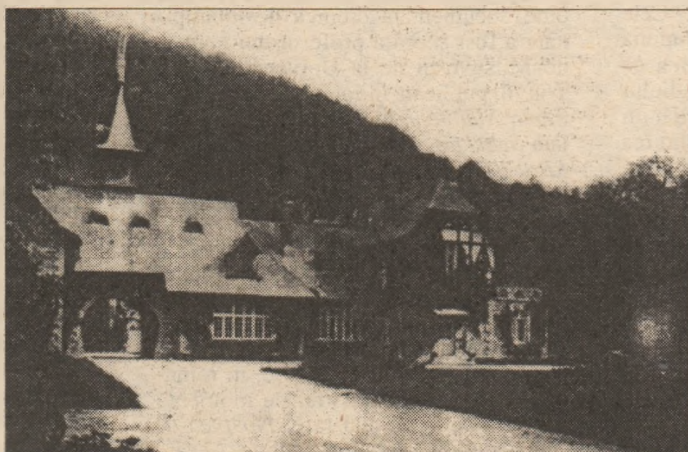
DOUĂ luni mai tîrziu, însoțindu-l pe George la cel de-al treilea Congres Internațional al Federației Aeronautice care avea loc la Berlin, Martha se găsea din nou pe domeniul lui Hitler. /.../ La banchetul oficial, Martha era așezată la dreapta Mareșalului Göring, iar George, la dreapta doamnei Göring. "Göring seamănă izbitor cu Zufall al nostru (fostul majordom elvețian al soților Bibescu) - foarte gras, cu cearcăne pronunțate sub ochii albaștri exoftalmici; a insistat să-mi arate rînd pe rînd toate inețele pe care le purta pe degetele scurte ale mîinilor sale mari; vorbea non stop, aproape numai despre sine însuși, și cînd ne-am sculat de la masă, s-a apucat să fluiere." A doua zi, Mareșalul Aerului i-a invitat pe soții Bibescu și pe soții Londonderry la masă la Karinhall, reședința sa de la țară. Îmboldită de curiozitate, Martha l-a îndemnat pe George să accepte. Încă sub impresia ultimei lor seri melancolice de la Potsdam (la invitația fostului prinț moștenitor Wilhelm, admirator al Marthei Bibescu), era totuși mai degrabă încîntată că-l vizitează pe "Caligula la el în birlog."

Martha studia cu un ochi critic tavanul pictat tipător de la Karinhall, mobilierul greoi și prea poleit, fotografiile de familie trimise de "colegii într-ale dictaturii", tablourile scoase de prin muzee și ultraluștruite, "ca niște cizme de cavalerist". Își aducea aminte ce spusese Kronprinz-ul: "Familia mea, Regii Prusiei, cumpărau obiecte de artă pentru a le dăruia muzeelor - ei le iau din muzee ca să le atîrne la ei acasă."

În curînd și-a făcut și Göring apariția. "E clar că nu are nici cea mai mică teamă de ridicol", a șoptit Martha către Lady Londonderry. Mareșalul purta o cămașă amplă de in alb, cu încrețituri mărunte, o vestă verde festonată cu dinții animalelor pe care le vînase, pantaloni scurți de piele foarte strîmți care îi scoteau în evidență posteriorul imens și picioarele groase, ciorapi bej și cizme de antilopă maro; un pumnal încrustat masiv cu pietre prețioase îi atîna de curea; mirosea a verbină și lămîiță. În ochii Marthei, era însăși personificarea prostului gust. "Crezi că și mareșalii lui Napoleon arătau așa pe vremuri?" I-a întrebat ea pe George. "Le plăcea și lor să se împopotoneze", a răspuns el, "dar cel puțin aveau șarm."

Prezentare și traducere de Angela Jianu

* Notele explicative în paranteze aparțin traducătoarei.

Conacul de la Posada refăcut după incendiul din 1915

Trăiască poezia!

◆ În lumea hispanică, cererea de poezie e încă mare. Dovadă succesul de care se bucură o antologie de poeme ale "generației '27", apărută la Ed. Visor, însoțită de un C.D. cu vocile poezilor antologați, marea majoritate dispăruți. Volumul și discul s-au vândut în 800.000 de exemplare, iar cei care le-au cumpărat sînt mai ales studenții, atît din Spania cît și din SUA și America Latină. Încurajată de acest mare succes, editura pregătește acum o antologie a generației '50, printre voci putînd fi auzite și cele ale lui Alberti, Cernuda și Salinas.

Întoarcere la Laogai

◆ Harry Wu (59 de ani), cel mai cunoscut disident chinez, care și-a

petrecut 19 ani în lagărele comuniste, își continuă lupta scriind adevărul despre ceea ce se ascunde sub masca surizătoare a Chinei contemporane. În spatele unei economii promițătoare, demonstrează el în cartea-mărturie *Întoarcere la Laogai* (subintitulată *Adevărul despre lagărele morții din China de azi*), continuă grave încălcări ale drepturilor omului, inimaginabile - pentru un occidental - chinuri și umiliri ale deținuților politici. Mărturia lui Harry Wu a apărut și în traducere franceză, la Ed Belfond. "Fie ca într-o zi cuvîntul *laogai* să fie atît de cunoscut, încît să fie scris cu majusculă, ca Holocaust sau Gulag" - spune disidentul în prefața cărții sale.

"Casa" iubitei lui Rilke

◆ Lou Andréas-Salomé este înregistrată de istoria literară mai ales pentru pasiunile pe care le-a trezit unor mari scriitori (Rilke, Nietzsche, Freud, între alții) și mai puțin pentru opera sa românească ce i-a adus celebritate la timpul publicării. Astfel, romanul *Casa*, scris în 1917 și publicat în 1921, este inspirat din legătura ei de dragoste cu Rainer Maria Rilke, începută în 1897 și sfîrșită trei ani mai tîrziu, fără o ruptură, căci Lou a rămas, pînă la sfîrșitul vieții poetului (1926), confidentă, consolatoare, prietena lui. În acest roman cu cheie, Lou se reprezenta pe sine ca sora și, într-un fel, dublul asexuat al lui Rilke, ale cărui scrisori reale trimise ei sînt incluse în tramă. De curînd, romanul a fost tradus în franceză, cu o postfață în care e dezvăluită "cheia" personajelor și corespondentul real al faptelor evocate.

Roman interzis

◆ Autoritățile din Karnataka (stat din sud-vestul Indiei) au interzis difuzarea romanului *Dharmakarana* de dr. P.V. Narayana, socotit de Academia literară indiană cea mai bună carte a anului, pe motiv că ofensează secta *virasaiva* (o comunitate de credincioși ce se închină lui Shiva, fondată în sec. XII de brahmanul Basava). Această decizie a autorităților regionale survine

după săptămîni de controverse aprige în presă dar și în justiție. Autorul, profesor la colegiul din Bangalore, a publicat peste 30 de cărți și a mai primit acum cîțiva ani un premiu al Academiei literare. Publicația "The Asian Age" din New Delhi menționează că scriitorii de renume (unii aparținînd chiar sectei *virasaiva*) i-au luat apărarea colegului lor interzis de cenzură.

Lucie Aubrac, o eroină a Rezistenței

◆ Transformat în lecție de grandoare națională, filmul *Lucie Aubrac* de Claude Berri, ce a avut

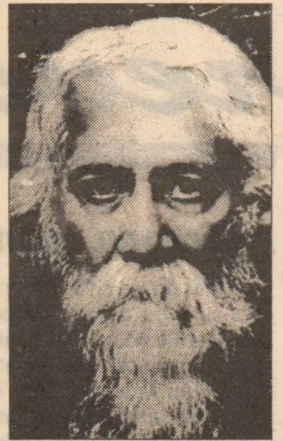
de curînd premiera, cu un tam-tam bine orchestrat de mass-media franceză, e lipsit - după părerea

O inteligență celestă

◆ Pentru că sora ei a fondat revista "Sur", Silvina Ocampo a fost eclipsată de Victoria Ocampo. Fiindcă a fost soția lui Adolfo Bioy Casares, notorietatea scriitorului a făcut să se uite că soția e autoarea unei opere poetice, dramatice și romanești de mare originalitate. Borges nu ezită să-i califice poezia drept genială. Născută la Buenos Aires în 1903, Silvina și-a trăit tinerețea la Paris, a studiat pictura cu Giorgio De Chirico și a frecventat cercurile de avangardă. Debutază editorial în 1937 cu volumul de nuvele fantastice *Calătorie uitată*, iar în 1942 îi apare prima carte de poeme, *Enumeración de la patria*. După moartea ei, în 1993, este redescoperită ca o valoroasă poetă, "de o inteligență celestă". Recent, la Ed. José Corti a apărut o antologie bilingvă din creația poetică a Silvinei Ocampo - *Poeme de dragoste deznădăduită*.

Barca de aur

◆ Dacă cea mai mare parte a operei lui Rabindranath Tagore, scrisă în engleză, este bine cunoscută, de-abia acum occidentul începe să descopere scrierile sale în bengali, căci Tagore a scris extraordinar de mult: 300 de titluri și, în plus, peste 2000 de cîntece - toate cu rezonanță universală, fiindcă temele centrale sînt viața, iubirea și moartea. Recent a fost tradusă din bengali, în colecția "Cunoașterea Orientului" a Editurii Gallimard, culegerea

de poeme *Barca de aur*, cuprinzînd creații scrise între 1903 și 1937.

Fantasy

◆ Robert Jordan este, de cîțiva ani, autorul de "fantasy" cu cel mai mare succes de public în țările de limbă engleză. Fiecare volum din romanul său fluviu *Roata timpului* ocupă automat, de la apariție, locul I în topurile de librărie. Născut în Carolina de Sud, Jordan a făcut studii politehnice, a luptat în Vietnam și a lucrat apoi ca inginer, pînă cînd un accident l-a imobilizat pentru o perioadă mai lungă la pat. Atunci a început să scrie. Primele romane publicate formează o trilogie ce povestește saga familiei sudiste Fallon, de la războiul de Independență și pînă la războiul din Vietnam. După ce s-a plictisit de Fallon, Jordan a schimbat registrul și a scris westernuri și romane polițiste, adoptînd pentru fiecare gen de pseudonim. Apoi a început *Roata timpului* pe care o învîrte cu succes și acum.

Amazoanele au existat

◆ Jeannine Davis-Kimball, care conduce Centrul de studii asupra nomazilor eurasiatici de la Universitatea din Berkeley a publicat în revista "Archaeology" surprinzătoarele rezultate ale cercetărilor arheologice pe care le-a făcut împreună cu o echipă de ruși la Pokrovka, la granița dintre Rusia și Kazahstan. Aceste cercetări confirmă existența,

în Antichitate, a legendarelor amazoane, căci Davis-Kimball a descoperit 50 de morminte datînd dintre 600-200 î.e.n., în care se află schelete de femei-războinice, îngropate cu armele lor - săgeți, scuturi, pumnale și sabii. Ba chiar sînt indicii că unele dintre aceste amazoane au murit în luptă. În imagine, Achile ucigînd-o pe Penthesileea, interiorul unei cupe grecești datînd din 460 î.e.n.

Elemente para-muzicale

◆ Prologuri, titluri, prefețe, programe, dedicații, epigrafe, comentarii, grafisme, gestică artiștilor - toate interpretate ca "semne", "mesaje" - este tema eseului semnat de Françoise Escal. S-ar putea obiecta că acestea sînt elemente

para-muzicale, dar autoarea le descifrează cu inteligență, reușind să intre în miezul operei muzicale și trezînd într-o manieră originală la reflecție asupra acesteia. Titlul volumului apărut la Editura Hermann este *Aléas de l'oeuvre musicale*.

Un fals?

◆ Sculptura *Doamna din Elche*, datată în a doua jumătate a sec. V î.e.n., ce simboliza pentru franchism sufletul spaniol, a fost descoperită în 1897 în provincia Alecante, lîngă localitatea Elche, vîndută Louvre-ului, unde a fost expusă pînă în 1941 și apoi restituită Spaniei printr-un acord între Franco și Petain. De atunci e admirată la Muzeul de arheologie din Madrid. Dar, într-o recentă lucrare, *Atacarea Doamnei din Elche. Cronica unei legende*, istoricul american John F. Moffit susține că venerata statuie a fost sculptată în chiar anul găsirii ei, 1897, de către Francisco Pallás y Puig, deci locul ei e mai curînd la Muzeul de artă contemporană Reina Sofia, decît la Muzeul arheologic. Și unii istorici de artă spanioli aderă la această teză.

◆ Colecționar caut (cumpăr) următoarele volume: Rose Scherzer-Ausländer: *Der Regenbogen*, Cernăuți, 1939; Eugen Bugel: *Jahrbuch deutscher Dichter und Schriftsteller Grossrumäniens*, Timișoara, Helikon, 1928; Martin Brant: *Gedichte*, Cartea românească, București 1947; Moses Rosenkranz: *Gemalte Fensterscheiben*, Cernăuți, 1936; *Die Tafeln*, Cernăuți, 1940; Ion Caraion: *Anthologie "Agora 1"*, Mai 1947; Anton Cehov:

Țărani. Schițe, București, Editura de stat, 1946; Konstantin Simonov: *Chestiunea rusă*, București, Cartea rusă, 1947; N. Turgenjev: *Novellen*, Bukarest, Cartea rusă, cca. 1947; Mihail Lermontov: *Un erou al timpului nostru*, București, Cartea rusă, 1946; Revista "Contemporanul" nr. 2, din Mai 1947; Immanuel Weissglas: *Cariera am Bug*, Cartea românească, 1947.

Aștept informații la tel: 627 74 81.

Revista revistelor

Liiceanu, mon frère

Unul dintre cele mai frumoase texte ce s-au scris despre atît de comentariul *Jurnal* al lui Mihail Sebastian (text comparabil cu impresionanta analiză simpatetică a lui Valeriu Cristea din două numere succesive ale "Adevărului literar și artistic") este eseul lui Gabriel Liiceanu *Sebastian, mon frère* din revista "22" nr. 17. Filosoful de la "Humanitas", dublat de un prozator poate la fel de valoros, nu se sfiește să abordeze cartea dintr-un punct de vedere subiectiv și cu mijloacele, în primul rînd, ale literaturii: "Voi vorbi dinăuntru ființei mele și al biografiei mele, în care cărțile lui Sebastian vor pătrunde ca într-un spațiu de rezonanță, umplîndu-l de acorduri, ecouri și rumori. Voi face din cărțile lui lespezi risipite în apă, pe care pășești pentru a-ți traversa viața, pentru a o parcurge, pentru a ajunge pe acel mal imaginar de unde-i poți contempla traseul." Întreprindere delicată, cu atît mai mult cu cît acest text a fost conceput spre a fi expus în fața susceptibilității exacerbate a membrilor Comunității evreiești. Pentru a (și)-l explica pe Sebastian, Gabriel Liiceanu evocă momente din viața sa cînd (să păstrăm, totuși, proporțiile!) s-a simțit proscris în numele unei categorii: la admiterea în facultate, unde, pentru cei cu "origine nesănătoasă" existau doar trei locuri, față de cele 97 destinate concurenților cu "dosar bun" ("Din clipa aceea am înțeles că stăteam sub un semn, că aveam, la rîndul meu, un dosar, unul nevăzut, care urma să mă însoțească o viață întreagă. Pe scurt, purtam o insignă care mă anula ca ins și care mă transforma într-o categorie. Intram în viață, la 18 ani, sub rigoarea unui *numerus clausus*. Păcătuiam - și păcatul nu era ușor - de a fi avut o mamă-burgheză-profesoară-de-matematică și un tată-burghez-inspector-de-finanțe. Stăteam, atunci am aflat prima oară, sub blestemul clasei. Nu-l citisem pe Sebastian și nu știam astfel că în fond eram și eu, în felul meu, evreu."); la excluderea din Institutul de Istoria Artei, fiindcă nu era membru de partid, comparabilă cu licențierea lui Sebastian de la "Revista Fundațiilor", fiindcă nu era creștin; momentul mineriadei din 13 iunie 1990,

Pentru cititorii din străinătate

Puteți face abonamente direct la redacție, la tarifele de 104 \$ S.U.A. pe an pentru țările europene și 130 \$ S.U.A. pe an pentru țările extra-europene. Plata se poate face prin C.E.C. la dispoziția Fundației "România literară" pe adresa Fundația "România literară", București, Of. poștal 33, c.p. 50, cod poștal 71341, România sau prin dispoziția de plată a sumei în contul 1520.796.1000.89 deschis la Banca Română pentru Dezvoltare (B.R.D.), Filiala Pipera, București, caz în care vă rugăm să ne trimiteți pe adresa redacției, în plic, o copie după dispoziția de plată și adresa dvs. completă. În sumă sînt incluse toate cheltuielile poștale și de expediere. Se pot încheia și abonamente pe un trimestru sau un semestru, pentru o sumă proporțională.

România literară

Calea Victoriei 133, București, sector 1. Telefoane: 650.62.86; 650.33.69; 659.35.42.
(foto). Fax: 650.33.69. Luni, marți, miercuri, joi: 13-19; vineri: 9,30-13.
Abonamente: 3 luni - 19.500 lei; 6 luni - 39.000 lei; 1 an - 78.000 lei; ISSN 1220-6318

LA MICROSCOP

Un atentat

CEVA m-a frapat la noul președinte al Bulgariei - e atît de nou în această funcție, încît incurcă morții cu viii. Pentru el Ceaușescu e încă președintele României, iar Mitterrand se ocupă și azi de soarta francezilor. De fapt, aici e vorba de două acte ratate care trimit la complexul față de Jelio Jeleu al actualului președinte bulgar. El i se adresează președintelui Constantinescu, numindu-l Ceaușescu și se referă la Jacques Chirac prin desemnarea numelui predecesorului său. E aici o problemă de moștenire dintre cele mai interesante. Psihologic vorbind președintele de azi al Bulgariei ignoră președinția lui Jelio Jeleu, cu alte cuvinte nu vrea să fie privit drept continuatorul acestuia, ci se simte în situația cuiva care a preluat Bulgaria imediat după Jivkov. Altfel zis, președintele de azi nu vrea să i se pună în spinare efectele tranziției prin care a trecut Bulgaria sub Jelio Jeleu, el visează la Bulgaria nemulțumiților de Jivkov, mai simplă și mai ușor de guvernat decît Bulgaria de azi cu criza ei și cu amenințările nemulțumiților de tot soiul. Noul președinte al vecinilor noștri de la sudul Dunării l-a confundat însă pe actualul președinte al României cu Ceaușescu, la fel cu senatorul de azi, Ion Iliescu. Dar asta, după părerea mea, din motive absolut diferite. Fostul președinte al României l-a numit "Ceaușescu" pe cel de azi din pricina că simțea că pierde partida. Dl Iliescu l-a recunoscut de învingător pe contracandidatul său, acordîndu-i numele obsesiei sale, așa cum i s-a mai întîmplat și la Academia Română vorbind despre Titulescu.

Totuși, dacă ne gîndim puțin, noul președinte al Bulgariei prea a călcat în străchini într-o întîlnire oficială, ca asta să fie doar rezultatul a două obișnuite acte ratate. Ceva mă face să cred că el știa, în clipa întîlnirii pentru presă cu președintele României, că pe traseul de la aeroport se pusese la cale un atentat neizbutit. Împotriva cui? Nu se știe. SPP-ul bulgar a fost felicitat pentru vigilența cu care a descoperit o in-

cărcătură explozibilă pe parcursul oficial, iar Internele din Bulgaria au produs zvonul că această încărcătură explozibilă era opera comuniștilor din Kurdistan supărați pe președintele Constantinescu. Poate fi o logică și în această ipoteză, atît doar că activiștii kurzi trebuie să fie de-a dreptul nebuni pentru a se pune în situația de atentatori față de președintele unei țări în care au găsit găzduire. Cu alte cuvinte, această ipoteză a serviciilor secrete ale Bulgariei vrea să ascundă ceva - că președintele acestei țări era vizat de atentatori. Vizat sau avertizat. Aflînd cum stau lucrurile, acesta ratează explicabil două nume și îi comunică indirect președintelui Constantinescu atentatul, prin intermediul a două nume de președinți morți, Ceaușescu și Mitterrand.

O cu totul altă problemă e aceea a supravegherii traseului, față de care serviciul secret bulgar nu intră în detalii. Cum e totuși posibil ca într-un punct critic al traseului de la aeroport spre Sofia să poată fi pusă o bombă? Și cum de a fost descoperită această bombă doar cu o oră înainte de trecerea mașinii prezidențiale? Dacă bomba tot era menită, cum se spune, unui atentator de tip kamikadze, de ce n-a purtat-o acesta chiar asupra sa? Certitudinea izbânzii atentatului ar fi fost maximă, iar semnificația sa ar fi trebuit să-i dea de gîndit președintelui Constantinescu dacă acesta ar fi supraviețuit. Or, n-a fost cazul nici de supraviețuire, nici de concluzii posibile după un atentat. Pur și simplu corespondentul SPP-ului de peste Dunăre s-a lăudat, în Bulgaria, că a descoperit o bombă. După ce ea și-a făcut efectul asupra președintelui în exercițiu al vecinilor noștri trebuia găsită o modalitate prin care bomba să poată fi aruncată în ograda vecinilor, și atunci a apărut ipoteza unui atentat gîndit de kurzi împotriva președintelui Constantinescu. Dar vorba unui politolog clasic, ce să caute neamțul în Bulgaria?! (Cr.T.)

declarat că a votat schimbarea. Afirmatia sa a fost întoarsă pe toate fețele, dar nu și pe aceea că votînd astfel șeful SRI a dat un soi de șah etem noii puteri. Demisia sa pare rezultatul unui acord reciproc avantajos, cel puțin deocamdată. Dl Măgureanu, așa cum a reieșit dintr-o emisiune t.v., ține minte doar anumite lucruri, în special cele care nu-l privesc direct. D-sa a uitat, la un moment dat, de relațiile pe care le-a avut cu Securitatea și doar o încercare de lovitură de presă venită din partea unui gazetar (C.V. Tudor) cu care, susțin alte surse, dl Măgureanu era la un moment dat în relații de mare amicitie, l-a împins pe șeful SRI să-și publice dosarul. Dl Măgureanu, care avea un aer mai curînd inofensiv pe vremea cînd era mai mare peste SRI, ca dovadă că purtătorul său de cuvînt, dl Ulieru, nu prea avea mare lucru de comentat, e posibil să devină mult mai incomod în viața civilă propriu-zisă decît în calitatea sa de civil mai mare peste SRI. ♦ Semnarea tratatului cu Ucraina care a avut loc cu atîta fereală, încît presa n-a izbutit să afle înainte despre ce era vorba, a stîrmit în presă valuri destul de mari, dar nu atît de mari încît să provoace scufundarea celor care au semnat tratatul din partea română. Pluta intrării în NATO de care diplomația autohtonă se agață cu o discutabilă obstinatie ne face să semnăm și lucruri pe care, mai tirziu s-ar putea să le regretăm, în numele ideii că Europa și America sînt cu ochii pe noi. Cu alte cuvinte, ce garanții avem că prin semnarea acestui tratat am mai făcut un pas către ultimul vagon al trenului în care Polonia, Ungaria și Cehia

par să-și fi luat locuri la fereastră? Nu de alta, dar cînd la ce nu ai mai adaugi și ceva la care renunți, fără să știi prea bine de ce o faci e posibil să te trezești pe jos, cu o tinichea de coadă. Teoretic, semnarea tratatului cu Ucraina ne asigură că ceea ce oricum nu aveam nu ne va reveni. Dar sacrificiul acestei recunoașteri ar fi trebuit legat de ceva mai mult decît de speranța că vom fi admiși în NATO în primul val. Anumite tratate se cuvin negociate mai întîi cu cei care le doresc și, din acest punct de vedere, soarta țărilor mici spre mijlocii cum e România, e să negocieze consfințirea pierderilor la masa verde în numele unor certitudini asigurate. Avem vecini mai puternici decît tratatele de bună înțelegere cu ei, astfel că orice pas făcut în această direcție, fără a avea anumite garanții din partea unor puteri la fel de mari ne pot viri într-o fundătură a istoriei de pe urma căreia să ne trezim pentru o lungă perioadă în situația de popor de răspîntie, cum de altfel ni s-a mai întîmplat. Acum însă, pierderea trenului spre Europa Occidentală sau cel puțin către o poziție cît de cît avantajoasă în Europa s-ar putea să ne coste imens. Și asta din toate punctele de vedere. Ideea că sîntem o zonă de stabilitate în Balcani are valoare numai întrucît ni se recunoaște acest merit mai mult decît platonice. Fără a fi prinși într-un sistem de apărare sigur, rămînem în situația de a fi semnat tratate discutabile doar de dragul unor promisiuni legate de viitorul îndepărtat.

Cronicar

Tipar: grupul drago print
TIPOGRAFIA FED, Calea Rahovei 147,
sector 5 - București; tel: 335.93.18; fax: 311.33.75

24 pag - 1.500 lei
La redacție: 1.000 lei